

JAAN BOOL SAARTAR

FALSAFADDA

TIRAALNIMADU

WAA INSAANNIMO

Turjume: Maxamed Shariif

Existentialism Is a Humanism

(L'Existentialisme est un humanisme)

JEAN-PAUL SARTRE

including A Commentary on *The Stranger*
(Explication de *L'Étranger*)

Translated by CAROL MACOMBER

Introduction by ANNIE COHEN-SOLAL

Notes and Preface by ARLETTE ELKAÏM-SARTRE

Edited by JOHN KULKA

YALE UNIVERSITY PRESS / NEW HAVEN & LONDON

Jaan Bool Saartar

FALSAFADDA JIRAALNIMADU WAA IINSAANNIMO

Turjume: Maxamed Shariif

©2024 Visionary Press

Visionary Press waxa ay u daabacdaa buugta waxgalka ah ee turjuman ama dhaladka ah habka loo yaqaan EBook, ama habka iliktoroonigga ah. Sida oo kalena waxa ay cusboonaysiisaa buugaagta maanka u furaya dhalinyarada iyo guud ahaan bulshada Soomaaliyeed. Buugta ay Visionary Press soosaarto waxaa loo heli karayaa qaab dhijital ah.

Dhammaan xuquuqda turjumaaddan waa ay dhawrsan tahay. La ma daabici karo idan la'aan, si kalena loo gu ma takrifali karo iyada oo aan oggolaanshiyo la ga haysan turjumaaga.

Tifaftiris, naqshadaynta, iyo qaabaynta habmuuqa buugga: **Maxamed Shariif**

Nashqadaynta jaldiga: **Visionary Press**

Visionary Press is a non-profit organization dedicated to transforming traditional papers into accessible and engaging eBooks. Our mission is to harness the power of technology to preserve and disseminate knowledge, making it available to a broader audience. We believe in the democratization of information and strive to provide high-quality digital editions of classical and contemporary works for free. Through our efforts, we aim to contribute to the global exchange of ideas and the advancement of education.

For more information contact with us: **Visionarypress76@gmail.com**

Typesetting and editing: **Mahammed Sheriff**

cover design by: **Visionary Press**

Nuskadda Faransiiska ah 1946

Nuskhadda Ingiriisida ah 2012

Nuskhadda Carabiga ah 2021

Nuskhadda Soomaaliga ah 2024

Ebook ISBN 978-1-23456-789-8

TUSMO

ARAARTA TURJUMAAGA	iii
GOGOLDHIG: AARLIIT AALKIIM, 1996	14
FALSAFADDA JIRAALNIMADU: WAA INSAANNIMO	24
DOOD: NAAFIL IYO SAARTAR	62

ARAARTA TURJUMAAGA

Badanaa doodaha ay dhaliyaan aragtiyaha ugubka ku ah bulshadeenna ee ay ka halcelinayaan wadaaddadu, waxa ay tusaalaystaan oo firooyinkooda ku meelmariyaan tusaale ku kooban macallin iyo ardaygiis. Beri dhexdaas ah, ayaa uu wadaad ka warramay dhacdo ku qabsatay iskoollo deegaanka ah. Goor ay ahayd waqtigii xiisaddiisa, ayaa macallin dhiga maaddada sayniska ku raagay fasalka uu xiisadda u geli lahaa. Dhawr jeer ayaa uu u gargaraacay albaabka, se waxa uu ka codsadaa in uu yar sugo. Waxba ka ma uusan soo qaadin, oo xiisaddiisa oo ah maaddada tarbiyada, ardaydu ma xiisayso. Isa ga oo is ka agtaagan albaabka agagaarkiisa, ayaa uu u dhegraariciyay waxa uu macallinku ka warramayo. Macallinka maaddada saynisku, waxa uu ka warramayay qorraxmadoobaadka iyo dayaxmadoobaadka. Waxa uu u gu sharraxayay ardayda si ka duwan sida maaddadiisa tarbiyadu ay qabto... ama aan idhaahdo e, sida diintu qabto. Waxa uu sheegay in marka qorraxdu soo ka la dhexgasho dhulka iyo dayaxa, uu hadh ka muuqdo oogada dayaxa, marka dayaxu soo ka la dhexgalo qorraxda iyo dhulkana, sida oo kale, uu hadh ka muuqdo oogada qorraxda. Sida uu sheegay, u qaadanwaa ayaa ay ku noqotay waxaas uu ku warramayo macallinku. Judhii uu waydaartayba, ardaydii oo aan weli ka geyoon qoritaanka casharradii uu bixinayay macallinkii hore, ayaa uu wacdi bilaabay. Waxa uu u sheegay ardaydii in dayaxmadoobaadku/qorraxmadoobaadku ay yihiin calaamado tusiya cadho Alle, kummannaan xadiis iyo aayado daliil ahna waa uu shubay.

Si kastaba ha ahaatee mar kasta, biyo iyo saliid is ku ma milmaan. Si kasta oo la isu barbarwado, waa ka la midab, oo waa ka la cuf, oo waa ka la dhadhan.

iv

Insaanku intii uu soo jirayba waa uu lahaa dhaqan soo taxnaa illaa goor aan muddaysnayn iyo aaminaado uu ku fasirto waxyaabaha daahsoon ee caqligu ka gungaadhi karayn. Si joogto ah, ayaa uu u la kulmaa insaanku waxyaabo aanu qeexi karayn, oo noloshiisa bardhammaad u ah sida geerida, barbilowna u ah sida dhalashada. Marxaladda nololeed ee uu marayo, insaanka wax uun baa ka qarsoon. Haddii sidaas ay tahayna, waxa uu goobaa wax u laabdejiya oo maankiisa ka dhawra shoogga jiraalka lamafileenka ah. Waa sababta ay u jiraan kumanaan diimood, oo mid waliba si u tafsiiro jiraalka iyo kamadambaysta insaanka.

Si kasta wax ha u gu dhoobdhoobo jiraalkiisa iyo kamadambaystiisa, se waxa aannan indhaha ka laaban karin in nolosha insaanka uu caqligu jiheeye u yahay oo uu hago doonta habawsan ee jiraalka insaanka. Caqligiisa ayaa uu ku jaangooyaa meesha ay u dhaqaaqayso. Caqligiisa ayaa u ga dardaarweriya mawjadaha ku soo aaddan. Caqligiisa ayaa fara goobista gabbaad nololeed iyo ka badbaadis jaahwareer jiraaleed. Se, weyddiimaha maanta ka dhextaagan waxgaratada Soomaaliyeed (ee ah wadaaddada) waxa ay u dhigan yihiin si la yaab leh: Maxaa adeegsiga maanka innoo ga shan iyo toban ah, haddiiba aannu haysanno qaanuun nololeed? Maxaa ay innoo taraysaa soowaaridashada falsafadda Galbeed?

Waa aannu og nahay, in waqeedba khilaaf ka dhex aloosnaa Galbeedka iyo Bariga. Khilaaf ku sal leh dhaqan iyo hab fikirba. Khilaafkaas, si ka la duwan ayaa uu u saameeyay bulshada ku dhaqan caalamka Islaamiga ah. Si tabban ayaa uu qaarkood u saameeyay, illaa ay unkameen kooxo ka ba soo horjeeda jiritaanka wax la yidhaahdo “Galbeed.” Cadownimadaas ay muujiyeen, ayaa uu u qaaday Galbeedku laftarkooda, oo uu mindidooda mindi ku taagay. Kooxo kalena waxa ay sheegeen in aysan cadow ku ahayn jiritaanka Galbeedka iyo afaarihiisa, se ay muhiim tahay in la is la qaato in Galbeedku yahay sida ay qabaan kuwii hore ee ay cadowtinnimadu biyadhigtay. Sidaas daraaddeedna ay lagamamaarmaan tahay in la faaqido aragtiyihiisa, si loo muujiyo in aanay saxsanayn, dadkana la ga reebo daalacashadooda. Koox kale ayaa soo raacda, oo ku dooda in marlayba caqliga iyo diintu aanay is diidayn, oo ay tahay in la isbarbarwado. Koox afaraad ayaa iyana jirta—oo saddexdaas kooxoodba u arkaan *ey* Galbeedku u soo sahan dirsaday—kuwaas oo ku dooda in biyo iyo saliid la ka la daayo.

Se haddii aannu dib u gu noqonno taariikhda iyo ka dib islaamiyayntii

V

cilmiga iyo falsafadda ee quruuntii dhexe, ee ay bilaabatay kobcinta tacaaliinta Islaamka, waxa ay culimadii waagaas iskudayeen si kobac aqooneed loo bud-dhigo: in ay is ku lifaaqaan falsafaddii Giriiggii hore iyo mafaahiimta Islaamka. Faylasuuf Sayid Xuseen Nasar buuggiisa *Hanaqaadkii Falsafadda Islaamka* isa ga oo ka ga faalloonaya arrinkaas waxa uu yidhi:⁽¹⁾

Falsafadda Islaamka waxa si weyn u gu badhxaan oo saamayn gudaballaadhan ku leh waxqabaddadii falaasifadii Giriigga, sida waxqabaddadii Aristool iyo Balaato. Saamayntaas uun iyo in ay waxgaratadii Muslimiinta ee waagaas soowaaridday ee tarjamtay waxqabaddadii ay reebeen ku ma aysan ekaanin falkinteedu, ee waxa ay ku ladheen mafaahiimtii Islaamka, taas oo keentay in uu abqaalmo dhaqan-fikireed hodon ah.

Waa goortii ay bilaabatay isweydiimihii aannu soo xusnay, iyo weyddiimo kale oo ay ka mid yihiin: Miyaa aanu Islaamku yeelan karin falsafad aan saamayn dibadeed lahayn oo iskeed u taagan? Weyddiimahaasi, waxa ay isu gu biyashubanayaan—kolka aannu ku eegno indhaha mutashaddidiinta: *asalkaba, maxaa aannu falsafad u ga baahan nahay?*

Ma se aha isweydiintaasi mid ugub, oo hore waxaa u la dawakhsanaa falaasifadii hore. Iyaga uun ku ma aysan ekaanin ee waa ay soo gudubtay, oo ay u soo gudubtay falaasifada mucaasiriinta ah. Laakin weyddiinta ayaa u dhigan si kale oo qoddadheer oo ah: Maxaa inna ga ga xidhan falsafadda ‘*insaan*’ ahaan? Maxaa ay muhiim innoo gu tahay? Maxaa ay had iyo jeer falaasifadu carrabka u gu adkaynayaan muhiimadda falsafadda?

Bartraand Raasal, oo weyddiintaas u ga jawaabaya si ku salaysan weyddiinta ah: Maxaa ay asalkaba tahay falsafaddu, waxa uu inna lee yahay:

Barashada iyo u dhuurgelista falsafaddu, ma aha uun in jawaabo loo helo weyddiimo gaar ah, oo weyddiimahaasi si guud saamayn u ma leh. Se ujeedka koowaad ee loo barto falsafadda waa baadidoonka weyddiimaha maangalka ah.

Shaqada falsafadda ayaa ah in loo baadidoontago jawaabo maangal ah, oo nolosha insaanka dheef u leh. Si aad jawaab dheef leh u hesho,

(1) Islamic Philosophy from its Origin to the Present 2006.

vi

marka hore isweyddii weyddiin maangal ah. Falsafowiddu ma aha uun in la fikiro, ee waa in uu fikirkaagu muc lee yahay iyo ujeeddo. Suqraad oo ka maragkacaya arrinkaas waxa uu yidhi:

Tallaabada u gu horraysa ee aad u qaaddo dhanka xikmadda waa in aad isweyddiiso weyddiin qumman oo maangal ah.

Maaddaaama oo erayga “*Philosophy*” yahay micnihiisu *la jaalidda xikmadda*⁽¹⁾, waa sidaas uu Suqraad sheegay. Xikmaddu bacaad ka ma soo mudh tidhaahdo, la gu mana dhasho. Ma aha sida aannu ku maqalno sheekaxariirooyinka ka warrama odayaal meel is ka la fadhiya xikmad oo aan weligood ardaaga xiga booqan. Xikmadda waa loo sahantagaa horraanta. Sahankaagu si uu tub u yeesho iyo meel uu ku hagaago, marka hore waa in uu jiraa garaad la gu cariyay oo la gu ababiyay weyddiimo aan caafimaadka ka qaadayn oo xeel iyo itaalba tirayn.

Haddii aannu soo daadagno, cirka haddii aannu carrabka la gaadhno is ka ma indhasaabi karno muhiimadda ay falsafaddu innoo lee dahay ‘insaan’ ahaan iyo midhaha la gurto kolka la la falgalo waxtarkeeda iyo kolka la garawsado sida maanka insaanku u madhan yahay la’aanta afkaarta falsafadeed. Insaan kasta, oo ka soo baxaya godka madow ee uu ku jiray illaa goor aan la muddayn karin, se illaa waa fog ah, waxaa u sabab ah in uu ku tallaabsado jaad xaddaaradeed aan hore loo arag, waa kaalmaysiga maanka. Kaalmaysiga maanku, weligiis waxa uu fure u ahaa khasnadaha ay maanta dunidu ku barwaaqasoorantay. Caqligu, weligiis waxa uu ahaa il ay ka soo burqadaan fahanno jaadgoonni ah. Waxyaabahaas loo aayay, ee ka soo fulay adeegsiga garaadka waxaa ka mid ah *falsafadda*.

Gaadhitaanka fahankaas falsafadaysan, waxa uu ku yimi lakabbo fahanno hore ah, iyo u fiirsasho qoddadheer—oo uu qofku ku goobayay fahan maangal ah oo ku saabsan noloshiisa, deegaankiisa iyo ujeeddada noloshiisa. Insaankii hore, waxa uu caqligiisu keeni waayo ama fasir maangal ah uu u waayo, waxa uu samaysan jiray oo uu allifi jiray sheekaxariiro. Fal ku cusub kolka uu dhaado, ee uu rogrog waxa uu yahay iyo waxa keenay, ee uu soo qaban waayo fasiraad maangal ah oo ku habboon falkaas ugub, waxa uu samaynayaa taariikheen uu u yaqiinsanayo in ay tahay

(1) Sida oo kale waxaa la gu macneeyaa “*Philosophy*” jeclaanshaha xikmadda.

vii

dhab biyakamadhibcaan ah. Waxyaabahaas uu allifayo, badankood waxa ay ku seesnaayeen aragtiya-dhaqmeed soojireen ah. Bulsho kasta waa la ga soo helayaa sheekaxariirooyinkaas la gu fasirto waxyaabaha aanay u hayn fasiraadda dhabta ah. Tusaale ahaan, Giriiggii hore, waxaa jirtay sheekaxariiro loo tixgelin jiray in ay tahay dhab fasiraysa sababaha keena xanuunnada, damaca iyo xasadka. Waxaana ka mid ah sheekaxariirooyinkaas sheekadii Bandoora, ee odhanaysay:

Ilaah Olembas waxa uu abuuray haweenay la yidhaahdo Bandoora. Waxaa loo hadiyeeyay sanduuq quruxbadan. Se waxaa loo ga digay in ay furto. Si kasta yeeshay si aysan u furin sanduuqa. Laakin, nasiibxumo, waa ay is celinweyday, faduulnimadeediina waxa ay u horseeday in ay digniintii is dhegamariso. Dabadeed waxaa ka soo yaacay sanduuqii waxa xanuun, damac iyo shayddaammo ku faafsan dunida.

Allifaaddaas sheekabaralayda ah, iyo diimaysnaanta, ayaa ay ku bilaabatay falsafaddu iyo adeegsiga caqligu. Raasal buuggiisa Taariikhda Falsafadda Galbeedka⁽¹⁾ waxa uu ku yidhi isa ga oo qodobkan ka hadlaya:

Falsafadda la ma odhan karo hal qof ayaa ay ka soo bilaabantay, oo xilligaas, falsafaddu waxa ay ka soo maaxan kartay maanka qof kasta. Sida saxda ah ee maangalka ah waa in ay falsafaddu ka dhalatay diimihii berigaas iyo sheekabaralooyinkii waagaas.

Tabta loo adeegsanayay caqliga xilligaas, aad ayaa uu u ga duwan yahay tabta loo adeegsado iminka. Waana wax ku sal leh muddadaas fahannadii jiray, saamaynta deegaanka iyo hab-fikirka guud ee bulsheed. Xilligaas hore, ee ay falsafaddu bilowga ahayd, mucdeedu sidaas u ma sii ridnayn. Sida oo kale, ma ahayn falsafad si dhab ah u sharxaysa walxaha, dabecadaha insaanka iyo ujeeddada nolosha. Se waxa ay ahayd bilow dhabbada u xaadhay, aragtiyaha weli saamaynteedu jirto casrigan, ee loo gu gorfeynta badan yahay. Waana sida uu ka maragkacay faylasuuf Daanyaal Dinayt:

Faylasuufyadii hore, waxa ay dhidibka u aasaaseen baadidoonka caqligu ku lamaan yahay. Se faylasuufyada casrigan ayaa ku kor

(1) Bertrand Russell, A History of Western Philosophy, 1945.

viii

dhisay afkaartooda doorka ah, oo waxqabaddadii kuwii hore u beddelay kuwo aad maangal u ah, oo casirga waafaqsan.

Si kastaba, isbeddelka ku yimi nolosha insaankan casrigan nool, is ka ma iman oo ma aha mucjiso samada ka soo dhacday. Waa lakabbo fikireed, oo soo taxnaa waayo illaa quruunno, ka dib midhadhalkoodii noqday ilbaxnimadan aannu u jeedno maanta. Haddaba, fadligaas ayo ayaa leh? Si kooban, waxaa leh dadkii adeegsaday caqligooda. Adeegsigaas caqliga, ayaa dhalay falsafadda seeska u ah guud ahaan nolosha insaanka, iyo xaddaarad kasta oo uu ku tallaabsado/tallaabsaday. Ama haddii aannu si kale u dhigno, in insaanku maanta ay gacanta u gu jirto waxaas oo aqoon iyo diraasad ah, waxa uu ku bilaabay u qaadanwaa. Waa tii uu yidhi Balaato:

Falsafaddu waxa ay ku bilaabatay dhabannaqabsi.

Kolka aad la yaabto buuraha dhererkooda, badda weynideeda, dhulka baaxaddiisa, webiyada qulqulaya meesha ay ka yimaaddaan, roobka mahiigaanka halka uu ka soo daato, nolosha macnaha badan... meesha aad taagan tahay ayaa aad fadhiisan, oo aad bilaabaysaa isweydiinta waxaas oo dhan. Waa halkii Gaarriye lahaa:

• Aadmiyahaw hallaysani!	• <i>Xiddigaba astaysoo</i>	• <i>Shimbiiraha la ooyoo</i>
• <i>Ambadyahaw wareersani!</i>	• <i>Arag felegga meeroo</i>	• <i>Badda "aw"-da baysiyo</i>
• <i>Maqal ereyadaydoo</i>	• <i>Onkodkiyo hillaaciyo</i>	• <i>Waxa uurka ugu jira</i>
• <i>Buuraha ag joogsoo</i>	• <i>Ufadaa dhacaysiyo</i>	• <i>Axadhoo garmaaqsoo...</i>
• <i>Amakaag daraaddii,</i>	• <i>Urada waraysoo</i>	
• <i>Ilmo gabax ka siiyoo</i>	• <i>Ololkeeda gooraan</i>	
• <i>Cirka sare u eegoo</i>	• <i>Aammus oo dhegysoo</i>	

Ka dib waxa aad bilaabaysaa xogaruurin iyo u fiirsasho. Dhagaxa aad aragto ee janjeedha, geedka laamihiisu qallalaan, dhimashada iyo nolosha, waxaas oo dhan ayaa aad u dhuurgeli sababahooda iyo meesha ay salka ku hayaan. Ka dib xogaruurintaasi waxa ay isu beddelayaan midho isdhala, oo midiba waxa uu dhan ka ga hagaagayaa nolosha qofka. Ka dib wixii ayaa sii

ballaadha, diraasayntuna waa ay sii ballaadhani, illaa aad hesho wax tifaftiran oo macne kuu leh. Dabadeed waxa aad bilaabaysaa waxaas aad soo heshay bal in aad ku dhisto oo aad ku seesto noloshaada. Noloshaadana isbeddel joogta ah ayaa ku soconaya. Isbeddelkaasina waxa uu ku gu toobinayaa dhabbada xaddaaradda. Is ku soo xoori oo, waxa aad haysaa mabda’ii Konfuushiyos ee odhanayay:

Qofka wax isweyddiia, muddo yar uun baa uu yahay jaahil. Se qofka aan wax isweyddiin, waxa uu allaystaa isa ga oo jaahil ah.

Aannu ku dibnoqonno weyddiintii hore ee ahayd falsafaddu maxaa ay muhiim innoo gu tahay “insaana” ahaan? Dabcan, waa isweyddiin guun ah, oo dhasaysan—sidii aannu soo tibaaxnay. Waxa aannu u ga halcelin karnaa weyddiintaas odhaahdii Jaan Jaak Ruuso:

Falsafaddu waxa ay insaanka ku xejisaa dabiicaddiisa, oo ay ka xoraysaa khuraafaadka abkasoo gaadhka ah. Falsafaddu insaanka waxa ay ku hagtaa maanfurni iyo xikmad. Falsafaddu insaanka waxa ay ku hagtaa dawga garashada iyo aqoonta, si uu u guto xilkiisa, u guna heellanaado farxaddiisa. Falsafadda ayaa sabab u ah in insaanku dul u lahaado dhibaatooyinka nolosha, oo uu ka dheeraado wax kasta oo aan u qalmayn, oo la jaal ahaado wax kasta oo noloshiisa bilaya.⁽¹⁾

α

Halxidhaalaha kale, ee innoo ga bahaan in aannu furfurnno ka hor inta aynnaan gudagalin buuggan: Maaddaaama oo falsafaddu muhiimaddeedu sidaas u qaraweyn tahay, maxaa maanta inna ga hortaagan in aannu u soowaaridanno sida ummadaha kale u soo waaridteen, oo u faaqidno sida ay u faaqideen, dabadeedna u yeelanno falaasifo beera siidh dhala geed hadhwanaagsan oo leh laamo ku habboon dhismaha buulsheenna—sida ay ummadaha kale u yeesheen falaasifo ka soo dhilmiya laamahaas falsafadda laan ku habboon hab-nololeedka bulshadooda?

Sida aannu wada og nahay, adduunku waxa uu bilaabay in uu soo waaridto ama soo turjunto falsafadda Giriigga, xilli aan dhawayn, se waxa ay xadhekagoostay waagii Helinsitigga. Taariikhduna waxa ay

(1) Jean-Jacques Rousseau, “Emile, or On Education,” 1762.

X

mahaddaas u celisaa ninkii u gu horreeyay ee falkaas turjumaadda ah ku sameeyay waxqabadaddadii Giriigga, Shishroon⁽¹⁾, oo siyaasi iyo faylasuuf reer Roomaan ahaa. Qarniyadii dhexena waxaa turjumaaddaas bilaabay indheergaratadii Carbeed, oo qayb laxaad leh ka qaatay soowaaridasashada waxqabadaddadii falsafadeed ee Giriigga. Kolkii la gaadhay waagii Maanfurkana, turjumaaddu waa ay bulaashay, oo ay cid walbaa turjumatay.

Dhawaanahan dambe xirfaddan ah “turjumidda” waa ay hanaqaadday, oo noocyo ka la duwan oo buugaag ah oo, ka, ka la hadlaya mowduucyo kaladuwan oo fikir ah ayaa maktabadaheenna ku soo biiray. Mid walba waxa annu u aragnaa si, mowduuc kastana dhan ayaa annu ka taagan nahay. Ma aha aragti anna ga innoo gaar ah ee waa halka uu ka taagan yahay turjumaagu ama qoraaga laftigiisu. Caqabadda koowaad ee inna ga hortaagan soowaaridasashada, waa in aannan aqoon waxa uu akhrisku yahay. Akhrisku ma aha in aad buug soo qaadato, oo aad meel is qondhadhiso, oo aad baalasha buugga rogrogto. Ma aha! Wax akhrisku waa tabtii uu sawiraagii Ayrishka ahaa ee Faraansiis Baykon ku tibaaxay:

Wax loo ma akhriyo adiga oo ka cararaya isburin, ama si aad wax u rumaysato oo aad isu dhiibto. Wax u akhri si aad wax u qaayasoorto.

Si kale haddii annu u dhigno, bulshada xooladhaqatada ah ee reerguuraaga ah, isha aqoontoodu waa labo. Aqoon masdarkeedu yahay habnololeedka iyo deegaanka ku xeeran, taas oo ku kooban xooladhaqasho, beerfalasho ama ganacsi aan sidaas u sii adkayn. Jaadka aqooneed ee kalena waa ta daahsoon, oo uu u meeriyo wadaad. Waxa suubban iyo waxa silloonba isa ga ayaa loo dabafadhiistaa—waa haddii aanu arrinku ku saabsanayn arrimo intaasba ka muqaddasan oo aayaha qabiilaadku u horreeyo. Xeerarkii ay dhigeen wadaaddadaasi, ayaa si wanaagsan u taabbagalay. Waxa ay dhahaan “MAYA” micnaheedu waa “MAYA”. Waxa ay dhahaan waa “MUBAAX” micnaheedu waa “MUBAAX”. Iyaga ayaa ay ka go’daa cilmiga kiisa qiimaha leh. Iyaga ayaa laliya cilmiga kiisa xun. Iyaga ayaa leh maanka barbaarka Soomaaliyeed. Arrinkaasi dhayda waa ka cad yahay, oo waxa aad arki kartaa in turjumaa waxqabadkiisa uu turjumay aad loo jecel yahay oo la gu maamuuso in uu waafaqay xeerarkii la gu soo barbaariyay bulshada, maaddaama uu soo turjumay wax aan cusbayn. Mid

(1) Cicero (106–43 BCE)

xi

ka mid ah turjumaannadaas waxa uu ku eedaysan yahay qodob male'awaal bulsho ah oo loo yaqaan "xume", oo ah fikirrada uu soo turjumo in ay bulshadu ku xasaasiyoodaan. Cidda wax xukunta ma aha cidda akhrisatay waxqabadkaas, ee waa sida ay u aragto cidda ka la saarta aqoonta teeda faasidka ah iyo teeda maslaxadda leh.

Waxa aad halkaas ka arki kartaa akhristow, in doorka akhristuhu uu ku lee yahay fikirkaas la soo turjumayo in uusan muuqan ama jirinba, sida aqoonta badhkeed ama geddigeed ay u maqan tahay. Waa aad aragtaa in bulshada loo rabo si uun, sidaasina ay tahay sida u danta ah dad gaar ah. Arrinkaasina ma aha wax aan ahayn ama loo tiirin karo wax aan ahayn caqliga cidhiidhiga ah ee ay dad gaar ahi unkaan iyo jahliga madow ee ay ku sugan yihiin is la dadka leh caqliyadaas cidhiidhiga ah.

Dadkaas gaarka ah waa ay noocyo badan yihiin, oo midiba ka haystaa bulshada gees iyo daraf saamayn ku leh caqliyada iyo habfakarka xooladhaqatada reeguuraaga ah. Ka soo qaad, haddii kuray hubqaad ah uu soo galo magaalo jaadad leh, waxa u gu horreeya ee caqligiisa la gu kordhiyaa waa maxaa kuu bannaan iyo maxaa kaa reebban. Loo ma oggola in la baro waxa uu dooran karo ama sida uu wax u arko iyo sida uu noloshiisa u arko in uu u noolaado. Waa in uu xidhan yahay surwaalka ama khamiiska la wada gashto. Waaa in uu u hadlo sida ay dadka magaaladu u hadlaan. Waa in uu waxbarasho u tago meesha dadku waxbarashada ka doontaan. Waa in aysan aqoontiisu dhaafsiisnayn inta ay dadku wada garanayaan, oo uu aamminsan yahay waxa la wada aamminsan yahay. Caadadaas la la qabsaday, wax ka beddelkeedu waa uu adag yahay, oo wax aan la aqoon haddii la dhaado waa jaantaa rogan! Sidaas ayaa la la rabaa garaadka qofka Soomaaliyeed in uu u koro ahaadona weligiis.

Maaddaama oo uu maankeennu sidaas u kooban yahay, waxa annu u haysannaa in uunkaas tirabeelka ah uu sideenna oo kale yahay. In waxa annu aamminsan nahay, iyaguna aamminsan yihiin. Haddii aysan aamminsanaynna, ay baaddil ku sugan yihiin. Asalka dhibaataada iyo isfahanwaagu ka jiro waa shaqada turjumaadda. Maxaa ay turjumaaddu u jirtaa? Xorriyadda turjumaaddu u baahan tahay in ay ka hesho bulshadeeda waa maxay?

Edis Gorosmaan, oo ah turjumaanad badi turjuntay waxqabaddadii

xii

Gaabriyeel Gaarsiya Maarkiis—iyada oo ka hadlaysa muhiimadda turjumaadda waxa ay tidhi:

Turjumaaddu waa hab inna geyaysiinaya is xorayn. Turjumaaddu waxa ay xididka u rujisaa caqabadaha inna gu ka la gudban, oo ay suuragelisaa isufuranka dhaqameed iyo saqaafadeed.

Iyada oo ka hadlaysa turjumaadda iyo xorriyadda ay tahay in ay bulshadeeda ka hesho waxa ay tidhi:

Kobaca fikireed, kasmada xuquuqda insaanka, isfahanka dawlada, iyo xorriyadda laftarkeedu, waxa ay ku qotomaan oo lagamamaarmaan ah in marka hore ba ay jirto xorriyadda isdhaafisga fikirrada.

Anna ga ahaan, meesha ay sartu ka qudhansan tahay halkaas waa ay ka sii liidataa. Dhibtu, sidii aannu hore u soo sheegnay, waa in aannan isweyddiin sida loo akhriyo waxa ugubka ah? Miyaa ay tahay in la aqbalo wax kasta oo la soo waarido—sidii Saxwada?

α

Waxaa aan intaas raacda, ujeeddada buuggan. Buuggan—sida aad gogoldhigga aad ku arki doonto—waxa uu ahaa markiisi hore hadaljeedin. Ha ahaado ee waa buug fahankiisu fudud yahay, cidda aan hore u akhrisan falsafaddana, waxyaabo badan u bayaaminaya. Sidaas oo ay tahayna, inta karaankayga ah, waxa aan iskudayay in aan sharraxaad saaro meelaha qaar iyo meelaha fahan guudmar ah u baahan. Buuggu, arrimo badan ayaa uu faaqidayaa. Waxaa ka mid ah aamminaadaha, akhlaaqda, masuuliyadda qofka, sababta insaanku u jiro... Se si ka duwan sida ay diimuhi u falanqeeyaan oo caqlaannimo ah ayaa uu isu dultaagayaa. Aannu ku dabbagno akhriska buuggan, odhaahdii Faraansiis Baykon: U akhri uun in aad wax ogaato.

Maxamed Shariif

07-02-2024

Kampala, Uganda

GOGOLDHIG

AARLIIT AALKIIM, 1996⁽¹⁾

Buuggani, waa hadaljeedin loo rogay qoraal oo uu Saartar dib u tifaftiray. Waa hadaljeedin ka qabsoontay Baariis, 29^{-kii} Aktoobar, 1945^{-kii}. Waxaa agaasimay sida oo kalena codsaday hadaljeedintan, ururka Mintonmon, ee ay aasaaseen Jaak Kaalmi iyo Maark Bikbaardar xilligii loo halgamayay xornimada,⁽²⁾ si loo dardargeliyo suugaanta iyo fikirka. Sannadkii ay qabsoontay hadaljeedintan ee dib loo gu rogay qoraalka, sannadkii xigayba waxa ay ka mid ahayd waxsoosaarradii ay daabacday Nagaal.⁽³⁾

Haddaba, waxaa isweyddiin mudan, maxaa u ga biiraya qoraaga buuggii *Jiraal iyo Waxbayabaynnimo* in uu dadka ku qanciyo aragtida mad’habkiisa? Haddii aannu in yar dib u noqonno, waxaa aannu ka warhaynnaa in labadii qaybood ee taxanihii *Dhabbooyinka Xorriyadda*⁽⁴⁾ ay soo hoyeen dhaliillo

(1) Arlette Elkaim-Sartre waxa ay gogoldhigga u samaysay nuskaddii soo baxday 1996-kii. [T]

(2) Nuskhadda Carabigu, halkaas waxa ay lee dahay: “Waxaa hadaljeedinta la gu faafiyay majalladda Libraalisiyoon...” Saxiifaddaasna waxaa aasaasay Saartar. Hase ahaatee, nuskhadda Ingiriisida ah, oo ta asalka ah la ga soo turjumay, waxa ay lee dahay si sidaas ka duwan oo ah sida halka sare ku dhigan. In kasta, oo buuggani lee yahay laba turjumaadood oo Carabi ah, oo ay ka la turjumeen labo turjumaa, oo ay soosaareen muddo aan isu dhawayn, haddana waxaa aan isbarbarwaday oo aan ka soo wada turjumay labadaas nuskhadood ee Carbiga iyo ta Ingiriisida ah oo ah mid si toos ah loo ga soo turjumay nuskhadda asalka ah ee soo baxday 1996-kii. Si kasta oo ay tahayba—ka dib hubin dheer—waxaa saxan sida ay turjumaadda Ingiriisida ah ay sheegayso. Sida oo kale, xilligaas la aasaasay ururkaas Mintonmon waxa ay ku beegnayd gebagebadii Dagaalkii Labaad ee Dunida. Waxa uuna Faransiisku la dirirayay soodulihii Jarmalka. Waxa ayna ahayd waqti aad loo gu dhegadaloolay ka hadalka xorriyadda. [T]

(3) Nagel, waa daabacaad Beershiyaan ah. [T]

(4) *Dhabbooyinka Xorriyada* ama *Roads to Freedom*, waa saddexlay sheekafaneed ah, oo uu Saartar ku seesay dhacdooyinkeeda dagaalladii iyo sababihii geyaysiiyay Faransiiska in uu dumo muddooyinkii u dhaxeeyay 1938-1940. [T]

la gu dhaleecaynayo qaabdhismeedka suugaanta Jiraalnimada. Waxba sii gudagali maynno tafaasiisha labada sheekafaneed ee *Qaangaadhnimo* iyo *Dibdbigasho*⁽¹⁾ ee kadisada ku noqotay waxgaratadii muddadaas. Se eelku waxa uu ka taagganaa shakhsiyadda koowaad ee sheekada. Saartarna arrinkaas waa uu ka hadlay, isa ga oo qoray:

Malaha dadka waxaa ka caydhaysiiyay mayaladaygga shakhsiyadaha sheekooyinkayga. Shakhsiyadahaygu, waa ay garanayaan cidda ay yihiin. Sidaas daraaddeed, iyaga ayaa doortay in ay sidaas noqdaan.

Maasiyuu, ma aha shakhsiyad ciyaari karta door halyaynimo—in kasta oo uu yahay shakhsiyad u guntan ka gungaadhidda dhabta iyo xasilloonaanta joogtada ah. Karaankiisu waxa uu ku ekaa madaxadayg iyo ku adkaysigiisa daarran baadidoon nolol ay xorriyaddu u tahay door, oo si kasta u madaxbannaan—noloshaas oo salkeedu tahay falsafadda Jiraalka iyo Waxbayahaynimada.⁽²⁾ Mayaladaygga noocaas ah, laftiisa ayaa ah saxariir iyo silic. Wax kasta oo ku dhaca naf ahaantiisa, ama uu falo, dan sidaas u sii ridan ka ma galo. Sababta oo ah waxa uu aamminsan yahay in uusan weli si dhab ah u abbaarin nolosha.

Dadku waxa ay qaladfahmeen ayaa ah, in sheekooyinku ay yihiin gogolxaadh, oo ay u yihiin afkaar iyo aragtiyo aan weli si dhammaystiran u kobcin. Sababta ka dambaysa qaladfahankaas waa in labadaas sheekafaneed ay aad u ga fududaayeen dhigaallada kale ee uu ka ga warramayo firadiisa ku aaddan Falsafadda Jiraalnimada—in kasta oo ay jireen dad si laabxaadhan u difaacay oo iskudayay in ay bidhaamiyaan ujeedooyinka.

Faafinta sheekasuugaaneedyadaas iyo daabicistooda, waxa keliya ee la ga dheefay waxa ay ahayd quudhsiga firada Saartar ee ku aaddan Jiraalnimada.

(1) *The Age of Reason* iyo *The Reprieve*. [T]

(2) Intan waxa ay u la jeeddaa “*baadidoonka Jiraalka iyo Waxbayahaynnimada*” waa halhays iyo jaad-falsafadeed inta badan loo gu abtiriyo falsafadaha Saartar. Ujeeddaduna, waa u dhugyeelashada iyo qodda-ufiirsiga jiraalka iyo dabiicadda. Buuggiisa wata is la cinwaankaas “*Jiraal iyo Waxbayahaynnimo*” ama “*Being and Nothingness*”, waxa uu ku faaqidayaa, oo uu ku gorfaynayaa waxa ‘wacyigu’ yahay, jiraalka is-ahaanshaha qofka, iyo welwelka inna ga ga gudban doonitaankeenna xorriyadda. [T]

Doodihii la gu faaqidayay aragtiyaha Saartar waa ay xadhkagoosteen. Qaladfahankana waxaa dabka ku sii huriyay waxa aannu maanta u naqaanno “beenabuurka warbaahinta,” oo horkacaysay cid kasta oo qaladfahansan Falsafadda oo foolxumaysay ujeeddadeedii, iyo cadow kasta oo aan gabbanayn, iyo mid kasta oo uurka ku haysta cadownimada uu u qabo falsafadda. Duullaankaas eelkii uu reebay waxa uu noqday sumcaddil loo dhammaa, heer qoraagii la gu suntay sifooyin uu la amakaagay foolxumadooda, Falsafadda Jiraalnimadana shacabka loo gu tafsiiiray si baalmarsan maangalnimada. Halkudhegyada qaarkood waa la dhalanrogay, sida: “*Jaxiimadu waa dadka kale*,” “*Jiraalka ayaa abuurka ka horreeyay*,” iyo “*Insaannimadu waa dareen aan dheef lahayn*.” Saxaafadaha shicibku waxa ay u dhigeen halkudhegyadaas si tabban oo liidata, oo u taagan shar iyo masiibo.

Faaqidaadda ay waxgaratadu ku sameeyeen Falsafadda Jiraalnimada, waa ay dhaafi wayday cay, maaddaama oo aysan cilmibaadhisyadoodu aanay ba sugayn hal wax oo caddayn u ah in ay si fiican u dhugteen buugga *Jiraal iyo Waxbayahaynnimo*.⁽¹⁾ Masiixiyiintu u ma aysan dhaleecaynayn Saartar in uu Allediid yahay oo qudha, ee waa in uu yahay qof walaxdhaad ah. Shuuciyiintuna waxa ay ku dhaleecaynayeen in uusan ahayn qof walaxdhaad ah. Kuwa hore waxa ay ku dhaliilayeen in uu si maangalnimo ah uusan mudnaanta u siin is-ahaanshaha waxa. Halka kuwa xiga ay ku dhaliileen in uu qirsan yahay mudnaanta is-ahaanshaha waxa. Labada dhanba waa ay ka degi la dahay sida uu Saartar u qeexo kadsoonka, moogganaanta iyo welwelka.

Falcelinnahaas tabban ee nacaybka u la muuqday Saartar, ma suuragal baa in ay ka dhasheen: maaddaama oo la gu shuqlanaa—ka dib burburkii ay dagaalladii geysteen—in insaanka loo qeexo si ku sal leh duruufka taariikheed si uu u ga gudbo caqabadaha taaganta oo ah sida mid ka mid ah kuwii naqdiyay Saartar uu yidhi? Run ahaantii, badanaa mucaaradiddu waxa ay u dhignayd si asluubaysan, mararka qaarna si ujeeddaysan. Cidiba dan ka ma lahayn in ay faallayso muhiimadda waxqabaddadiisa ama sida uu

(1) In kasta oo ay jireen faylasuufyo fac yar, oo dhigaallada Saartar aad u ga danayn badan kuwa ardaydiisa ahaa, oo iyaguna aad u gu dhuundaloolay waxa uu soosaaro Saartar—oo ay ka mid ahaayeen Francis Jeanson oo daabacay Akhlaaqda iyo Aragtda Saartar [Lé Problème Moral et la pensée de Sartre]. [Aarliit = A]

isu gu soohay aragtiyihiisa iyo waxsoosaarkiisa. Is la naaqidkii⁽¹⁾ annu soo sheegay waxa uu yidhi:

“Dadka badankiis ma akhriyi karaan buugga *Jiraal iyo Waxbayahaynnimo*. Sidaas oo ay tahayna, dad badani waxa ay u haystaan Saartar in uu diiddan yahay insaanayadda. Ama si kale haddii aan u dhigo, Faransiiskii oo dagaallo ku bayhoofay, oo rejadhis mooyaane aan wax kale ka biyacabbayn, ayaa uu Saartar ku dumiyay rejadii ay dhoobdhoobayeen.”

Si kasta oo ay ahaataba, Saartar waa uu oggolaaday in uu jeediyo hadaljeedin⁽²⁾ ku aroorta Jiraalnimada, oo si dulkaxaadis ah u bidhaamisa ujeeddooyinka la marrinhabaabiyay. Se waxaa filanwaa ku noqotay in ay kuraasidii soo buuxdhaafiyeen dad u jeellanaa in ay wax ka ogaadaan Falsafaddan iyo unkaheedaba. Isa ga oo aan xasilloonayn ayaa uu dadkii u sheegay in faallaynta Falsafadda Jiraalnimadu ay u taallo faylasuufyada—dabcan isa ga oo ka afeefanaya in sidii buuggiisi hore loo qaladfahmo hadaljeedintan. Buuggaas iyo gadoodka la ga la horyimi waxa uu u arkayay, wax mas’uuliyaddiisa ah, oo guudkiisa saaran.

Kolka bulshada la ga yimaaddo, hadaljeedintiisu waxa ay beegsanaysay Shuuciyiinta isa ga oo u ga dan leh in uu wanaajiyo xidhiidhkoodii. Bilo ka hor, waxa uu wax ku qori jiray majalladahooda daahsoon; se hadda, waa soo afmeermay gebi ahaanba xidhiidhkii. Kol kasta oo ay karto bulshada garabka u ah Jiraalnimada, waa mar kasta oo uu sii siqayay xidhiidhku. Balse ujeeddada haljeedintu keliya ma ahayn dib u heeshiin.

Buuggiisa *Jiraal iyo Waxbayahaynnimo* waxa uu u dhignaa si xeeldheer. Se si qaldan ayaa loo fahmay, si qaab daran oo sumcaddil ah na waa loo

(1) Pierre Emmanuel, “Qu’est-ce que l’existentialisme? Bilan d’une offensive,” *Les Letters Françaises*, November 24, 1945. “Imaanuuel intaas waxa uu sii raaciyay Falsafadda Jiraalnimadu waa cudur dhimireed.” (“Réflexions sur une mise au point,” in the review *Fontaine*, April 1945). [A]

(2) Ma ahayn hadaljeedintaasi iskudaygii koowaad ee qancin ah. Hore ayaa uu iskudayay ka hadalcelinta naqdiga Shuuciyiinta iyo qeexista Falsafadda Jiraalnimada, isa ga oo ku daabacay iskudayadaas majalladda *Akshan* (Action). “A propos de l’existentialisme Mise au point,” *Action*, December 29, 1944; reprinted in *Les Erits de Sartre*, ed. Michel Contat and Michei Rybalka (Paris Gallitnard, 1970). [A]

faalleeyay. Talo waa ay ka farabaxsatay Saartar—in kasta oo uu garawsanaa in ay duudkiisa tahay wax kasta oo ka dhasha qaladfahankaas. Sannado ayaa uu si xilkasnimo leh u ga shaqaynayay qoridda buuggaas, oo uu madadaalo ka raadin jiray soohiddiisa intii uu ku sugnaa xeryihii dadka loo gu ciidamin jiray sida khasabka ah intii u dhaxaysay 1939 ilaa 1940, iyo sannadkii uu u xidhnaa sooduulihii Jarmalka. Intaasba waxa uu ku gudajiray hayaan uu ku baadigoobayo ujeeddada insaanku uu u jiro, isa ga oo aan u aabbayeelin jawiga kakan ee uu la yimid sooduulaha Naasigu.

Haddii doonistiisu ahayd in uu kaalin ka geysto wadashaqayn bulsheed, sidaas waxa uu u yeelay maaddaama oo uu dareensanaa mudnaanta ay taariikhdu siiso doorranaanta fal isxilqaan oo aad ku darsato waxtar bulsheed.

Is la bishaas Aktoobar ee 1945^{-kii}, waxaa soo baxay cadadkii koowaad ee majalladda Saartar aasaasay, Les Tembes Moodareens⁽¹⁾ cadadkaas oo ku saabsanaa taageerista kacdoonnada bulsheed iyo dhaqaale ee ay sameeyaan Bidixdu. Waxaana metalayay qolyahaas Bidixda ah, xisbiga ay shuuciyuunta Faransiisku u gu yeedhaan “*Ururka Beegsada Dhibbanayaasha*.”

Bahda tifaftirista ee majalladdu ka ma leexleexdaan naqdinta, waxa ayna qoreen:

Mar kasta waxa annu garab u nahay cid kasta oo u heellan wax ka beddelista duruufta bulsheed. Waxkabeddelkaas oo saamayn toos ah ku leh dhacdooyinka mustaqablka siyaasadeed iyo bulsheedba. Waxyaabaha annu baahinno inna ga ma aha in annu cid u shaqaynaynno ama annu is ka baahinayno, ee xaalad kasta oo annu baahinno waxa ay ku jaango’an tahay mawqif. ⁽²⁾

Xorriyadda aragtidu, waxa ay ahayd wax aysan Shuuciyiintu doonayn; sababta oo ah “*waxa ay abuurtaa ciyaar gadood nun loo ga falceliyo*,” oo ah sida ku taal majalladda⁽³⁾ Lumaanitee.⁽⁴⁾ Xorriyadda waxaa loo arkayay wax aan

(1) Les Temps Modernes. [T]

(2) Hordhaca Les Temps Modernes, cadadkii u gu horreeyay ee dibueegista, October 1945, ee ay dib u daabacday Situations, vol. 2 (Paris Gallimard, 1918). [A]

(3) M.-A. Burnier, Les Evistentialism et la politique (Paris Gallimard 1966). [A]

(4) L’Humanité. [T]

habboonayn. Hadaljeedintiisa, iyo xataa baadhisiyadiisa falsafadeed, waxa uu iskudayay in uu xisbiyada Shuuciga ah ka dhaadhiciyo in xorriyaddu iyo Maarkisiyaddu aanay is diidayn. Isa ga oo arrinkaas ka hadlaya waxa uu ku yidhi buuggiisa Walaxdhaadidnimada iyo Kacaanka⁽⁵⁾ isa ga oo tusaalaysana xaalad aan la gu murmi karin:

“Insaanka xorriyadda haysta, iyo kan la addoonsado, la is la ma meeldhigi karo.”⁽⁶⁾

Ka dib kolkii la ga soo faaruqay dhugashada buugga *Jiraal iyo Waxbayahaynnimo*, faaqidayaashii waxa ay is ku raaceen in loo ga fadhiyo Saartar sidii uu u meelmarin lahaa akhlaaqiyaadka uu ku seesay waxa uu aaminsan yahay.⁽⁷⁾ Sharraxaado ay saarteen qodobbo ay qaladfahmeen, ayaa ahaa tallaabo aad u silloonyad, waxaana ka sii xumayd ku beenabuuradka aan loo meeldeyn. Si aanu mar labaad u dhicin qaladfahan, waxa uu Saartar ku khasbanaaday in uu fududeeyo aragtiyihiisa, isa ga oo diiradda saaraya sixitaanka qodobbadii la qaladfahmay. Sida oo kale, intii uu ku gudajiray sharraxaadda, iyana waxa uu fahan guud ka bixiyay sida aanay isu diidayn waxa ku xusan waxqabaddadiisa suugaaneed ee daraamaatigga iyo sida dhabta ah ee ay wax u jiraan. Sida oo kale waxa uu sharraxay aragtidiisa ku aaddan welwelka, isa ga oo xiganaya Kiirgaarad⁽⁸⁾ iyo Hedgar⁽⁹⁾ aragtiyahooda ee uu dib u turxaanbixiyay, dabadeed uu ku dhisay tusaalayntiisii taliyaha u diraya ciidankiisa duullaanka.

Si kasta oo uu yeelayna, dedaalkiisu waxa uu noqday hal bacaad la gu lisay, oo Maarkisiyiintii waa ay ka biyadiideen.

(5) Materialism and Revolution. [T]

(6) Les Temos Modernes, nos.9 and 10 June and July 1946, dib Ivol. 3 (Paris Gallimard, 1949). [A]

(7) Aragtidiisa asalka xorriyadda, oo uu ka soo dheegay fahanka mas'uuliyadda iyo joogtaynta, waxa ay dusha ka xadinaysaa uun akhlaaqiyaadka ay ku dhisnaan doonaan waxqabaddadiisa mustaqbalka. Ka eeg buuggiisa Jiraal iyo Waxbayahaynnimo, qaybta 4-aad iyo gebagebada. [A]

(8) Soren Kierkegaard, waa faylasuuf Denmark ka soo jeeda, oo ka tirsan Wujuudiyiinta diimaysan. [T]

(9) Martin Heidegger, waa faylasuuf u dhashay waddanka Jarmalka. Waxaa aad loo gu yaqaan ka qaybqaadashadii doorka ahayd ee uu ku luglaahay Jiraalnimada, kasmashaacsaneedda. [T]

Se ta isweyddiinta mudani waa: Ma qaladfahan ayaa dhab ahaan jira? La ga yaabee in uusan jirin—waa haddii aannu fahanno hadalkii uu yidhi Biyeer Naafil⁽¹⁾ intii la gu gudajiray dooddii ka dambaysay hadaljeedinta ee ahaa:

“Waa aan is dhegamariyaa weyddiin kasta oo ku saabsan habraaca falsafadda.”

Faylasuufkana waa ay ku adag tahay in uu la sii doodo cid aan ku qanacsanaynba falsafaddiisa, oo aan halna u qirayn; sidaas oo ay tahayna, haddana diiddan doodwadaag daarran lafaguris falsafadeed.

Dooddaas ka dib, waxaa majalladda Naafil la gu qoray dibueegis la gu bogaadinayo qabsoonka dooddaas, waxaana ka mid ahayd:

Waxa uu Naafil abbaaray qodob inna tusaya jiritaan isburin. Habka uu u abbaarayna, waa hab si cad wax u ka la soocaya. Iminka waa ay innoo muuqataa kaladuwanaashaha u dhaxeeya Falsafadda Jiraalnimada iyo Maarkisiyadda, iyo farqiga u dhaxeeya Falsafadda Jiraalnimada iyo falsafadaha kale.⁽²⁾

Runtii, sababta loo gu gadooday aragtida Saartar ee ku aaddan Falsafadda Jiraalnimada wax kale ma aha, waa uun saamaynta toggan ee ay ku dhex yeelatay dhallinyarada—maaddaama oo ay ka gaashaamanayaan

(1) Biyeer Naafil, waa saxafi ku xeeldheer kasmabulsheedda, ahna Siryaali iyo u ololeeye Shuucinimada. Xisbiga Shuuciga waxaa loo ga saaray maaddaama oo uu aamminsanaa Taroskiyadda (Trotskyism), oo uu hoggaamiye u ahaa intii uu dhaxaysay 1929-1939. Waxa uu aasaasay 1945-kii, majalladda *Revue Internationale*, waxa ayna u horseeday in uu dib xidhiidh dhaw la yeesho xisbiga. Saaxiibkiis Mooris Naadu [Maurice Nadeau] oo xilligaas ka warramaya Taroskiyadda waxa uu yidhi: “Anna ga oo metalayna qadhiidhka hadhay ee Taroskiyiinta ah, waxa aannu ku baaqaynaa in dib loo gu noqdo aragtiyaha Maarkisiyadda, maaddaama oo ay tahay jiheeyaha keliya ee aannu haysanno.” Maurice Nadeau, *Graces leur soient rendues* [May We Give Thanks to Them] (Paris Albin Michel, 1990). [A]

(2) La *Revue internationale*, no. 4, April 1946. Saartar oo ku gudajira iskudayadiisi aayadarroobay ayaa yidhi: “Dhibaataada haysata Maarkisiyiinta ee caqabadda ku ah waa in aysan sooci karin fiiryooyinkooda. Ma jecla in ay dhagaystaan doodda—biqitaan ama cadho ama cagajiid ta ay tahayba—iyaga oo haddana raba in la la safto. Isburintaas ayaa ku gudban.” Jean-Paul Sartre, “Search for a Method,” in *Critique of Dialectical Reason*, vol. 1, revised edition (Paris Gallimard, 1985). [A]

iswaga iyo walaaca. Sidaas daraaddeed ayaa uu Roogar Aarwodhi⁽³⁾ u gu yidhi Saartar: “Dadka ayaa aad ka horjoogtaa in ay inna gu soo biiraan.” Sida oo kale Eliisa Tiriyoolit⁽⁴⁾ waxa ay ku tidhi Saartar: “Faylasuufna waa tahay, haddana Maarkisiyadda waa aad ka soo horjeeddaa!”

Haddii ay u arkaan Shuuciyiintu, Maarkisiyadda oo la ga doodo in ay tahay iskuday meesha loo ga saarayo arrin ay ahayd in loo halgamo, waa fiirto runtii aan loo baahnayn oo baalmarsan fahanka ay bixinayso Maarkisiyaddu—maaddaama oo la wada og yahay in Maarkisiyaddu ku seesan tahay xaqiiqooyin biyakamadhibcaan ah, oo caalamka wax ka beddeli kara. Sidaas oo ay tahayna, Saartar waxa uu ku halceliyay:

Dhabtada oo aad u kuurgasho, waxa ay ka dhigan tahay in jiraalku qiime kuu lee yahay—xataa haddii jiraalkaasi yahay masiibo.⁽⁵⁾

Muddo ka dib waxa uu ku dooday sida la ga dhugtay qormooyinkiisa, aragtidiisa ku aaddan jiritaanka insaanka in aysan ahayn sida Maarkisiyadda—oo ah mid aan bardhammaad lahayn oo is ka fadaysa.⁽⁶⁾

Si kastaba ha ahaato ee ma aysan ahayn wax la la yaabo in Saartar uu ka dhiidhiyo daabacista buuggan “*Falsafadda Jiraalnimadu waa Insaannimo.*” Dad badan waa ay akhriyeen—in kasta oo loo qaatay in uu hordhac u yahay buuggiisa kale ee *Jiraal iyo Waxbayahaynnimo*. Se sidaas ma aha.

Hadaljeedintu waxa ay u dhignayd hab sahlan oo la wada fahmi karo, waxa ayna ahayd hadalcelin uu ka ga halcelinayo Saartar qaladfahannadii la

(3) Roger Garaudy, waxa uu ahaa faylasuuf Faransiis ah. Waxaa la gu yaqaannay garabkii uu siin jiray dhaqdhaqaaqyada xornimadoonka ah ee xilliyadii dagaalka la gu la jiray sooduulihii Jarmalka. Sida oo kale waxa uu ahaa qoraa u olaleeya Shuuciyadda. Gebagebadii noloshiisa, waxaa la gu xasuustaa qaadashadiisi diinta Islaamka. [T]

(4) Elsa Triolet, waa qoraayaad iyo turjumaanad Raashiyaan-Farenj ah. Waxa ay ahayd suugaanyahanad xeeldheer iyo siyaasiyad ka tirsanayd Bidixda Yurub. Waxa ayna ahayd, helyeeyad garabistaag door ah siisay Iskacaabbintii Faransiiska, xilliyadii dagaalka ka dib. Sida oo kale, waxa ay ahayd haweenaydii u gu horraysay ee ku guulaysata billadda Goncourt, oo ah billadsharaf Faranjiyeed la guddoonsiiyo suugaanyahanka dhigaalladiisu qiimaha iyo qaayaha lee yihiin. [T]

(5) Jean-Paul Sartre, *Vérité et existence* [Truth and Existence], published posthumously (Paris Gallimard, 1989). [A]

(6) Sartre, “Search for a Method.” [A]

ga qaatay buuggiisa *Jiraal iyo Waxbayabaynnimo*, sannaddii 1945-kii.

Si weyn ayaa uu u gu hammuunqabay Saartar in uu ka la qaybqaato waxqabadka bulsheed ee uu fulinayay xisbiga Shuuciga ah, ee rajada loo gu dhisayay malaayiinta qof ee dagaalku tabaaleeyay. Xilligaas waxaa jirtay niyaayiro iyo suuragalnimo isbeddel bulsheed. Sidaas oo ay tahayna, aragtiyihiiisu ma ahayn mawqif falsafadeed. Maarkisiyiintuna naqdi ayaa ay ku boobeen waxqabaddadiisa—dabcan iyaga oo aan akhriyin oo aan fahmin ujeeddada. Saartar qudhiisu si sii ridan u gu ma seesin waxqabaddadiisa fiiooyinka Maarkis, oo waxa ay aragtiyihiiisu gorfaynayeen uun nolosha insaanka isa ga oo ku seesaya aragtiyihiiisaas fiiooyinka kasmabulsheedda iyo xogaha taariikhda. Se, isweyddiintu waxa ay ka taagan tahay: Si loo ga fikiro wadarjiraaleedka ma lagamamaarmaan baa in la xigto kasmashaacsaneedda?⁽¹⁾ Saartar isa ga oo ka halcelinya qodobkaas ayaa uu ku yidhi buuggiisa *Tab Baadidoonkeed*:⁽²⁾

Falsafaddu waxa ay ku dhisan tahay tiir muhiim ah, tiirkaasina waa waqtiga. In aad wax ka qorto fiio, waxaa ku faran huritaan waqti aad u badan,” oo sannadkaas waxaa la qabtay goor aan habboonayn.

Falsafadda Jiraalnimadu waa Insaannimo, waa buug soo baxay goor loo baahnaa. Waa buug u ga warramaya dadka akhriya waxqabaddada Saartar ee suugaaneed iyo falsafeed sidii ay isu beddeleen aragtiyaha qoraagu. Waa hadaljeedin barbilow u ah falsafad cusub—in kasta oo naqdiyo aan loo meeldeyin la gu la kacay waxqabaddadiisa, haddana hadaljeedintan waxa ay gogolxaadh u ahayd weyddiimo falsafadeed oo cusub. Maaddaama oo ay sidaasi dhacdayna, waxa uu ku lafagurayaa buuggiisa kan xigay ee *Naqdinta Maanka Doodabuurka ah*⁽³⁾, oo la faafiyay ka dib dhimashadiisi iyo kolkii la mariyay waxqabaddadiisi tifaftir wanaagsan.

(1) Kasmashaacsaneeddu ama *Phenomenology* waa diraasad falsafadeed. Waa hab-diraasadeed loo adeegsado hoos u xulista iyo qaadaadhigga kasmabulsheedda, kasmanafeedda iyo kasma-aqooneedda. Sida oo kale waa la adeegsadaa kolka la gorfaynayo mas’alooyin sayniseed. Waa hab la gu qoddadheereeyo aqoonta insaanka iyo deegaanka ku xeeran. [T]

(2) Sartre, “Search for a Method.”

(3) Jean-Paul Sartre, *Critique of Dialectical Reason*.

FALSAFADDA JIRAALNIMADU WAA INSAANNIMO

Yoolka iyo ujeeddada aan ka lee yahay dooddan waa in aan ka halceliyo dhammaan eedaha dulhoganaya Falsafadda Jiraalnimada. Horraantaba, waxa ay ku eedeeyaan Falsafaddan in ay tahay Falsafad qofka ku khasbaysa isudhiibidda rejaxumada iyo hungada. Eedayntaas waxa ay u aaneeyaan maaddama oo aannu si kasta oo la isu samatabixin karayay aannu laalnay, xal kasta oo la la golayimaaddona aannu waxbakamajiraan ku tilmaamnay. Haddii ay sidaas tahayna, Falsafadda Jiraalnimadu waxa ay isubeddelaaysaa wax aan ka duwanayn waxyaabaha la gu raaxaysto ee la gu madadaasho. Haddii ay sidaas noqotana, waxa ay ka mid noqonaysaa falsafadaha Burjuwaasiyiinta. Sidaasna waxaa qaba Shuuciyiinta⁽¹⁾.

Dhan kale ayaa ay innoo la kacaan duulka diimaysani. Waxa ay sheegaan in aannu garab u nahay falalka xun ee dadku ku kacaan, oo aannu tusaale u nahay wax kasta oo dadku ka khashaafo, had iyo gooraalena aannu ka dheer nahay baraha wanaagsan ee bilcoon iyo dhanka ifaya ee dabeecadda qofka. Tusaale, Naaqidadda Kaatooliyadda ah ee marwo Maarsii, waxa ay innoo aragtaa in aannu illawsan nahay in ay jiraan waxyaabo wanaagsan oo dunida ka jira sida dhoollacaddaynta ilmaha. Kuwo kalena waxa ay u haystaan sidii oo aannu inkirsan nahay is ku tiirsanaanta iyo isu soodhawaashiyaha dadka,

(1) Halkan Saartar waxa uu u la jeedaa, maaddama oo ay Burjuwaasiyaddu ku suntan tahay hodantimo maaddiyeed iyo soocnaan ay ka soocan tahay dabaqadaha kale ee bulshada, haddii ay falsafaddani yeelato dabcigaas iyo dhadhankaas Burjuwaasinimo, in ay qofka ka horistaagayso isbaadidoonka iyo garawsiga ahaanshihiisa. Saartar waxyaabaha uu qaddiryo ee uu ku baaqo waxaa u gu horreeya xorriyadda shakhsiyeed. Xorriyaddaasina, ma haysto ruux Burjuwaasi ah. [T]

oo aannu dadka ka indhasaabnay dunida, oo aannu insaanka ku koobnay uun kawarqabka jiritaankiisa oo keliya. Sababta oo ah—waa sida ay inna gu sheegaan Shuuciyiintu e—waxa aannu mad’habkayaga ku dhisnay jiritaan badhaxtiran iyo odhaahdii Diikaart:

“Haddii aan fikirayo, waa aan jiraaa.”

Jiritaankaasina, waa jiritaanka uu qofku garan karo kolka uu keli yahay. Haddii uu qofku jiraalkiisa iyo isheliddiisa uu u baadidoon tago, waa ay ku adkaanaysaa in uu dib u la bulshoobo, bulshadii uu ka qalooday, ee aan ka midka ahayn jiritaankiisa. Suuragalna ma aha in ay dhan u wada dhaqaaqaan iyaga oo aan hayn dhabbada Diikaart iyo mad’habka Koogiitaha.⁽¹⁾

Masiixiyiintuna waxa ay innoo la kaceen dhan kale. In aannu nahay duul diiddan xaqiiqada jiritaanka iyo sida ay tahay in uu qofku falo. Sababtana waxa ay ku sheegaan in aannu ka soo horjeedno dardaaranka ilaah iyo qiyamka ay ku sheegaan qiyam weligiijire ah.

Qof walba waa uu awoodaa in uu sameeyo wixii uu doono. Mana aha in uu u xannibnaado aragtida ay dadka kale ka qabaan waxa uu samaynayo. Aniguna, halkan, waxa aan u fadhiyaa in aan ka halceliyo naqdiga iyo khilaafka soo wajahay “Falsafadda Jiraalnimada.” Sidaa daraaddeedna, hadaljeedintaydan waxa aan u gu wanqalayaa: *“Falsafadda Jiraalnimadu Waa Insaannimo.”* Haddii qaarkiin ay la yaabeen in aan Falsafadda Jiraalnimada ku sheegay mad’hab insaani ah, waxa aan iskudayi doonaa in aan sharraxo ujeedkayga.

α

Hor iyo horraan, waxa aan u malaynayaa in aan dhihi karo: Waxa aan u ictiqaadsa nahay Falsafadda Jiraalnimada mad’hab suuragelinaya in nolosha insaanku noqoto mid suuragal ah. Mad’hab muujinaya in xaqiiqo kasta iyo fal kasta uu ku habboon yahay goor iyo jiraal gaar ah.⁽²⁾

(1) Mad’habka Koogiito/Cogito, waa mab’da uu taagan aragtiyihii Diikaart ee uu ku dhisay shakiga. [T]

(2) Saartar, intan waxa uu u la jeedaa in nolosha insaanku ay suuragal tahay wax kasta oo uu aammisan yahay, xataa haddii ay yihiin waxyaabo goonni ka ah waxyaabaha sida guud loo aammisan yahay. Waxa kale oo uu u la jeedaa, in falalkeennu iyo iskudayadeennu ay marlayba saamayn ku lee yihiin deegaanka inna gu harecraysan. Taas oo ka dhigan

Eedaynta u gu weyn ee aannu wajahno—wujuudiyiin ahaan—waa in aannu ka hadalno oo muujinno dhanka silloon ee dabeecadda insaanka. Waxaa la ii sheegay, in habar kolka ay samayso fal xun oo liita in ay ku garaabto:

Raalli i ga ahaada, mararka qaar wax aan u dhaqmaa sida Wujuudiyiinta. Waxa aan ka baqayaa u gu dambaynta in aan iyaga ka mid noqdo!

Waxa ay u fahansan tahay sidii oo ay Jiraalnimadu tahay waxa xun ee la sheego.

Dadka qaarkii, waxa ay inna gu tilmaamaan “Dabiiciyiin”⁽¹⁾. Haddii aannu nahay sidaas ay sheegayaan, waxaa la yaab leh in Wujuudiyiintu ay ka anashax xun yihiin oo ay ka cabsi badan yihiin Dabiiciyiinta! Sida oo kale, oo iyana ah wax layaab leh, waxa ay akhriyaan dadkaasi sheekasuugaaneeddada uu qoray Soola⁽²⁾ sida “Dhulkii”⁽³⁾ iyaga oo u akhriisanaya si bilaa dhibsasho ah. Se waxa ay ku xajjimoodaan kolka ay akhriyaan sheekafaneed ku dhisan Jiraalnimada.

Waxaa iyana yaab leh, sida ay u gu raaxaysanayaan suugaanta ummadaha kale ee ka warramaya jaadadka ka la duwan ee kadeedka, hungada iyo murugada—se kolka ay suugaantayada akhriyaan sida ay u gu arkayaan wax insaannimada xagjirnimo ku ah!

Sidaas oo ay tahayna, dad adeegsada maahmaahyo isburinaya oo ay hungado iyo niyadjabku ay si tirabeel ah ay u dhex ceegaagaan, ayaa naqdiya suugaanta Wujuudiyiinta. Ma jiraan maahmaahyo ka xun oo ka liita kuwan

in waxa inna khuseeya iyo sida dhab ahaantii aannu wax u arkaynno, ay qaabaynayaan ahaanshaheenna iyo haybteenna. Waa mucda iyo baaqa Falsafadda Jiraalnimada, in qof wal lee yahay aragti nololeed iyo sabab jiraaleed isa ga gaar u ah, ahana sida uu doorbidayo. [T]

(1) Waa mad’hab falsafadeed, oo aaminsan in dabeecaddu tahay asalka wax kasta. [T]

(2) Zola Emile [1840-1902] waa suugaan yahan Faransiis ah. Waxaa uu ku caanbaxay maaddaama oo uu ahaa soowaaridihii u gu horreeyay ee Faransiiska keena mad’habka Dabiiciyiinta. [T]

(3) The Earth ama La Terre, waa sheekafaneed Émile Zola uu faafiyay sannaddii 1887. Waana sheekafaneeddii shanaad ee ka mid ah taxanaha Rougon-Macquart. Dhacdooyinkeedu waxa ay ku salaysan yihiin oo ay kawarramayaan waayihii iyo sannaddadii ay bilaabmeen dagaalladii Faransiiska, weliba dagaalkii Buruusiyaanka. [T]

oo si guud loo wada adeegsado:

“Haddii aad wanaajiso khiyaanoole waa kii dhabarka kaa toogta, haddii aad adigu toogatona waa gobonnimo.” Iyo “Is kaalamyntu waxa ay ka bilaabataa deegaankaaga.”⁽¹⁾

Si wanaagsan ayaa aannu u naqaannaa afkaarta guud ee loo adeegsan karo maahmaahyadan iyo kuwa la midka ah ee aalaaba loo adeegsado tibaaxbixin ah: In aysan muhiim ahayn in aannu ka hornimaadno dawlad dhisan, in aannu ka faalloonno arrin aan inna khusayn, in aannu is ka caabbinno quwad aannaan liicin karin, wax kasta oo aan waafaqsanayn dhaqannada soojireenka ah in uu yahay wax bidco ah iyo in wax kasta oo aan tijaabo marin asalkaba yahay wax fashilan. Tijaabo ayaa muujisay in insaanka dabcigiisu uu u janjeedho dhanka xumaanta iyo sharka. Arrinkaasina waxa uu keensanyaa in ay lagamamaarmaan tahay in la dhigo xeerar adag oo ka horjoogsanaya insaanka samaynta falkaas silloon. Haddii kale fawdo guud ayaa xididaysanaysa.

Dadkaas ku soo celceliya tusaalayntaas iyo maahmaahyadaas qummanaantu ka dheer tahay, kol kasta oo aannu daaha ka qaadno fal xun oo uu uumay insaanku waxa ay ku falceliyaan in Jiraalnimadu tahay falsafad qarriban—oo waxa ay i gaadhsiyaan heer aan isweyddiyo waxa ay ka cabanayaan dadkaasi.

Falsafaddaasi ma waxaa loo ga baqdaa oo loo gu tixgeliyaa falsafad liidta, ma rejaxumaynteeda ayaa aan dhabnimada waafaqsanayn? Mise waa rejasamaynteeda iyo niyad-dhiskeeda ayaa ah meesha ay sartu ka qudhantay, oo gaadhsiisan heer maleawaal ah? Se haddii ay Falsafadda Jiraalnimadu tahay falsafad faraysa nayaayira-abuurasho, sidee ayaa ay rejasan, u bixinaysaa?

Falsafadda Jiraalnimadu, waxa ay falsafad wanaagsan u tahay waa maaddaama oo ay insaanka u samaynayso dhabbo ku habboon is-ahaanshiyihiisa⁽²⁾, oo uu xor u yahay doorashadeeda. Waana arrin qulba

(1) Sababta uu u gu tilmaamayo Saartar maahmaahyahaas kuwo aan suubbanayn, oo qummanidu ka dheer tahay, waa maaddaama ay tilmaamayaan eexaysi iyo in ka itaalka rooni uu sidii qudhaanjada u gu joogsado ka itaalka daran. [T]

(2) IS-AHAANSHO/AL-DAAT/THE SELF waxa ay ka dhigan tahay oo la gu macneeyaa

dadkaas. Waxa aan iskudayi doonaa in aan sharraxo qodobkaas, se horraanta annu lafagurno waxa ay mushkiladda Falsafaddani tahay.

Maxay asalkaba tahay Falsafadda Jiraalnimadu?

Dadka badanaa adeegsada weedhaas—Jiraalnimada—la ga yaabee in ay wax is ka ga darsamaan, ama ay awoodi waayaan in ay sharraxaan micnaha weedhaas kolka la weyddiiyo. Dadkuna, iyaga oo aan is kallifin, waxa ay ka dhigeen Falsafaddiiba moodo iyo wax la gu xarragoodo. Sawiraa ayaa ay is ka ga magacaabayaan Wujuudi, ama muusigayste ayaa ay ku tilmaamayaan Wujuudi. Ama waxaa jira mid la baxaya magac ah “Wujuudi”—sida saxafigan wax ku qora majalladda Kalaarte⁽¹⁾ oo ereygii waa uu micnaguuray!

Se waxa ay u muuqataa sababta keenaysa muranka iyo isku dhexyaaca in ay tahay la’aanta mad’hab cusub oo dadku rogroggaan sida Siryaaliyadda.⁽²⁾ Se mid kasta oo doonaya in uu fadeexad iyo ceebo sheegsheego, Falsafaddan mid aan ahayn ma helo. Falsafadda Jiraalnimaduna, arrinkaasna waa ay ka afaaro la’ dahay. Falsafadda Jiraalnimadu, ka dheer micnadarrada iyo barobogaandada, oo ka dheer abuurista fadeexooyinka iyo marinhabaabinta. Waa falsafad aanay u dhuundaloolin cid ku xeeldheer mooyaane. Falaasifaduna, garab ayaa ay u yihiin. Sidaas oo ay tahayna, waa

kolka falsafadda la joogo—iyo meesha ay asalka ka timid oo kasmanafeedda ah—waxa uu qofku yahay ama waxa qofka qeexa cidda uu yahay. Waxyaabo badan micnahood ayaa uu u taagan yahay eraygaas—“daatada”—waxyaabahaas oo qeexa dhalanka qofka, waxyaabaha uu qofku aammisan yahay iyo haybtiisa, wacyiga qofeed, iskudayada qofeed, dareennada qofeed, habdhaqanka bulsho ee qofka iyo wixii la mid ah ee uu qofku is ku qeexo. Intaas oo la is ku daray, ayaa uu qofku yahay. Waxaas uu qofku yahay, eray ahaan, waa “is-ahaansho”. Haddii annu si naxweed u lafagurno, “is” badanaa wax ay u taagan tahay kolka ay weedha ku jirto, naxwe ahaan, “magacyaal noqod,” “ahaansho” waa fal aan wadaraysnayn oo keli ah. [T]

(1) Clarté, waa saxiifad Faransiyeed qadiim ah. Waxaa la aasaasay horraantii qanrigii labaatanaad. Saxiifaddaasi, ilaa iyo hadda, waxaa la gu falanqeeyaa arrimaha dhaqaale, fikir iyo siyaasadeedba. Waxaa wax ku qori jiray mufakiiriin badan oo uu Saartar ka mid yahay. Sababta uu u soo hadalqaaday Saartarna, waa maaddaama oo ay jireen saxafiyiin magacooda ka dhiga Wujuudi, iyaga oo u ga danlahaa markaas in ay ku baaqaan Falsafadda Jiraalnimada. [T]

(2) Siryaaliyadda/Surrealism, waa dhaqdhaqaaq falsafadeed oo fikirkiisa guud yahay “waxa ka baxsan dabiicadda.” Waxaa la gu yaqaan jaadsuugaaneedka xaqira fikirrada caqliyaysan ama maangalka ah iyo xeerarka loo dhigo akhlaaqda doorran. [T]

falsafad fudud, oo wanaagsan oo la sharrxi karo.

Se arrinku waxa uu adkaanayaa kolka la ogaado in Falsafadda Jiraalnimadu aysan hal mid ahayn. Falsafadda Jiraalnimadu, waa labageesood: Oo waxaa jira Masiixiyiin Wujuudiyiin ah, oo ay u sarreeyaan Gaabriyeel Marsiil ⁽¹⁾ iyo Kaaral Jaasbar.⁽²⁾ Labadaasiba waa Masiixiyiin ay ku weyn tahay diintoodu. Sida oo kale waxaa jira Wujuudiyiin ilaahdiid ah, oo uu u gu weyn yahay Hedgar⁽³⁾ iyo kuwo kale oo Faransiis⁽⁴⁾ ah, oo aan anigu ka mid ahay.

Si guud, Wujuudiyiinta Masiixiyiinta ah ama kuwa ilaahdiidka ah, waxa ay aaminsan yihiin hal mid oo ah *In jiraalku ka borreeyay abuurka*⁽⁵⁾. Maxaa aan hadalkaas u la jeedaa?

Haddii aanu tusaale ahaan u soo qaato agabka gacankusamayska ah—sida buugga ama mindida oo kale—horraantaba waxaa maskaxdeennu garan kartaa in mindidan uu sameeyay xirfadle. Xirfadlahaasina, waxa uu raacay fikrad iyo qaab gaar ah, taas oo horraantii u suuragelisay in uu sameeyo mindiyo hore. Fikraddaas iyo qaabkaas uu raacay waa hab uu

(1) Gaabriyeel Maarsiil [Gabriel Marcel] oo noolaa intii u dhaxaysay 1889-1946, waxa uu ahaa faylasuuf Wujuudi ah oo Faransiis ah. Waxa uuna ku doodi jiray in xorriyaddu tahay waxa suuragaliya jiraalka. [T]

(2) Kaaral Jaasbar [Karl Jaspers], waxa uu ahaa faylasuuf Jarmal ah, oo noolaa intii u dhaxaysay 1883-1969. Dooddiisuna waxa ay daarranayd in uu xidhiidh ka dhaxeeyo jiritaanka ilaah iyo jiritaanka insaanka. [T]

(3) Maartin Hedgar [Martin Heidegger] waxa uu ku sheegay buuggiisa Dhambaal Daarran Insaannimad [Lettere sur l'humanisme/Letter on Humanism] in uusan isu aqoon Wujuudiyiinta ilaahdiidka ah. [Qoraaga.]

(4) Kuwaas kale ee Faransiiska ah ee uu sheegayo Saartar, waa Albeerto Kaamu iyo Saymon di Bufuwaar. [T]

(5) Eraygan “abuur/ Essence,” kolka Falsafadda Jiraalnimada la joogo, abuurka iyo jiritaanka waxaa u dhaxeeya farqi. Oo inta uusan qofku ka la garan naftiisa iyo sida ay tahay in uu u la dhaqangalo insaanka iyo deegaanka ku xeeran, oo aanu lahayn dabciyo qeexaya isa ga cidda uu yahay, weli insaan waa uu yahay se weli ma garan cidda uu ka yahay dadka kale. Jiraalkuna, waa intaas oo aad garto. Weyddiimaha uu isweyddiyo qofku wujuudiga ah, waxaa u gu horraysa isweyddiinta ah: “Ayo ayaa aan ahay,” oo ah isweyddiin ku toobisa qofka isbaadidoon. Isbaadidoonkaasina waxa uu qofka ku sii haggaa ujeeddadiisa nololeed, oo ay ka horraysa horta in uu is-ahaanshihiisa ama ahaanshihiisa helo. Is-ahaanshahaas ama ahaanshiyahaas, ayaa ay ka samaysantaa ujeeddada nololeed. Marxaladahaas micnaraadiska ah ayaa ka dhigan isabuur, ama in uu qofku isabuurayo. [T]

hore u gu maray samaynta mindiyo hore. Kolkaa, sameeyuhu, waxa uu garanayay waxa uu samaynayo iyo waxa mindida loo adeegsan doono. Samaynteeduna, waa hab u suuragelin kara jiritaankeeda.

Haddaba, jiraalka mindida—oo ka kooban summadaheeda, qaabkeeda iyo wax la gu samayn doonoba—waxa ay gogoldhig iyo wadiiqo u ahayd abuurkeeda. Qodobka uu tusaalahani innoo fududaynayo fahankiisa waa “*in jiritaanku ka horreeyay abuurka.*”

Kolka aannu ilaahay ka soo qaadaynno abuure, sida caadiga ah waxa aannu u sawirannaa in uu yahay abuure weyn. Wax kasta oo mad’habkeennu yahayna—hadduu yahay mad’habkii Diikaart ama Liibaans⁽¹⁾—mar kasta ka ma doodno in doonista iyo fahanka waxa la doonayo ay is ku sidkan yihiin. Ilaahay kolka uu doonayo in uu wax abuuro, si wanaagsan ayaa uu u garanayaa waxa uu abuurayo. Haddii uu doono in uu abuuro insaan, qaabka uu insaankaas u abuurayo waa uu garanayaa, sida uu u garanayo mindi-sameeyuhu mindida qaabka iyo sida uu u samaynayo. Sidaa daraaddeed, ilaahay waxa uu wax ku abuuraa fikrad uu hore u ga haystay waxa uu abuurayo.

Kolkii ay hanaqaadeen fiiryooyinkii ilaahdiidnimada ahaa qarnigii siddeed iyo tobnaad, waxaa soo afmeerantay fikraddii falsafadda ahayd ee qiraysay jiritaanka ilaah. Se ma aysan galaafan fikradda ah: In jiraalku uu inna gu qummiyo abuurka. Waxa aannu taas ka sii arki karnaa—in weli ay jirto saamaynta fikraddaasi—Diniis, Foolteer iyo xataa Kaant. Insaanku waxa uu lee yahay dabci basharinimo. Waana sababta aannu u gu soocan nahay. Taasina waxa ay ka dhigan tahay in insaannimada dhammaanteed iyo gaar ahaanteedba ay ka unkantay fikrad guud ama fahan guud oo ay tahay in uu noqdo insaanku. Sida uu Kaant u arko insaanka, oo ah sida ku xusan waxqabaddadiisa, insaanku waa maxsuulka kawnka. Insaanka ku nool kaynta iyo kan ku nool bendarka, waxba u ga ma duwana kan Burjuwaasiga ah. Waa dabiicad si guud loo gu qeexo insaanka,⁽²⁾ oo marlayba waxaa jira

(1) Leibniz G.W, waxa uu ahaa faylasuuf Jarmal ah oo noolaa 1646-1716, oo ku doodi jiray in ilaahay garanayo wax kasta, doonistiisuna wax walba ka weyn tahay. [T]

(2) Halkaas waxa uu u la jeedaa Saartar, in ka kaynta ku jira, ka magaaloobay ee ka horreeya ka kaynta ku jira iyo kan Burjuwaasiga ah ee labadaasba ka sarreeya, in dabiici ahaan ay ku sifaysan yihiin dabciiga bashariga ah. Dabciigaasna insaanka oo dhan ayaa ka midaysan, oo si kasta oo ay u ka la dabaqad sarreeyaan, waa is la bashar. [T]

summado ay ka siman yihiin dadkaas ka la duwani—haddiiba ay wadaagaan insaannimada. Halkaas waxaa innoo ga cad in abuurka insaanku uu sii jiray. Waa taariikhda jiraal, ee ay inna barayso dabiicaddu. Halkaas oo aan u ga jeedo in aysan jirin marnaba bashar gaar ah oo mid wal uu ka kale ka duwan yahay. Taas, kasoo horjeedkeeda, waxa aannu helaynaa in ay jirto dun kulmiso ah, oo simaysa dhammaan basharka.

Haddaba, waxaa jira qolo sooc ah oo ilaahdiid ah. Waxa ay aaminsan yihiin, sidaas si la mid ah, in jiraalku ka horreeyay abuurka. Wujuudiyiinta ilaahdiidka ah, waxa ay qirayaan in haddii uusan ilaah jirin—u gu yaraan—waxaa jira wax ka hormaray jiraalka oo abuurmay intii aysan caddaan dabiicaddiisu. Sida Hedgar qabo, waxaas jiray inta aysan dabiicaddiisu caddaan waa insaanka. Waa sida dhabta ah, in jiraalka insaanku ka horreeyo abuurkiisa. Taasina waxa ay keenaysaa weyddiin ah macnaha aan u la jeedo in jiraalku ka horreeyay abuurka?

Waxa aan u la jeedaa horraanta insaanka ayaa jiraya. Ka dib waxa uu baranayaa naftiisa, oo uu la qabsanayaa dunida iyo wixii ka shisheeya. Ka dib waxa uu la xididayaa waxyaabaha isa ga qeexaya. Haddii aysan jirin horraantaba sifooyin insaanka qeexaya oo micnaynaya, micnaheedu waa in uu waxba wax ka soo bilaabay. Ka ma na dhigna wax aan ka ahayn in uu isa gu is abuuray. Sidaas daraaddeed, waxba ka ma jiraan jiritaanka dabiicadda insaaniga⁽¹⁾ ah, maaddama oo uusan jirin ilaah la malayn karo.

Insaanku, waxa uu ka war helaa jiritaankiisa. Ka dib waxa uu doonaa in uu wax noqdo. Ka dib waa uu noqdaa wixii uu doonay in uu noqdo, ka dib waxa uu u soo tallaabsadaa jiritaanka. Insaanku ma noqdo wax aan ka ahayn wixii uu rabay in uu noqdo. Waa qodobka koowaad ee ku xardhan madahabka Falsafadda Jiraalnimada. Waa waxa ay dadku u gu yeedhaan “is-ahaanshaheenna” iyaga oo inna naqdiyaya.

(1) Dabiicadda Insaaniga ah, waxa ay ka dhigan tahay summadaha aasaasiga ah ee insaanku wadaago. Faylasuufyadu, weligood waa ay ka doodi jireen waxa ay tahay Dabiicadda Insaaniga ah, doodahaasina waxa ay daahqaadeen fiiryooyin ka la kaan ah, oo ku aroora dabiicadda wacyiga, doonista xorta ah, akhlaaqda iyo xidhiidhka ka dhaxeeya qofka iyo bulshada. Saartar, waa uu diiday jiritaanka dabiic insaani ah, oo xasilloon oo aan isbeddelin. Sida aannu arki doonno, diiditaankaas waxa uu ku lifaaqayaa caddayn tibaaxaysa in insaanku lahayn hal hayb oo qeexda. Qof walba isa ga ayaa samaysta macnihiisa nololeed iyo haybtiisa gaarka ah. [T]

Waxa aannu u la jeednaa, insaanku waxa uu lee yahay ama u sugnaatay karaamo iyo tixgalin uusan lahayn dhagaxu ama miisku. Taas oo la micno ah in insaanku samaysmo horraanta ka dib uu jiro oo uu wax noqdo. Ka dib kolka uu wax noqdo ayaa uu sahmiyaa mustaqbalkiisa. Insaankuna waa mashruuc.⁽¹⁾ Mashruuc leh nolol isa ga khusaysa uun, oo ka duwan nolosha mascagalayda iyo xaywaanaadka kale. Inta uusan insaanku noqon mushruucna, ma uusan jirin. Insaanku ma ka dhabayn karo jiraalkiisa ilaa uu hoosta ka xariiqo waxa uu noqonayo. Se ka ma dhigna in uu noqonayo waxa uu jecel yahay, oo badanaa doonistu waa go'aan suuragal ah in aannu qaadanno ka dib kolka aannu wax noqonno, ma se aha ka hor. Haddii aan rabo in aan ku biiro xisbi siyaasi ah ama aan rabo in aan guursado ama se aan doonayo in aan qoro buug—xaaladahaas oo kale waxa aannu ku magacownaa “doonisteenna” oo ka dhigan go'aan aannu hore u qaadannay. Haddii jiraalku ka horreeyo abuurka, qofku isa ga ayaa ka mas'uul ah waxa uu noqonayo. Wuxuba waa intaas.

α

Waxyaabaha ay u jirto Falsafadda Jiraalnimadu waa in uu insaanku gacanta ku haysto jiraalkiisa, oo uu qaado dhammaan mas'uuliyadda jiraalkiisa. Kolka aan leen nahay '*qofku isa ga ayaa mas'uul ka ah naftiisa*', u ga ma jeedo qofnimo ahaantiisa kooban e, waxa aan u ga jeedaa in uu mas'uul ka yahay dadka oo dhan. In kasta oo ay inna ga la doodaan ujeeddada erayga ah “is-ahaanshaha” maaddaama oo uu lee yahay labo macne oo ka la ah: mar waxa uu ka dhigan yahay doorasho qof ahaaneed iyo suurtagalnaasho-la'aanta ah in uu qofku is-ahaanshihiisa mid aan ahayn uu u gudbi karo. Macnaha labaad, oo ah macnaha guntadheer ee Falsafadda Jiraalnimada: Kolka aannu leen nahay '*insaanku waa in uu doortaa is-ahaanshihiisa*' waxa aannu u la jeednaa in mid kasta oo inna ga mid ah uu doorto macnihiisa. Taas oo aan u la jeedo maaddaama oo aannu doorannay waxaas, waxa ay ka dhigan tahay in aannu u dooranay dadka oo dhan. Dhabta ayaa ah in insaanku uu yahay ka wax doorta, si uu isa gu u gu abuuro wax, sida uu u rabo. Falalkiisa oo dhammina, ma noqonayaan wax baalmarsan akhlaaqda.

(1) Buuggan inta aad ku dhexjirto akhriskiisa waxaa ku gu soo noqnoqnaysa eraygan “Mashruuc”. Waa ay ka duwan yahay sida aad u taqaan laakin micne dhaw oo xidhiidhiya ayaa jira. Saartar, waxa uu u la jeedaa “insaanku waa mashruuc,” insaanku isa ga ayaa ay waajib ku tahay in uu dhiso noloshiisa. Dhisidda qofnimada insaanka, ayaa uu u la jeedaa mashruuc. [T]

Doorashada aannu doorannayno wax cayiman oo ka mid ah jaadadka ka la duwan ee jiraalka waxa ay jaangoynaysaa qiimaha uu lee yahay waxa aannu u dooranayno, aalaabana waxaas waa wax wanaag u ah qofka iyo bulshadiisaba. Haddaba, haddii jiraalku abuurka ka horreeyay, oo aannu qaabaynay sida uu noqonayo jiraalkeennu, jiraalkaasi ma noqon karo hummaagqeexa keliya ee aynnu ka haysanno waaqiceenna keliya e, waa hummaagqeexa dadka oo dhan iyo casrigaas oo dhan. Taasina waxa ay innoo caddaynaysaa mugga mas'uuliyadeed ee tunka innoo saaran, maaddaama oo uu hummaaggu qeexayn shakhsi keli ah. Ka ba soo qaad, oo waxa aad ku biirtay kooxdiineed Masiixi ah adiga oo ka doorbiday kooxsiyaasadeed Shuuci ah. Ku biiriddaydaasi haddii ay i ga rabto in aan dadka u gu yeedho isudhuldhigga rabbi iyo ku kalsoonaanta qaddarkiisa, oo ay tahay sida u gu habboon ee ay tahay in uu insaanku waafaqo, oo aysan dunida insaanku tan ahayn, ku biiriddaydaasi iyo daliilladaasi wax kale ma caddaynayaan aan ka ahayn in arrinkaasi keligay i gu laasim ahayn ee dadka oo dhammi ay waajib ku tahay. Isudhuldhigga ilaahay iyo qaddarkiisa waa doonista aan la doonayo dadka oo dhan, shaqadayduna waa in aan ku laasimiyo arrinkaas uunka oo dhan.

Ama aan ka soo qaadno in aan go'aansaday guur oo aan ilmo dhalo. Go'aankaygaas—haddii uu doono ha ka dhasho caaddifaddayda ama doonistayda e—waa arrin aan naftayda ku laasimiyay iyo dhammaan bulshada. In aan fikradda guurka qaatay waxa ay ka dhigan tahay in aan mas'uul naftayda ka ahay iyo dhammaan dadka. Doorashada naftayda iyo waxa aan ku soo kordhiyo noloshayda, waa wax aan insaanka u dooray noloshiisana aan ku soo kordhiyay.

Hadda waxa aan filayaa in aannu is la fahmi karno macnaha erayo innu gu soo noqnoqda sida welwelka, moogganaanta iyo quusashada.

α

La ga yaabee in aannu u aragno sharxidda erayadaas in aysan sidaas u sii adkayn, oo ay yihiin wax cid waliba ay fahmi karto. Aannu soo qaadanno erayga koowaad ee ah 'welwelka'. Maxaa aannu u ga jeednaa welwelka?

Jiraalku, waxa uu si dheer iyo si hooseba innoo gu tilmaamay in insaanku uu had iyo jeeraale uu la daalaadhacayo is ka dhicinta welwelka. Taasina waxa ay ka dhigan tahay: Kolka insaanku uu wax is ku laasiminayo,

is la jeertaasna uu og yahay in waxa uu dooranayo uu yahay waxa uu noqonayo, is la markaasna doorashada naftiisu aysan khusayn isa ga oo kaliya, ee ay khusayso dhammaan insaanka—ilbidhiqsigaas shakhsigu ka ma baxsan karo dareenka mas'uuliyadeed ee qaradaweyn.

Waxaa jira dad badan oo aan dareemin mas'uuliyaddaas. Se waxa annu idiin caddayn karnaa in dadkaasi ay qariyaan welwelkooda oo ay ka cararaan. In badan oo ka mid ahi, iyaguna, waxa ay yaqiinsan yihiin in falkoodaasi uu iyaga uun tunkooda yahay. Haddii annu weyddiinno: “Ka warrama in dadku u dhaqmaan sidiinna oo kale?” waxa ay kuu gu jawaabayaan: “Ma karaan dadku in ay u dhaqmaan sida annu u dhaqanno.” Sida waajibka ahna waa in annu had iyo gooraale nafaheenna weyddiinnaa: Maxaa dhici kara haddii dadku u dhaqmaan sida kuwaasi u dhaqmaan? Ka dib waxa annu ogaan karnaa in isweyddiintaasi adag tahay. Sida oo kale waxa annu ogaanaynaa in is ka indhatirka weyddiin noocaas ah aysan sinnaba suuragal u ahayn, jeer annu doonayno in annu is khiyaamaynno mooyaane.

Qofka beenaalaha ah, ee is ku canaanaya in aysan dadku u been badnayn sidiisa oo kale waa qof aan damiirkiisu degganayn. Sababta oo ah beenta ayaa uu u dooray dadka sidiisa oo kale, oo beentu waa qiimaha uu u dooray naftiisa iyo dhammaan dadka. Halkaas ayaa uu u ga yimaaddaa welwelka iyo degganaan la'aantu qofka beenaalaha ah. Xataa haddii uu awoodo in uu muquuniyo sooifbaxa beentiisa ma qarin karo welwelka uu arrinkaas ka qabo. Welwelkaasina, waa welwelka uu ku magacaabay Sooriin Kiirgaarid “*Welwelkii Ibraahin.*”

Sooriin isa ga oo tusaale u soo qaadanaya Ibraahin, ayaa waxa uu welwelkiisa u dhigay weyddiimo. Weyddiimahaasina waxa ay ahaayeen: Haddii nabi Ibraahin la amray in uu inankiisa u gawraco dar ilaahay, codadkaas amray in uu falkaas sameeyo maxaa uu ku xaqiiqsaday? Welwelkaasi, suuragal ma ahaa in uu u horseedo Ibraahin weyddiimo ah: Maxaa ii ka la soocaya cidda i la hadlaysa in uu yahay malag, ama in uu yahay wax kale? Maxaa ii xaqiijinaya in codadkaasi ay si dhab ah u ga imanayaan dhanka rabbi?

Habar waalan, oo nooc ka mid ah xanuunnada dhimarka la xanuunsan, ayaa beri sheegtay in uu qof maalin walba ka soo waco taleefankeeda, oo uu la ballamo isa ga oo ka dalbanaya in ay u keento waxyaabo. Goortii uu

weyddiiyay diktoorkeedu cidda soo wacda waxa ay tidhi: “Ilaahay ayaa i soo waca.”

Ta isweyddiinta mudani waxa ay tahay maxaa u sugay islaanta in uu ilaahay yahay? Haddii maqalkayga ay soo gaadhaan codad aan garan la ahay waxa ay yihiin, maxaa ii caddaynaya in codadkaasi ay samada ka imanayaan beddelka naarta ama in wuxuba yahay xanuun maskaxeed? Intaasba ka kaalay oo, maxaa ii caddaynaya in codadkaasi aniga i la hadlayaan? Maxaa ii sugaya in aan ku kallifa nahay in aan dadka u dooro waxa aan anigu doortay? Wax xujo ah oo i gu qancinaya saxnaashaha ismoodsiiiskaas bataatanba ma jirto. Haddii uu i la hadlayo cod, aniga ayaa ka dhigan kara sida aan rabo. Haddii aan ku qanco wanaagsanida fal, aniga ayaa odhan kara falkaasi waa uu wanaagsan yahay. Sidaas darteed, ma jiro wax xoojinaya in falalkiisu ku waajibi karaan insaanka oo dhan sidii oo insaaniiyaddu isa ga tahay.

Sida cadna welwelka aan ujeedno ma aha ka keena dhagaxowga iyo falcelin la’aanta. Se waa welwelka is ka caadiga ah ee uu garanayo qof kasta oo mas’uuliyad qaaday. Tusaale ahaan, kolka sarreeye ciidan uu tunka saaranayo dhammaan mas’uuliyadda weerar dhacay, ee uu u diro tiro xaddidan oo guutooyin ciidan ah dhankaas iyo dhimashada—dhab ahaantii waa isa ga ka dooraya in falkaasi dhaco. Shakina ku ma jiro in ay jiraan amarro ka sarreeya oo uu qudhiisu amaran yahay, se amaridda falalkaasi waxa ay u baahan yihiin sharraxaad iyo tafsiiir. Isa ga ayaana sharrixi kara. Sharraxaaddiisaasna waa ta suuragelin karta in toban nin, afar iyo toban nin ama labaatan ninba ay sii noolaadaan. Go’aan noocaas ah go’aansashadiisu ma dhamma illaa qofkaas go’aanka qaadanaya uu dareemo welwel. Hoggaamiyayaasha oo dhammina waa ay garanayaan nooca uu yahay welwelkaasi. Se ma aha welwel ka horjoogsanaya in ay falkaas ku dhaqaaqaan, oo waxa uu matalayaa welwelkaasi shardiga ka xiga in ay ku dhaqaaqaan falkaas. Arrinkaasi waxa uu kulansanayaa lahaanshaha ama ku sifaysnaanta kudhacyo gaar ah, oo doorashada wax gaar ah cawaaqibka ka dhalanaya ma ogaan karo illaa uu doorto oo uu arko mooyee.

Haddaba, welwelka noocaas ah ee ay Wujuudiyiintu ku sifaysan yihiin waa welwel jira kolka toos loo abbaarayo mas’uuliyad gaar ah, qofka mas’uulka ahna uu aqoon wanaagsan u lee yahay mas’uuliyaddiisaas. Ma aha dayr inna ga ga gudban gudashada mas’uuliyaddeenna se waa shardi ka mid ah qabsoonkeeda.

Kolka aannu haddaba ka hadlayno hoobashada⁽¹⁾ oo ah tacbiir wanaagsan oo uu Hedgar innoo la yimi, si kooban waxa uu u la jeedaa in uusan ilaah jirin. Sida uu qabona waxaa sanko inna ga ga tolan in aannu isu diyaarinno waxyaabaha ka dhalanaya in uusan jirin, oo aannu sidaas u digtoonnaano ilaa kamadambaysta. Qofka Wuuudiga ah aad ayaa uu u mucaaraadaa cilmaaniga sida fudud ee dadaalxumadu ka muuqato isa ga diidaya jiritaanka ilaah. Sannadkii 1880-kii ayaa ay ahayd kolkii barofeesarro Faransiis ah ay iskudayeen in ay dajiyaan akhlaaqda Cilmaaniyadda, oo leh:

Aragtida xoojinaysa jiritaanka ilaah, waa aragti micnadaran iyo iimaan in la gu sii dhegganaado aanay habboonayn. Sidaas daraaddeed ayaa aannu waxbakamajiraan u ga soo qaadnaa wax kasta oo ku lug leh habfikirkaas.

Maaddaama ay bulshadu ku noolayd ka biqidda ciqaabta iyo ilaahooda—in la is ka laalo jiriddiisa waxa ay meesha ka saaraysaa garabkii aad bulshada ka heli lahayd iyo degganaanta bulshada ee ku salka leh akhlaaqda diimaysan. Bulshooyinkuna ma noolaan karaan jirid la'aanta akhlaaq ka la waanwaanisa dhexdooda, sidaas daraaddeedna waxaa muhiim ah jiritaanka qiyam ka la mudan, oo ka dhigan akhlaaq ka soocan iimaan kasta oo ilaah ku xidhan ama ka biqista ciqaab sida in uu insaanku ahaado mid sharfan, oo been sheegin ooridiisana aan gacan u qaadin. Sidaas ayaa ku dhacday fiilasoofarradii qarnigii labaatanaad ee qawaday iimaanka ilaahay. Haa, oo annagu waa aannu lee nahay kuwo diiddan jiritaanka ilaahay iyo kuwo xoojinaya jiritaankiisa, se meesha ka ma aannaan saarin jiritaanka qiyamka.

Qawaaniintu, waa wax isbeddel iyo meelkasaaris-ujooq ah, halka horumarka iyo insaaniyaddu tahay sida ay tahay, weligeedna ahaan doonto. Sida oo kale, fikradda sheegaysa jirista ilaahay waa fikrad guun ah oo dhas ka bul lee yahay oo iskeed u dhimatay. Waa sida ay qabaan Raadkaaliyiintu⁽²⁾,

(1) Hoobasho/Falling: Falsafadda kolka la joogo, hoobashadu waxa ay ka dhigan tahay in insaanku ka soo daadago figta sare ee samaanta iyo niyaayirada, oo uu u soo hoobto xaalad liidata oo kakan. Waa mafhuum falsafi ah, oo u baahan gudadhaadhac iyo gorfayn qoddadheer, se si kooban waa aannu xusnay. [I]

(2) Raadkaaliyaddu/Radicalism, waa fikir siyaasadeed, kaas oo diiradda saara wanaajinta xaaladda bulsheed. Dooddiiisuna aalaaba waxa ay daarran tahay dibueegidda iyo turxaanbixinta firooyinka dhaqaale-bulsheedda iyo siyaasaddaba. Aragtidiisuna waa in aan la dhagaxoobin, oo uu jiro isbeddel joogto ah iyo waxkabeddel madax ilaa minjo ah. [I]

se Wujuudiyiintu waa kasoo horjeedkooda.

Falsafadda Jiraalnimadu waxa ay lee dahay jiraal la'aanta ilaahay waxa ay ka dhigan tahay jiraal la'aanta qiyamka aan maangalka ahayn iyo jiraal la'aanta wax la gu sheego khayr. Waayo? Jiraal la'aanta ilaahay waxa ay ka dhigan tahay jiraal la'aan dhammays ah oo aan bardhammaad lahayn oo maangal ah. Sidaas daraaddeedna, kahadalka in uu jiro khayr ama in aanu ahaanno runsheegayaal sharfan, waa hadaltirro aan macna lahayn. Sidaas daraaddeed, maaddaama oo aanu uunka saaran nahay keligeen, waxa aanu nahay insaan jiraalkiisu ka madhan yahay faragelin sare. Distiyoofiski⁽¹⁾ ayaa mar qoray:

“ Ilaahay haddii uusan jirin, wax kasta waa hortaa bannaan.”

Qoraalkaas uu qoray Distiyoofiski waa barta ay ka alaabaadnaan Wujuudiyiintu. Waa runtii oo, wax kastaa waa ay bannaan yihiin, haddii uusan jirin ilaahay. Insaankuna waa uu cidloonaaya oo uu qaloonaya. Naftiisa iyo meel ka baxasan toonna ka ma helayo wax suuragalinaya cudurdaar u fasira waxa ka dambeeya habdhaqankiisa iyo jiritaanka dabiiciga ah ee dadnimo. Yacni tafsiiir kasta waxa uu noqonaya mid aan maangal ahayn—insaankuna waxa uu noqonaya mid xor ah ama xorriyadda laftarkeeda.

Dhan kale haddii aan ka eegno haddii ilaahay uusan jirin, jiritaanka qiyamka iyo sharaac'ida qeexaya falalkeenna waa waxbakamajiraan. Sidaas daraaddeed, insaanku waxa uu ku xukuman yahay xorriyad. Waxa uu u gu xukuman yahay sababta oo ah isa gu is ma abuurin. Xor waxa uu u yahay, isa ga ayaa mas'uul ka ah wax kasta oo guudka saaran maaddaama oo uu isa guna ku nool yahay is la bartaas. Qofka wujuudiga ah ma aaminsana wax caaddifad la yidhaa oo insaanka geyaysiisa fulinta falal cayiman, isa ga oo ka ga cudurdaaranaya in ay sal u yihiin caaddifado aan maangal ahayn. Taas kasoo horjeedkeeda, waxa uu aaminsan yahay wujuudigu in wax kasta oo ka soo fulaya caaddifad uu insaanku mas'uul ka yahay, oo aanay suuragal ahayn in waxa ka soo fulaya dhankiisa uu u nisbeeyo waxyi iyo waxyaabo aan sal lahayn. Insaanku waa qofka la ga rabo in uu fashirto oo uu u sharraaxdo waxyaabahaas sidii uu doono ee la maangal ah ee la jaanqaadaya xaaladdiisa. Wujuudigu waxa uu aaminsan yahay in arrinkaas uu yahay wax

(1) Fyodor Dostoevsky, waa sheekafalkiye wujuudi ah, oo u dhashay dalka Ruushka. [T]

uusan insaanku u lahayn doorasho ee uu ku xukuman yahay; ayna waajib ku tahay in uu waxwalba fasirto isa ga oo meel kaleba caawimaad ka raadsan. Insaanku isa ga ayaa ku xukuman in uu abuuro insaan kale. Waa sidii uu Bong Faraansiis⁽¹⁾ yidhi:

“Insaanku waa mustaqbalka insaanka.”

Odhaahdaasina waa sax.

Haddii insaanku aaminsan yahay in mustaqbalka soosocda aanu far ka qodnayn, oo mustaqbalku uu sugayo isa ga oo ‘insaan’ ah, oo ay tahay in uu tafaxaydto inta aanay fogaan oo uu halabuur la yimaaddo, odhaahda Bong waa mid aad u maangal ah oo saxan.

Kolka ay waxwaliba halkaas marayaan, insaanku waxa uu la daalaadhici doonaa ama noqanayaa wax la mooggan yahay. Si aad u fahantaan waxa aan ka wado ‘la mooggan yahay’, waxaa aan idinka sheekayn doonaa sheeko ku saabsan mid ka mid ah ardaydayda, oo aan u ga dan lee yahay in aad i la fahantaan ujeeddadayda.

Waa uu ii yimi, oo ii ga warramay xaaladdiisa. Aabbihii iyo hooyadii waxaa ka dhex ooganaa isafgaranwaa. Sidaas oo ay tahayna, aabbihii waxa uu u janjeedhay caawinta cadowga Jarmalka ee ku dilay inankiisa curad weerarkii 1940^{kii}. Ardaygaygu, waxa uu aad u dhex muquursanaa caaddifad aan ka madhanayn qariskaxoornimo se caaddifad wanaagsan ah, taas oo ahayd in uu walaalkii u aargudo.

Waxa uu la noolaa hooyadii, oo la daalaadhacaysay murugada dhimashada inankeedii curad, dhan kalena la dhibban khiyaanada saygeeda.

Yarkaas waxaa la gudboon laba go’aan oo uu dhanna u dhaafi karin. In uu raaco ciidammada xornimadoonka ah ee Faransiiska. Ama in uu hooyadii la joogo, si uu macne u gu yeelo nolosheeda. Waa uu ogaa in hooyadii noolaan doonto inta uu agagaarkeeda ka dhaw yahay. Se haddii uu isu diyaaro tagitaan, oo uu ka tago, waa uu og yahay in ay hooyadii is mudanayaan murugo geyaysiin karta geeri. Sida oo kalena waa uu og yahay

(1) Ponge Francis “Notes premieres de l’homme,” Les Temps modernes, no 1, October, 1945. [Qoraaga]

wax kasta oo uu u qabanayo hooyadii in uu yahay fal qaayo leh, sababta oo ah waa wax ka caawinaya in hooyadii sii noolaato; halka isu diyaarinta duullaanku uu yahay arrin midhadhalkiisa aan la hubin sidii dhibic biyo ah oo baxsad ah, oo ku dhex baaba'da bacaad aan dhammaad lahayn ama badweyn aan cidhifkeedu muuqan.

Si uu Ingiriiska u qabto, waa in uu ku sugaa xeryo ciidan oo ka mid ah xeryaha ciidameed ee Isbayn muddo uusan garanayn ilaa goorta ay ku eg tahay. Ama se haddii uu tago Isbayn ama Jasaa'ir, waxa ay ka shaqaalaysiinayaan maktabad ku taal labadaas meelood mid uun, si uu u ga shaqeeyo. Maxsuulkuna, waxa uu is helayaa isa ga oo waajahaya oo is ku haya ta uu qabto labada maslaxadood ee kaladuwan: Maslaxad qofeed iyo maslaxado badan oo is ku dhafan oo dadkiisa ku wajahan se aan la saadaalin karin natiijadu sida ay noqon karto oo si walba u janjeedha in ay fashilanto.

Yarkaas dhallinyarada ahi, waqtigaas, aad u ma uu ka la garanayn ta uu ku adkaysan lahaa. Waxa uu ku dhex wareeray laba qodob oo akhlaaqi ah in uu hooyadii la jiro oo uu waxwalba u sameeyo, iyo in uu la tacaaddufo dadkiisa taas oo kolka la barbardhigo doorashada koowaad aad u ga hubaal yar. Labadaas doorasho ee uu ku dhex wareeray yarku, tolow maxaa ka caawin kara ku adkaysiga mid uun? Ma caqiidadiisa Masiixiga ah? Caqiidada masiixiga ah waxa ay lee dahay:

“Jeclaada xigaalkiinna, nafibiinana u bura, kol kastana doorta dhabbada adag.”

Se waxaa isweyddiin leh dhabbooyinke u gu adag? Ayo se ayaa ay ku waajibisaa jeclaansha xigaalka? Waa se tee dhabbada habbooni? Ma in uu la dagaallamo cadowga—iyada oo aysan caddayn natiijadu? Mise ku kaalmaynta insaan in uu noolaado, oo ay tahay natiijadu mid cad oo la xaddidi karo? Mase jiraa ruux ka gudbay caqabaddan oo kale?

Cidna!

Horena u ma aysan dhicin in cidi ka hadasho mawqif akhlaaqi ah oo sidaas oo kale ah. Kaant akhlaaqiyaadka uu dhigay waxaa ka mid ah:

“Qofna ha u la macaamilin si meelkugaadh ah, ee u la macaamil sidii in uu yahay bardhammaad.”

Haddii aannu ku dabbaqno akhlaaqiyaadka Kaant barbaarkaas waxa aannu odhan karnaa haddii aad ka agdhawaato hooyadaa waxa aad u la macaamilaysaa sidii oo ay bardhammaadkaaga tahay se aanay ahayn sidii wax meelkugaadh ah. Is la jeertaasna waxa aad waddankaaga u la dhaqmaysaa sidii wax meelkugaadh ah. Se haddii aad ku biirto Cududda Faransiiska ee xornimadoonka ah waxa aad waddankaaga u la dhaqmaysaa sidii bardhammaadkaaga, se hooyadaa waxa aad u la macaamilaysaa sidii wax meelkugaadh ah.

Sidaas daraaddeed, waxaa cad qiyamka akhlaaqiga ah ee daahsoon in aysan xaddidnayn, oo ay is ka ga fidayaan si aan dhammaad lahayn sida aannu ka aragno tusaalaynteenna. Daahsoonaanteedaas darteed innoo ma furna waddo aan ahayn in aan is ka diidno mooyee. Wax kalena ma haynno, aan ka ahayn doonitaanno aan ka dhex helno xalalka saxda ah. Waa sida uu barbaarku sameeyay. Waa uu ismoogaysiiyay wax kasta oo qiyam iyo toosnaan ah. Waxa uu meel is ka dhigay caaddifaddii handadaadda ku ahayd go'aanqaadashadiisa. Waxa uuna ku tiraabay:

“Dhabtu, waa in dareenka insaanku yahay waxa muhiimka ah. Waajibka hadda i saarani waa in aan ka la doorto xaqiiqada i gu hagaysa dhan cayiman. Haddii aan dareemayo in aan hooyaday jecel ahay illaa heer aan waxwalba u huro oo aan u ga tanaasulo doonistaydii ahayd in aan walaalkay u aaro, doonistaydii ahayd in aan shaqaysto, doonistaydii ahayd in aan khibrad kororsado oo aan goor kasta dhankeeda ahaado; ama aan taas kasoo horjeedkeeda ahay, oo aan dareemayo in jacaylka hooyaday uusan ahayn mid dheellitiran oo aan is ka tago, sidee ayaa aan u jaangoyn karaa dareenkayga?”

Waa sidaas e, maxaa jaangoynaya qiimaha dareennadiisa? Sida oo kale, maxaa iyana jaangoynaya dareennada hooyadii? Maxaa jaangoynaya micnaha ah in uu garabkeeda ahaado?

Waa aan awooday in aan idhaa: ‘Waa aan jecel ahay saaxiibkay illaa heer aan u huro lacag yar oo jeebgashad ah.’ Se ma awoodo in aan hadalkaas idhaahdo haddii aan hore u soo samayn mooyee. Sida oo kale waxa aan awooday in aan idhaa ‘Haddii aan hooyaday la joogo waxa ay ka dhigan tahay in aan hooyaday jecel ahay.’ Se ma jaangoyn karo qiimaha

caaddifaddaas aan ka ahayn in aan hore u soo maray mooyee. Maaddaama oo caaddifaddaas aan u gu raadinayo falkayga wax waddamariya, waxa ay ka dhigan tahay aniga oo laf cad toobin ku haya.

Dhan kale annaga oo ka eegayna—iyo sida uu qabo Andiree Giid⁽¹⁾, waxaa adag ka la saaridda isdareensiinta dareen iyo ku dhex noolaanshiyaha dareen si dhab ah. Yacni, qaraarka ah in aan is ka dhigo sidii in hooyaday darteed iyo kalgacalka aan u qabo dartiis aan u la joogo iyo in ay i ga dhab tahay oo aan hooyaday u la joogo maaddaama oo aan jecel ahay, waa is la gurigeyn. Waa is la meeshii, wax la gu ka la saari karaana ma jiraan.

Haddii aan si kale u dhigno, dareenku waxa uu ka unkamaa falalka aannu samaynayno. Sidaas darteed, ma awoodo ama suuragal ii ma aha in aan gudahayga ka baadho wax asal u ah in uu i gu kallifo samaynta fal ka mid ah falalka aan sameeyo. Sida oo kale suuragal ma aha in aan fisho in jaad akhlaaqiyeed ama caqiido ii oggolaata ama sal u noqoto mafaahiimta samaynta falalkaas.

Waxa aad isweyddiin kartaan: Barbaarku miyaa aanu u gu tegin macallinkiisa weyddiisasho talo?

Se waxa aad og tihiin, tusaale ahaan, kolka aad talo ka doonaysaan wadaadka kaniisadda; sababta aad wadaadkaas u gu doorateen in uu nasteexo idin siiyo talo waa maaddama aad og tihiin waxa ay noqon karto talada uu idin siin doono. Ama si kale haddii aan u dhaho: Doorashada cidda i talasiinaysa qudheedu waa wax waajib ah. Waxaana daliil u ah, kolka aad Masiixi tahay, waxa aad u tagaysaa oo aad nasteexo weyddiisanaysaa wadaad Masiixi ah. Se waxaa jira wadaaddo garab u ah cadowga iyo kuwo la jira kuwa ka soo horjeeda sooduulaha. Kuwee ayaa aad talo u doonan lahayd?

Ka soo qaad, barbaarkaasi waxa uu u tagay wadaad taageersan xarakada dulmidiidka ah ama wadaad cadowga garab u ah, xaaladdaas kolka uu ku jiro waa uu garan karaa talada ka soo ka la fuli karta labadaas dhinac.

Sidaas daraadded, ardaygaygu, talada waxa uu ii soo doontay isa ga oo

(1) Ande Gide waxa uu ahaa qoraa Faransiis ah. Waxa uu noolaa intii u dhaxaysay 1869-1951. [T]

garanaya jawaabta uu i ga heli karo ee ah:

“Waxa aad tahay insaan xor ah, xalka ku la qumman ku kac. U samee naftaada akhlaaqda kuu gaarka ah, oo ma jirto akhlaaq ay dabbiiq karaan ama ku munaasib ah bulsho idilkeed. Waxaana habboon akhlaaqiyaadkaas kuu gaarka ah in ay kuu horkacaan waxa ay tahay in aad samayso. Sababta oo ah adduunkan ka ma jiraan wax ishaarooyin qaybi ah oo uu insaanku ka fadiran karo qaddarkiisa.” Intaas uun ayaa aan ku odhan lahaa.”

Laakin Kootaligu waxa ay qabaan ra’yi kale, oo jawaabtoodu waa kasoo horjeedka waxa aan soo idhi. Kootaligu, waxa ay inna lee yihiin waxaa jira qaybiyaat kuu ishaaraya ama u ishaaraya insaanka waxa ay tahay in uu sameeyo. Se haddii aannu dood gelinno waxa ay inna lee yihiin, waxa aannu dhihi karnaa insaanku waa ka fadirta ishaarooyinkaas oo u dhiga sida raalligelisa.

Kolkii la i qafaashay⁽¹⁾, waxa aannu isbarannay nin gob ahaa, oo Yasuuci⁽²⁾ ahaa—in kasta oo ay jiraan arrimo ku kallifay in uu Yasuuci noqdo. Saaxiibkay noloshiisu daalaadhac iyo darbikasoo’g’ miidhan ayaa ay ahayd. Aabbihii waxa uu dhintay isa ga oo yar, waxbana u ga ma tegin aan ka ahayn dufankiisi saboolnimada. Ka dib urur diini ah ayaa kafaalaqaatay oo diinta baray, se ka ma dhignayn in uu waayay dareenkii ku soo laabkicinayay in uu weli sabool yahay.

Waxa uu dayacay dhawr shahaadasharafeed oo ay u loollamayeen ciyaalka la ayniga ahi. Dabadeed mar kale, kolkii uu ahaa siddeed iyo toban jir, waxa uu ku guuldarraystay xidhiidh jacayl. Kol kale oo uu xidhiidh labaad yeeshay markii uu ahaa laba iyo labaatan jir, waa uu ku fashilmay sidii si le’eg.

U gu dambayntiina waxa uu damcay in uu ciidanka galo, se waa loo diiday maaddaama oo uusan jidh ahaan u diyaarsanayn askarnimo. In kasta

(1) Dagaalkii Labaad ee Adduunka, Jarmalka iyo Faransiika waxaa dhexmaray dagaal culus. Ciidammadii Jarmalka ayaa 1940-kii qabtay Saartar oo xidhay. Sagaal bilood oo uu xidhnaa, waxa uu xorriyadiisii dib u helay 1941-kii. [T]

(2) Yasuuciyiintu waa urur diimeed hanaqaaday qarnigii lix iyo tobnaad. Waxa ay aad u gu dheggan yihiin tacliinta wadaadda kaniisadda. [T]

oo fashilkaasi ahayn mid aan micno weyn ku fadhiya, haddana waxa ay u ahayd xinniyataabad. Waxaa suuragal ah in uu u arko guuldarraysigiisa joogtada ah, ishaaro. Se ishaaro maxay tilmaamaysa?

Waxaa macquul ahayd, sida oo kale, in uu afaarahanba is ka ga baxo oo uu xaggaas iyo rajadhigga u xamaamgurto, oo uu is ka dhaamiyo dareeraha qadhaadh ilaa uu sakhrad la miyirdoorsamo. Hase ahaatee, waxa uu u beddelay fashilkiisi—waa sida uu u arko e—guul. Waxa uuna is ku la faqay in guuldarradni tahay ishaaro ka imanaysa xagga sare, oo ay u ishaarayso in uu amuurahan duunyo uu faraha ka la baxo, in guulahan adduunyadu aysan isa ga u sugnaanin, oo loo abuuray in uu diimaysnaado. Calafna ku ma leh, wax aysan diintu siinin mooyane. Waxa uuna ku fasirtay fashilkiisa in ay tahay qaddar ilaah. Sidaas daraaddeedna, waxa uu ku biiray Kaniisadda Yasuuciyada.

Halkaasna waxa aannu ka fasiran karnaa qaraarka ka soo fulay isa ga waxaa u sabab ah sida uu u fasirtay sababta guuldarradiisa. In uu sidaas iyo xagashaas uu wax ka eegona, waxaa u sabab ahayd hab-faaqididdiisa. Sida oo kale waxaa macquul ahayd in aannu dhawr tafsiiir ka soosaarno ama aannu ka la soo baxno guuldarrooyinkaas isdabayaalkaas ah. Sida in aad istidhaahdo malaha waxaa ku fiicnayd in uu barto xirfadda nijaarnimada. Sababta oo ah waxaa macquul ah in uu ka soo xareeyo guulo. Ama waxaa u dhaami lahayd in uu beerfashe noqdo... iyo wixii la halmaala. Se waxaas oo fasiraad ah isa gu waxa uu ka doorbiday in sababtu tahay ishaaro. Ka dib ishaaradii waxa uu u fasirtay sidii uu doonayay. Isa ga ayaa sidaas doortay, isa ga ayaana ka mas'uul ah doorashadiisaas. Halkaasna waxaa ku cad micnaha dhabta ah ee rajadhigga. Macnaha “rajadhiggu” waa in insaanku naftiisa iyo ahaanshihiisa ka cararo. Rajadhiggu, waa kabaxsashada welwelka. Sababta oo ah welwelku waxa uu handadaad ku yahay jiritaankeenna, oo uu inna gu gawracaa jiraalka agtiisa. Arrinkaasina waxa uu dhalaa in aannu waynno meel aan u qaadno jiritaankeenna, oo uu dumiyaa tiir kasta oo kaabayay jiritaankeenna. Dareemidda cidlada ayaa ku xididaysata, doolnimada ayaa ku tosha dareen qoddadheer, xasilaadda ayaa ka tagta insaanka; saa waxa uu is arkaa isa ga oo raba in uu doorto waxa uu noqonayo. Waqtigaasna ayaa ay tunka ka fuushaa mas'uuliyaddu.

Rajadhiggu waxa uu khasbaa doorashada ahaanshiyaheenna. Rajadhiggana aalaaba waxaa ku lamaan welwel.

Quusashadu, haddaba, micnaheedu waa mid fudud. Fudayd aad la yaabayso. Quusashadu, waa in aannu ka gaabinno adeegsashada awooddeenna, sida doonisteenna oo kale. Ama waxyaabaha ka dhigaya malaynteenna wax suuragal ah. Tusaale ahaan: Kolka aannu wax muhanno, aalaaba waxaa jira cunsurro badhitaaraysa rabitaankaas. Haddii aan sugayo qof gacal ah, oo ku soo safraya tareen ama bas, horraantaba waxa aan og ahay in tareenku uu ku imanayo muddo go'an ama uusan ka soo dibdhacayn xilligii caadada ahaa. Kolkaa, waxa aan ku neg ahay filashadaas suuragalinaysa malayntayda. In kasta oo ay tahay in aynaan ku tiirsanaan malaynta, ilaa mar si qoddadheer uun loo ga fiirsado mooyiye.

La ga soo bilaabo goorta ay malaynta kutiirsanaanteedu noqonayso wax aan habboonayn, waxaa i gu waajib ah in aan meel is ka dhigo filashada gabigeedaba. Sababta oo ah ma jiro sankuneeffe suuragalinaya filashadayda, oo iswaafajin kara habsocodka adduunka iyo sida ay yihiin flashooyinkaygu. Dhabtuna, waa odhaadii uu Diikaart yidhi:

“Sida habbooni waa in aannu ka adkaanno nafabeenna, inta aynaan waajabin caalamka.”

Ujeeddada odhaahdiisuna waa hal uun, in aannu u shaqaynno si rejo ka madhan. Se Maarkisiyiintii aannu ka soo hadlaynay, iyagu arrinkaas waxa ay u ga jawaabeen:

“Shaqadaadu waxa ay ku eg tahay, kolka aad dhimato. Sidaas daraaddeed, maaddaama oo shaqadaadu ku eg tahay dhimashadaada, waa in aad u heellan tahay had iyo goor kaalmaynta bulshada. Bulshaduna waxa ay u heellanaan doonaan kaalmayntaada, goob walba aad joogto. Joog Ruushka ama Shiinaha oo, waa la gu kaalmayn. Maxaa ay kuu tari doonaan kolka aad godgasho? Shaqadaadii ayaa ay bartii ka sii wadayaan, oo horumarinayaan ilaa ay ka dhabeeyaan dhabnimada kacdoonka. Intaasba waxaa ka mudan, akhlaaqda. Waa in aad u jirto kaalmaynta yoolkaas, haddii kale akhlaaqda ayaa aad ka soo horjeeddaa.”

Aniguna waxa aan lee yahay had iyo jeer waxa aan garab u ahay jaalleyaashayda aannu ku midaysan nahay qaddiyad guud. Ha aahto midayn xisbi ama koox. Ka midahaanshi yahaygu waa in uu ku suntan yahay danta aannu ku midownay ee ah qaddiyadda iyo udhugyeelashada dhaqdhaqaaqa

ka dhexsocda meesha aan xubinta ka ahay. Markaas ayaa ay iskutiirsanaantu ka dhignaansayaa midnimada iyo doonista xisbiga. Se karaankayga ma aha in aan kalsoonidayda siiyo dad aanan garanayn. Macquulna ma aha in aan iyaga wax kasta u quudho, aniga oo ka shidaalqaanaya malewanaaggayga ama iyaga wanaagsanaantooda iyo maslaxadda insaaneyadda ee ay kudhan tahay wax kasta oo bulsho u wanaagsan maaddaama oo insaanku yahay xor iyo maaddaama aan aammisanayn dabiicad bashariyeed. Yacani, tusaale ka soo qaad in aan ogayn in Kacdoonka Ruushku uu guulaysanayo. La ga yaabee in aan la dhaco arrinkaas, oo aan tusaale doorran aan ka dhigo doorarka ay xoogsatadu⁽¹⁾ ka ciyaaraan siyaasadda maanta ee Ruushka in aan marnba la ciyaari karin iyo doorarka ay ku lahaan karaan kacdoon. Se, sida oo kale, marna ba suuragal ma aha in aan ku doodo in kacdoonkaasi u ahaa lagamamaarmaan guusha xoogsatada. Waxaa i la gudboon in aan ku gaabsado waxa aan arko. Se ma aha in aan hubanti ka dhigto in jaallayaashay ay meeshii ka sii wadayaan shaqadii aan ka dhintay. Sababta oo ah dadkaasi waa xor, waxa ay xorriyadna u haystaan in ay go'aamiyaan waxa ku habboon insaanka berri. Waxaana suuragal ah—maaddaama oo ay xor yihiin—in qaarkood ay doortaan faashisnimo⁽²⁾, halka kuwa kalena ay wada noqon karaan fulayo qabatima dullinnimada faashisnimada. Kolkaas ayaa ay faashisnimadu noqonaysaa yoolka qiimahadaraan ee insanka berri iyo xaqiiqadiisa qadhaadh.

Sida dhabta ahina, umuuruhu iyo xaaladuhu waxa ay ahaanayaan sida uu insaanku ka dhigto. Taasi ma waxa ay ka dhigan tahay in la is ku dhiibo dhoohanaanta? Maya. Waxa i gu waajib ah horraantaba waa in aan ku sifaysnaado mayaladaygga. Ka dibna waxaa i gu faral ah shaqada, aniga oo

(1) Proletariat ama dabaqadda xoogsatada waa eray-siyaasadeed Maarkisi ah, oo ka dhigan dabaqadda shaqaysa. [T]

(2) Faashisnimadu\Fascism, waa fikir siyaasadeed hanaqaaday horraantii qarnigii labaatanaad. Waxaa summad u ah fikirkaas siyaasiga ah diktaatoornimada iyo isirnacaybka xagjirnimada ah. Sida la gu yaqaan nidaamyada faashiistaha ah, waxa uu door bidaa nidaamkaasi ama uu ka door bidaa xuquuqda qofka iyo xorriyadiisa: danaha khuseeya xukuumadda. Waxa ayna faashistiyiintu nidaamkooda ku suuqgeeyaan, in ay lagamamaarmaan tahay dawlad dhexe, badhaxtirnaanta isirka shacabka iyo adeegsiga awoodda goor kasta si aanu u dheelliyin xukunka. Sidaas daraaddeed, waxaa fikirkaas siyaasadeed ku dhex xididaystay cunsuriyad aan dabaqabad lahayn, inqilaabbada askartu ku la wareegaan xukunnada iyo nacaybka daran ee si bilaa sabab ah shisheeyaha loo gu qabo. [T]

dabbaqaya maahmaahda tidhaahda:

“Loo ma baabna rejo inta wax la qabsan karo.”

Taasina ka ma dhigna in aanan ka mid noqon karin xisbi gaar ah, ee waxa ay ka dhigan tahay in aan horta ka xoroobo ismoodsiiika iyo dhoohanaanta. Kolka xigtana waa in aan shaqeeyaa oo wax qabtaa inta karaankayga ah.

Kolka aan isweyddiiyo tusaale ahaan ma iman doontaa maalin waxqabaddada insaanka oo dhan la iskudhafi doono? Waxba ka ma garanayo arrinkaas. Se waxa keliya ee aan garanayaa waa in aan ka shaqeeyo arrinkaas illaa inta uu ka dhaboobayo. Ii ma bannaana in aan ku tiirsanaado wax intaas ka baxsan.

Dhoohanaanta waxaa la gu yaqaannaa dadka waxwalba cid kale ku halleeya, iyaga oo is ka dhaadhacsiinaya in aysanba awoodin waxa dhiggood qaban karo. Mad’habka aan iidinka warramayona, asalkaba waxa uu lid ku yahay dhoohanaanta. Mad’habkan waxa uu kor iyo sareba u gu dhawaaqayaa in ay dhabnimadu inna ga fog tahay inta aannu ka wahsanayno waxqabad iyo shaqo. Sababta oo ah insaanku ma aha wax aan ahayn waxa uu falo ee uu qabto. Noloshiisu waxa ay tahay iskudarka falal ee uu qabtay intii uu noolaa. Sidaas daraaddeed, halkaas waxa aannu ka fahmi karnaa sababta dadka qaar uu mad’habkani u ga bajiyo. Waxa ay u ga baqaan oo ay u dhaleeceeyaan mad’habkan maaddaama oo ay ictiqaadsan yihiin:

“Duruufaha noloshu kol walba ma aha sidii aan doonayay. Se waa aan istaahilaa si ka wanaagsan sidan. Waxaa la ga yaabaa in aysan ii suuragalin helista kalgacal qaayo leh ama saaxiibtinnimo dhab ah, maaddaama oo aan la kulmin haweenaydii iyo qofkii saaxiibtinnimada wax ka yaqaannay. Ama ma allifin buug cusub, maaddaama oo aan fursad u helin iyo waqti i gu filan si aan u qoro. Ama ma dhalin ubad aan dartood nafta u huro, maaddaama oo aan helin ciddii aan ka dhali lahaa. Sidaas darteed waxaa gudahayga ku dhintay han iyo waxyaalo suuragal ah, oo i ga dhigi lahaa insaan qiimo leh.”

Se haddii aannu Wujuudiyiin nahay waxa aannu aammisan nahay kalgacal aan ahayn ka aannu nafaheenna u abuuranno ma jiro. Jacayl bacaad ka soo

mudhyidhaahda ma jiro, oo waxa uu ka abuurmaa jacaylku... jacayl hore uun u jiray. Cabqarnimadu iyo indheergaradnimadu, waa ta reebta dhaxal fan oo qaayo leh. Ka soo qaad Maarsiil Buruust⁽¹⁾ indheergaradnimadiisa iyo garashadheeraantiisuba waxa ay ka muuqataa dhaxalka faneed ee uu ka tagay. Sidaas si la mid ah, Raasiin⁽²⁾ cabqarnimadiisu waxa ay ka muuqataa taxanayaasha masraxiyaadkiisa Tijaariidiga⁽³⁾ ah. Cokanaantooda garasheedna, wixii ay qoreen ayaa la ga dheehan karaa. In aannu la jeclaanno Raasiin in uu qoro masraxiyad cusub oo aanu weli qorin, waa is ka filasho macnadarro ah. Haddii uu awoodo, maxaa uu u qori waayay?

Insaanku waxa uu tibaax ka bixiyaa waxa noloshiisa ku saabsan. Wixii ka baxsani waa waxbakamajiraan. La ga yaabee in sidaasi la kakanaato qofka aan weli hadafkiisa nololeed aan ka dhabayn. Waaqica ayaa inna khuseeya. Se wixii riyo iyo rajo ah waxa ay ku habboon tahay in insaanka loo gu micneeyo riyoooyinka iyo is ka rajayntu, insaanka ku ma hagaan dhanka toggan, ee waxa ay ku toobiyaan dhankaas iyo tabbanaanta.

Sidaas oo ay tahayna, kolka aannu lee nahay: “Insaanku waxa uu yahay sida ay noloshiisu tahay” ka ma dhigna in fannaanka oo kale uu yahay sida waxsoosaarkiisu yahay. Se waxaa jira kumanyaal waxood oo kale oo qeexaya waxa uu yahay. Se waxa aannu rabno in aannu turxaanbixinno waxa weeye insaanku waa mashaariic isdabayaal ah. Waxa uuna yahay waxa ay mashaariicdaasi unkaan ee ah nidaamy, xidhiidho iyo wax kasta oo kale oo ka unkama mashaariicdaas. Qodobkaasina inna gu ma hagayo karajadhigga waaqiceenna, ee waxa uu inna gu hagayaa kuraaxaysiga waaqiceenna.

Haddii dadku u qaataan shakhsiyaadka aannu ku faallaynno sheekafaneedyadeenna shakhsiyo daaciifyo ah oo fulayo ah, mararka qaarna muuqaalduleed foolxun leh, ma aha in dadku inna mucaaradaan maaddaama ay shakhsiyaadkaasi foolxun yihiin, daciifyo yihiin oo fulayo yihiin ee, sababtu waa ay ka gundheer tahay. Haddii aannu—sidii Amiil

(1) Marcel Proust, waa sheekafalkiye Faransiis ah. Waxa uu noolaa intii u dhaxaysay 1871-1922. Waxa uu ku caanbaxay sheekafaneeddiisi “Baadidoonka Waqti Hagaasay/In Search of Lost Time.” [I]

(2) Jean Racine, oo noolaa intii u dhaxaysay 1673-1699, waxa uu ahaa qoraa masraxiyeed oo Faransiis ah. [I]

(3) Tragedy, waa jaadmasraxiyeed caan ku ah kawarranka dhacdooyin foolxun oo aad u xanuun badan. [I]

Soola—sifooyinkaas ku sheegi lahayn in ay ka dhalatay saamayn bulsho, hiddawade, ama nafsadeed, dadku waa ay xasili lahaayeen iyaga oo leh: “Sidan ayaa la innoo abuuray cidna waxba ka ma beddeli karto.”

Se Falsafadda Jiraalnimadu, kolka ay sifaynayso shakhsiyad fulaynnimo ku tilmaaman, waxa ay u arkaan in qofka fulayga ahi uu mas’uul ka yahay fulaynimadiisa. Micnahu ma aha in uu lee yahay wadne fulay ah, maskax fulay ah ama sambab fulay ah. Ku ma xidhna fulaynimadiisu qaabdhismeedkiisa jidheed ama gibilkiisa. Sababta ku qeexday isa ga insaan fulay ah, waa maaddaama oo ay falalkiisu muujinayaan astaamo fulaynnimo. Waana wax been ah in la gu tilmaamo qofka dhiigyaraantu hayso in uu yahay fulay. Sababta oo ah dhiig-la’aantu ka ma dhigna sabab keenaysa fulaynimo. Qofka waxaa ku qeexa fulay, falalkiisa. Sidaas daraaddeed, waxa dadka ka xanaajiya ee ay ka naxaan waa maaddaama oo aannu fulayga u muujinno in uu mas’uul ka yahay oo danbiile ku yahay fulaynimadiisa. Iyagu waxa ay rabeen in aannu u dhigno in geesinnimadu iyo fulaynimadu tahay sifo uu qofku ku dhasho.

Sida loo qaatay ee loo wajahay “Dhabbooyinka Xorriyadda” oo aalaaba la ga soo horjeedo ayaa ah: Sidee ayaa aad u ga dhigi kartaan shakhsiyaadka looma’ooyaanka ah kamadambaysta sheekafaneedyadiinna kuwo haldoorro ah? Mucaaradidda sidaas ah, runtii waa wax maalaayacni ah. Sababta oo ah qofka sidaas leh, waxa uu ictigaadsan yahay in qofku ku dhasho fulaynnimo iyo nusqaan, ama geesinnimo iyo haldoornimo. Taasina waa waaqic aanay waxba ka jirin, oo ismoodsiis ah. Haddii ay fulaynimadaadu tahay dhalan, waxa aad waligaa u noolaanaysaa sidii fulay. Waa aad ku xasilan tahay. Sida oo kale haddii ay geesinimadaadu tahay dhalan, weligaa sidii geesiga ayaa aad u noolaanay, wax u cunay oo u kifaaxay. Waa aad ku xasish ahay geesinimadaada. Se sida ay Falsafadda Jiraalnimadu qabato, fulaygu isa ga ayaa in uu noqdo doortay fulay. Geesiguna sidaas si le’eg. Waxaana jirta suuragalnimo ah in fulaygu noqon karo geesi, halka geesiguna noqon karo fulay. Muhiimadduna, waa sida aad adigu laasinto. Sababta oo ah waxa kaa dhiga in aad xaalad gaar ah ku sugnaato, waa fal gaar ah oo doonistaada ka dhashay.

Jawaabtii waa ay i ga haystaan ayaa aan filayaa dadka sidaas u qaatay Falsafadda Jiraalnimada.

Miyaa aydaan arkayn in ay ka fog tahay falsafaddani wax baas, oo ay insaanka ku qeexo falkiisa oo keliya? Ma aha mid u sifaysa si argagax leh insaanka, oo waa mad'hab wanaagsan maaddaama oo uu tunka u saaray insaanka falkiisa oo uu ku qeexo waxa uu yahay falka uu falo uun. Se ma aha waxa insaanka geyaysiinaya rejadhig iyo baasaysi. Waxa ay si dheer iyo si hooseba u gu dhawaaqaysaa Falsafadda Jiraalnimadu in insaanku mudanayo waxa uu falo oo keliya. Falsafadda Jiraalnimadu sidaas waxa ay ku tahay falsafad akhlaaqeed, shaqeed iyo mas'uuliyadeedba. Se waxa keliya ee aan soo afmeermayn waa naqdiga dadka mucaaradsan Falsafadda Jiraalnimada. Waxa ay inna gu tuhmaan in aannu qofka ku soo koobnay is-ahaanshihiisa oo keliya. Taasina waxa ay daliil u tahay in si wanaagsan aan la innoo fahmin, oo ay wax is marrinhabaabiyeen.

Haddii aannu falsafaddeenna sees u ga dhignay jiritaanka qofka, waxaa jirta sabab aannu u ga dhignay. Ka ma dhigna in aannu nahay Burjuwaasiyiin ee, waa in aannu mad'habkeenna ku dhisnay waxa xaqiiqadu inna bartay. Waa si ka duwan firoyinka kale ee la naashnaashay ee ka madhan xaqiiqada iyo sida waaqicu yahay. Barbilowga iyo seeska falsafaddayadu, waa odhaahda ah: "*Haddii aan fikirayo, waa aan jiraa.*" Intaas ayaa ah, inta ay kudhan tahay xaqiiqada iyo waaqica aannu wacyigeenna ku garan karno.

Firoyinka kasta oo ku bilaabanta wax ka baxsan waaqica wacyiga insaanka, waa firoyinka duugaysa xaqiiqada iyo waaqica dhabta ah oo ka baxsan mad'habka Diikaartiga ah. Mad'hab kasta oo aan xidhiidh la lahayn xaqiiqada iyo waaqica, ma aha wax mad'habnimadiisu dhab tahay oo saxan. Si aannu taas u ga fogaannona, waa in aannu ka fogaannaa waxa ka horimanaya waaqiceenna. Si ay u jirto xaqiiqo, waa in ay jiraan xaqiiqooyin aan bardhammaad lahayn. Waana intaas waxa suga mad'hab.

Kolka labaad, Falsafadda Jiraalnimadu, waxaa la gu tiriya firoyinka dhifta ah, ee insaanka karaamadiisa aan ku xadgubin. Waana Falsafadda keliya ee aan insaanka ka soo qaadin walax ama mowduuc. Firoyinka kale ee falsafaduhu, badankood, waxa ay u tixgaliyaan insaanka walax. Yacni, waxa ay ka soo qaadaan maxsuulka ka dhashay dhawr fal, oo gaar ah. Ma ka la soocaa insaanka iyo waxyaabaha kale ee ay ka midka yihiin kursiga, dhagaxa ama geedka. Se haddii aannu Wuuudiyiinta nahay, waxa aannu rabnaa in aannu caalamka insaanka ku dhitaynno qiyam ka duwan kan caalamka walaxda. Waxa halkaas inna gaadhsiin karana ma aha oo keliya in

aannu nafteenna oo keliya aannu ka warqabno. Xaqiiqadaas waxa aannu ku gaadhi karnaa dhabbada Diikaartiga ah; oo waa in aannu dadka kalena ku barannaa is la mad'habkaas Diikaartiga ah.

Kolka aan dabbaqno odhaahda “*Waa aan fikirayaa*,” waxa aannu ku daahqaadi karnaa nafaheenna, nafaha kale⁽¹⁾. Waa si ka duwan labada falsafadood ee Kaant iyo Diikaart. Jiritaanka qofka kale, ayaa dhabaynaya jiritaankayga. Jiritaanka dadka kale, waa jiritaankaaga. Oo insaanku kolka uu naftiisa jiritaankeeda dhabeeyo isa ga oo dabbaqaya mad'habka Koogiitaha, waxaa suuragal ah in uu ku daahqaado dadka kale jiritaankooda iyo jiritaankiisa. Waxa uu ogaanayaa in ay lagamamaarmaan tahay si uu naftiisa u ogaado in ay ku xidhan tahay in uu dadka kale wax ka ogaado.

Dadku kolka ay lee yihiin qofkaasi waa qof wanaagsan ama waa qof xun, waa caddayn ah in qofkaasi jiro. Haddii aan rabo in aan wax is ka ogaado, waa in aan ka ogaadaa cidda aan ahay dadka kale. Dadku waa isha aad ka baran karto cidda aad tahay.

Sidaas ayaa uu ku yahay jiritaankaygu mid jiritaanka insaanka kale caddaynaya. Haalkaasna waxa aannu ku daahqaadaynnaa waxa loo gu yeedho caalamka Jiritaanka-Miyirwadaagga ah⁽²⁾. Caalamkaas oo ay biyakamadhibcaan tahay si aad u xaqiijiso jiritaankaaga waa in aad ka raadisaa jiritaankaaga, jiritaanka dadka kale. Haddii aysan suuragal ahayn in aannu u helno insaan kasta ahaansho heersare ah, markaa waxa uu noqonayaa arrinkaasi dabiicad insaan. Ka ma dhigna in aysan jirin xaalad guud oo insaaniyeed. Ma na aha wax la yaab leh in mufakiriinta maanta ay u ga hadlaan si weyn xaaladda insaanka sida ay u ga hadlaan dabeecadda insaanka. Waxa ayna sidaas u ga dan lee yihiin si ay u xaddidaan waxyaabaha xaddida xaaladda insaanka si guud.

Xaaladuhuna waa ay kaladuwan yihiin kolka uu qofku ka dhasho

(1) Halkaas waxa uu u la jeedaa faylasuufku, dadka kale ayaa aannu ka baran karnaa waxa aannu nahay. Wadiiqadaasina waxa ay inna geyaysiinaysaa in aannu dadka kalena baran karno, kolka aannu nafaheenna baranno. [T]

(2) Inter-Subjective/Jiritaanka-Miyirwadaagga ah, waa ereybixin falsafadeed oo u taagan wadaagista dhawr miyir ama dhawr garasho oo ka ka la yimid dhawr qof. Yacni in runta waaqicu ka soo maaxan karto wax hal maskax ka badan. Sidaas daraaddeed, ayaa aannu u gu turjunnay eraygaas. [T]

ummad la addoonsado ama uu dhasho isa ga oo addoonsade ah. Se waxa sinnaba aan isbeddelayn waa in uu ku nool yahay qofkaasi guudkan, oo uu bayhoofa, oo uu dhinto kamadambaysta. Heerarkaasi, waa wax dabiici ah haddana xaalad guud ah, oo aan kalaqaadmayn. Mar waa wax aannu si kasta u la kulmaynno, oo sees u ah habnololeedkeenna. Marna insaan ayaa aannu u nahay oo, waa wax nolosheenna dabiici u ah. Waa na wax jira inta insaanku uu u jaangoynayo si xorriyad leh. Se marnba ka ma soo dhilmin jiritaankiisa.

Maaddaama oo ay mashaariicdu kaladuwanaa karto, haddana midna qariibsan maayo. Sababta oo ah waxa ay u taagnaanayaan iskuday aannu ku laali karno soohdimahaas. Maxsuulkuna, oo ah maxsuulka mashruuc kasta, si kasta oo uu goonni u yahay, u gu yaraan qiimo ahaansho ayaa uu lee yahay. Mashruuc kasta waa la fahmi karaa. Cid kasta oo ay tahay cidda mashruuca lehi—Hindi, Shiinays iyo Afrikaanba, waa suuragal in uu fahmo Yuribiyaan. Waxa aan u la jeedaa isfahankaas, tusaale ahaan Yuribiyaankii noolaa 1945^{-kii}—in kasta oo uu ka xaalad duwanaa dalalkaas kale haddana waxaa ku waajib ah in uu mashruucaas fahmo isa ga oo u la falgalaya sida isa ga la suuragalka ah. Dibna waa uu u ikhtiraaci karaa mashruucii ay fuliyeen Hindiyaanku, Shiinaysku ama Afrikaanku. Mashruuc kasta waxa uu lee yahay fahan guud oo caalami ah oo la wada fahmi karo ama uu fahmi karo insaan kasta. Taasi ka ma dhigna in hal mashruuc uu weligiis qeexayo insaanka, ee xilli walba waa la cusboonaysiin karaa. Haddii ay qofka suuragal u tahay, waxaa jiri karta in qofku uu si uun u fahmi karo qofka waalan, carruurta ama dadka saqaafaddoodu bilowga tahay. Anna ga oo macnahaas ka shidaalqaadanayna, waxa aannu dhihi karnaa waxaa jirta ahaansho guud oo la wadaago, se ma aha mid qeexan oo dhisme dhammaystir ah ayaa mar kasta ku socda. Waxa aan dhisi karaa ahaanshahayga iyo jiritaankayga khaaska ah, aniga oo ku dhisaya fahan guud oo la wada fahmi karo casri kasta oo la joogo. Ikhtiyaarkaas siidaysan meesha ka ma saari karo u nisbaynta casri walba.

Hadafka aasaasiga ah ee Falsafadda Jiraalnimadu waa in ay caddayso xidhiidhka ka dhaxeeya sifadaas siidaysan iyo sida ay u gu laasimayso qofka xorriyaddiisa. Taas oo kawarqabkeedu geyaysiinayo insaanka in uu daahqaado nooc ka mid ah insaanayadda iyo laasimaadda ama waajibka uu qof kastaa fahmi karo—xilliga uu doono iyo casriga uu doono ha noolaadee.

Waxaa kale oo ay muhiim tahay in aannu tooshka ku ifinno dabciga siidaysan ee laasimidda mad'habka Diikaartiga ah. Haddaba, waxa aannu odhan karnaa qof kasta waxa uu u nool yahay si bilaa soohdin ah oo aan xaddidaad lahayn oo siidaysan. Waa uu cuni karaa, seexan karaa; oo sida uu doono yeeli karaa. Wax farqi ah u ma dhaxeeyaan jiritaan xor ah, ama jiritaan ay tahay doorasho ahaansho iyo jiritaan siidaysan oo aan xaddidaad lahayn. Sida oo kale waxaa taas la mid ah, in uu jiritaankaygu siidaysnaado iyo in uu meel ku salaysan yahay oo uu xaddidan yahay.

Weli si cad u ga ma aannaan jawaabin tuhunkii aannu soo sheegnay ee ku saabsanaa in Falsafadda Jiraalnimadu ku koobto qofka jiritaankiisa oo keli ah. Waana wajiyo badan yahay tuhunkaasi, oo waxaa jira kuwo inna qaladfahamay, oo inna gu dhaha: “Haddii ay sidaas tahay, waxa aan doono ayaa aan samayn karaa.”

Uqaadashada noocaas ah, waxa ay sababtaa in la inna gu eedeeyo fawdada iyo xeerjebinta. Kolka aad istidhaahdo wax u sheegna, waxa ay haddana ku gu mucaaradayaan: “Ha faragashan dadka mashaariicdooda. Sababta oo ah ma jirto sabab aad u ga doorbiddaan mashruuc, mashruuc kale.”

U gu dambaynna waxa ay ku gu odhanayaan: “Maaddaama oo ay qofka ka go’do waxa uu noqonayo iyo waxa uu samaynayo, waxa ay ka dhigan tahay in aad ka la noqonaysaan wax aad markii horeba u oggelaydeen!”

Saddexdaas eedaymoodba, midina ma saxna.

Aannu ku bilowno, eedaynta koowaad. Eedayntaasi waa mid la is ka yidhi, oo aan macne ballaadhan ku fadhin. Doorashadu, macne uun ayaa ay u taagnaan kartaa. Se waxa aan marnaba maangal ahayn waa in doorashaba jirin. Waxaa suuragal ah in aan si joogta ah wax u doorto. Sida oo kale, waa in aan ogaadaa haddii aan wax dooran, waxa ay ka dhigan tahay in aan doortay. In aan dooran, iyaba waa doorasho iyo ikhtiyaar. Haa, oo waa u muuqan kartaa sidaasi waxoogaa in ay cakirnaani jirto. Se waa wax la gu la dagaali karo, oo lagamamaarmaan u ah iskahorjoogidda silloonaanta. Sababta oo ah kolka aan waajahayo mawqif adag—maaddaama oo aan ahay insaan oo aan awoodo in aan galmo sameeyo, oo aan carruur dhalo, waxaa i la gudboon in aan mawqifka aan mawqif uun ku wajaho. Maaddaama oo uu mawqifkaas aan ku wajahayo ka kale uu doorasho yahay,

waa in aan maanka ku hayaa mas'uuliyadda doorashadaydaasi in ay tahay duudkayga iyo tunka dhammaan insaanka. Xataa haddii doorashadaydaasi aanay jaangoyn doorasho la mid ah oo qiimo la leh insaanka, doorashadaasi sinnaba xidhiidh u la ma leh silloonaanta.

Haddii uu mid iyo malaynayo in aan ka soo dheegtay hadalkaas aragtidiis Falka Iskaa-ugabso ee Andirii Giid⁽¹⁾, waxaa cad in aanu garanayn farqiga weyn ee u dhaxeeya labadaas mad'hab. Giid isa gu waa hawaraac, oo ma garan karo waxa ka dhalan kara falalka iskasameega ah. Taas kasoo horjeedkeeda, waxa aan u aragnaa insaanka, xaalad nidaamujoog ah. Meeshuu joogaba, waxa uu laasiman yahay doorashooyinkiisa, mas'uuliyadda doorashadiisana waa tunkiisa. Is ma na moogganaysiin karo, oo ka ma dhuuman karo doorashadiisa. Ka ma dhaxayso in uu ahaado doob, in uu guursado se aanu dhalin ama uu guursado oo uu dhalo. Wax kasta oo ay tahay doorashadiisuna, suuragal u ma aha in uu wax u doorto si bilaa mas'uuliyad ah. Wax waa uu dooran karaa isa ga oo aan u aabbayeelin jiritaanka qiyam hore. Se taasi ka ma dhigna in doorashadiisu ay tahay hawadiisa iyo wax aan mas'uuliyadi sal u ahayn. Waxaa inna gu waajib ah in aanu doorashada ka soo qaadno sidii arrin akhlaaqi ah.

Inyar aanu halkaas ku yar hakanno. Sababta oo ah waxaa inna gu waajib ah in aanu qodobkaas akhlaaqiyaadka ah aanu adkaynno si kanasho ay inna gu mucaaradaan aannaan u siin nuqaadda is ka neceb falsafaddan. Aan su'aal idin weyddiiyo e, miyaa ay dhacday in farshaxamiiste uu sawiro sawirgamceed isa ga oo aan raacin tabo hore oo suuragal inay wanaajinta tayada sawirkiisa? Miyaa ay dhacday, kol go'aan la ga gaadhay sawirgamceedka ay tahay in la sawiro? Farshaxamiistuhu, isa ga ayaa go'aan ka gaadha qaabka sawirgamceedkiisa. Sawirgamceedka ay tahay in la sawirna, waa sawirka aanu dheehanno kolka la gunaanado sawiritaankiisa. Markaa, sawirgamceedkaasi ma jirin goortii la dhammeeyay sawiriddiisa mooyaane. Halkaasna waxaa ka cad, in aanay hore u jirin qiyam dhammay ah, oo hore. Waa sida sawirgamceedka farshaxamiistaha. Waxa aanu dhan ka arki karnaa doonista farshaxamiistaha iyo dhanka kale ee

(1) The Gratuitous act, waa aragti uu la gelayimid Andree Giid. Biyadhaca aragtidaasi, waa in aad ku dhaqaaqi karto fal alla falka aad maagto, adiga oo aan dan ka gelin waxa ay dadka kale u arkayaan ama saamaynta raadka falkaas. Giid waxa uu ku doodayaa in falalkaasi ay ku lammaan yihiin qofka dhalankiisa, sidaas daraaddeedna uu helayo haddii uu wax walba sida uu rabo u sameeyo, dhadhanka xorriyadda. [T]

maxsuulka sawirgamceedkiisa. Sidaas daraaddeed, ma jiri karo qof bir ku goynaya sida uu noqon karo masiirka farshaxanka. Oo taasi suuragal ma aha illaa uu arko samayska farshaxankaas.

Haddaba, ta isweyddiinta mudani waxa weeye, tusaalahaas aan soo sheegnay iyo akhlaaqda maxaa ka dhaxeeya? Halcelintayduna, waxa aannu ka siman nahay tusaalahaas, dhanka waxsookordhinta. Ka ma hadlayo sidii mad'habkii Giid uu sheegayay ee soohdin la'aanta. Ka soo qaad Baablo Bikaaso sawirgamceeddadiisa. Ma odhan karno waa uu is ka sawiray. Waxa uu fahan inna ga siinayaa xaaladdii uu ku sugnaa kolkii uu sawirayay sawirgamceedkaas. Waxa uu ka kooban yahay sawirgamceedkiisaasi iskudar ka kooban qayb noloshiisa ka mid ah. Sidaas ayaa ay ka dhigan tahay oo ay la mid tahay akhlaaqdu. Waa wax guud oo mid kastaa ujanjeedho waxkusookordhin iyo dibuabuuris. Suuragalna ma aha in aannu ka shuurno waxa "aannu samayn doonno". Waa aad xasuusataan ayaa aan filayaa tusaalihii aannu hore u soo qaadannay ee ku saabsanaa ardaygaygii ii gu yimid in aan u ka la dooro in uu la joogo hooyadii iyo in uu tago baaxadda dagaalka si uu walaalkiis u gu aaro. Waxa aan filayaa in uu idiin bidhaamiyay tusaalahaasi si kasta oo uu u dabbago yarkaasi manhajka akhlaaqiyeed ee Kaant ama akhlaaq kale oo hore u jirtay, sinnaba macquul u ma aha in uu ka helo wadiiqo uu ku xasilo. Ardaygii, isa ga ayaa qaanuun ku habboon la yimid. Haddii uu hooyadii la joogo, akhlaaqdiisaas waxa uu sal u ga dhigay caaddifaddiisa iyo dareemihiisa. Haddii uu ku biiro cududda ciidan ee dagaalka u foofaysa, isa ga oo doorashadiisaas sal u ga dhigay in uu naftiisa huro, innoo ma bannaana in aannu ku durno doorashadiisaas mid aan habboonayn oo aanay mas'uuliyad ka muuqan. Sababta oo ah insaanku isa ga ayaa ismaamula, oo wadiiqada ku habboon jeexda. Ma na uusan is helin isa ga oo wax kasta diyaar u yihiin, ee isa ga ayaa dhigta akhlaaqda ku habboon. Suuragalna ma aha in uu raaco shareecooyin hore u jiray, oo ma aha mandiq iyo wax sinnaba la jaanqaadi kara insaanka. Ma fahmi karaynno insaanka illaa uu insaankaasi lee yahay xeer iyo wax uu laasinsan yahay. Waxaana micnadarro ah in aannu is ku daalinno kahadalka doorashada siidaysan.

Ta labaad waxaa la inna yidhaahdaa *"waxba idin ka ma gelin afaaraha dadka kale."* Sina waa maanagal, dhan kale haddii aannu ku eegnona waa qaladfahan. Waa sax haddii uu qofi mashruuc u doorto si kafirsi iyo laabfurnaan leh, suuragal innoo ma aha in aannu wax u raadinno,

oo doorashadiisa aannu jar ka shalwinno. Waana sax in aannaan sidaas u arag horumarka, oo horumarku waa wanaajin. Insaankuna mar kasta waa isbeddel-ujoog. Doorashaduna waxa ay ku habboon tahay goorta isbeddelka loo hamuumo. Mushkiladda akhlaaqiyeed is ma beddelin illaa goortii ay ahayd in aannu kaladooranno guumaystayaal iyo laguumaystayaal. La ga soo bilaabo berigii dagaalkii sokeeye ee Maraykanka, illaa hadda, waxa aannu isweyddiinnaa dhankee raacnaa? Ma shacbiga Dimuqraaddiga ah msie Shuuciyiinta? In aannu faragashanno afaaraha dadka kale, waa suuragal. Hore waxa aannu u soo sheegnay in insaanku wax doorto isa ga oo maanka ku haya dadka kale. Waxa uu wax u doorayaa naftiisa iyo nafaha dadka kale. Haddaba, horraantaba waxa aannu faragashan karnaa in doorashadu tahay tii saxda ahayd iyo in kale. Ma aha doorasho qiimayn oo kale ah, ee waa mid maangal ah oo caqliga la la kaashanayo. Waxa aannu awoodnaa in aannu u doorno insaan wax, oo aannu u sheegno in uu is hodayo. In kasta oo aannu hore u soo sheegnay in doorka insaanku ka ciyaarayo waxa u cuntama, uu yahay door uu xorriyad buuxda u haysto, haddana, haddii uu doorashadiisa ku dhiso cudurdaarro iyo firooyin aan dhammaystirnayn, insaanku waa uu is hodayaa, oo bohool indhala'aan ku dulmarayaa. La ga yaabee in ay inna weyddiidaan: "Oo miyaa aysan suuragal ahayn in insaanku doorto in uu is hodo?"

Aniguna waxa aan lee yahay annaga oo aanba u xukumin doorashadiisaas si akhlaaqi ah, waxaaba inna ga ga filan in aannu xukminno hodista naftiisu in ay khalad tahay. Waa og tihiin in aan halkan u taaga nahay si aan u gu dhawaaqo weedha xaq ah. Hodista naftaadu, waa wax duminaya xorriyaddaada oo dhan. Haddii aan dhahona waxa aan ku saamoobay qiyam hore u jiri jiray, ka ma dhigna wax aan ahayn in aad is hodday. Haddii uu midi yidhaahdo: "Kawarran haddii aan doortay in aan is hodo?" Waxa aan lee yahay: Wax meelmarinaya doorashadaadaas ma jiraan. Sida oo kalena wax aan kuu sheegayaa in doorashadaasi ay kuu dhaanto in aadan is hodin.

Halkaas aan qodob ku daro.

Waa aan awoodaa in aan dhigto xukun akhlaaqiyeed. Xukunkaas akhlaaqiyeed oo ah, in xorriyadda yoolkeedu yahay in ay wax kasta iyo duruuf kasta ay sal u ahaato. Wax ka dambeeya iyo wax dhaama xorriyadda ma jiraan. Haddii uu yahay insaanku abuuraha iyo masdarka akhlaaqiyeed, waxa aan ahayn "*xorriyad*" sahankiisu ma daarrana. Waxa uu dadka u gu

yeedhayaa in qiyamkooda ay sal u ga dhigaan xorriyadda. Ka ma dhigna in uu rabo xorriyadda maqaarkeeda oo keliya. Waxa uu si fudud u la jeedaa in ay xorriyaddu u taagan tahay is hodid-la'aanta insaanka iyo niyadwanaaggiisa.

Hadda oo kale, qof xubin ka ah xisbi Shuuci ah, waxa uu u gadoodayaa yoolal cayamin. Yoolalkaasina waxa ay ku hagayaan doonista u kaliyaysan xorriyadda. Annagu, waxa aannu doonaynaa xorriyad, oo aannu u doonaynaa xorriyadda, duruufo cayiman. U hayaankeennaas xorriyaddana, waxa aannu ku ogaanaynaa, in xorriyaddu bardhammaaddeedu tahay xorriyadda guud ee dadka kale. Xorriyaddaadu waxa ay ku joogsataa xorriyadda dadka kale. Xorriyaddu waxa ay qeexdaa insaanka. Waxa ayna ii gu laasimaysaa oo aan u gu halgamayaa sida dadka kale ay u gu laasinto oo ay u gu halgamaan. Waxa aan u ga dhigayaa xorriyadda yoolkayga iyo bardhammaaddayda sida dadka kale u ga dhigtaan yoolkooda iyo bardhammaaddooda. Kolka aan qirayo in insaanku yahay wax jiraalkiisu ka horreeyay abuurankiisa, waxa aan qiray in aanan dooni karin xorriyad aan ahayn ta dadka kale doonayaan. Haddaba, aniga oo qiray doonsita xorriyadda in ay tahay xorriyadda laftarkeeda, waxa aan awoodaa soo bandhigista axkaam burinaysa in qofku aanu mas'uuliyad is ka saarin jiraalkiisa iyo xorriyaddiisa.

Kuwa xorriyaddooda u laala sabab ay ku sheegeen in aysan doonayn xorriyaddaba, iyo kuwa sabab u ga dhiga laalista xorriyaddooda in aysan duruufu u saamaxayn oo ay ku hoosnool yihiin xeerar abkasoogaadh ah; waxa aannu u sheegaynaa in ay yihiin fulayo. Kuwa kale ee ku dooda in jiraalkoodu uu jiray judhii uu insaanku ku yimi sida lamafilaanka ah, iyagana waxa aan u sheegaynaa in ay yihiin nadallo garashagaaban. Se wax kasta oo ay yihiin, fulayo ama nadallo, dadkaas ma xukmin karno illaa ay u hadlaan si laabfuran oo run ah.

Sidaas ayaa ay innoo gu muuqataa in akhlaaqiyaadku yihiin wax caalami ah, se waxa ay ka kooban tahay wax si joogta ah isu beddela.

Kaant waxa uu sheegay in xorriyaddu ay tahay doonis, doonistaas oo dhabowda kolka la wada doono. Waa aan ku raacsaa nahay qodobkaas Kaant. Se waxa uu u arkaa, in sida wax loo arko iyo sida guud ee caalamiga ah ee wax loo arko, in ay unki karaan akhlaaq la is ku waafaqsan yahay. Se taas ku ma raacsanin Kaant, haddii aannu nahay Wujuudiyiin. Sababta oo ah badnaashaha mad'habyadu waxa ay muquuniyaan soocidda falka qumman.

Aannu mar kale ku noqonno tusaalihii ardaygii. Maxaa ay noqon kartaa akhlaaqda la gudboon ardayga, si uu u kaladoorto in uu hooyadii la joogo, iyo in uu walaalkii u aaro? Ka ma jawaabi karno weyddiintaas. Ma haysanno xukun aannu sal u ga dhigno jawaabteenna. Ma haysanno wax cawaaqib ah oo ka ka la dhalan kara labadaas go'aan. Wax aan dhicinna, waxa la ga ga hortagi karo ma aha in bir la gu gooyo. Se waxa keliya ee aannu ictibaarin karno waa in aannu ogaanno horta in go'aankiisa uu si xorriyad ah uu ku doortay.

Tusaale kale aannu u soo qaadanno labadaas xaaladood, tusaalahaas oo ah sheekafaneeddii Warshadda Ku Taal Wabiga Floos⁽¹⁾. Waxaa ku jirta sheekada gabadh ku gaashaaman wacyi iyo garasho oo la yidhaahdo Maagi Tolifar. Waxa ay jecesh ahay nin la yidhaahdo Istiifen, oo ay u mehersan tahay gabadh yara nacas ah. Maagi Tolifar, ma aysan doonayn in ay noqoto anaaniyad wax kasta la jecel nafteeda oo daba orodda waxa farxadgeliya. Iyada oo dhanka insaannimo wax ka eegaysa, ayaa ay is ka daynaysaa ninka ay jecesh ahay. Dhan kale, gabadha ku jirta sheekafaneedda Kaniisadda Baarma⁽²⁾, Saansfiriina, waxa ay u fikiraysaa hab kale. Waxa ay u aragtaa in jacaylku uu yahay arrin weyn oo mudan in wax kasta loo huro. Sababta oo ah jacaylku qiime ayaa uu u yeelaa insaanka. Saansfiriina haddii ay ku jiri lahayd booskii Maagi, waxa ay ogaan lahayd wanaagga xidhiidhka jacayl iyo macnadarrada nolosha guur. Waxa ay, sida oo kale, ogaan lahayd in ay samaysan karto farxadda nolosheeda khaaska u ah. Istaandalna, waxa uu u sawirayaa shakhsiyaddiisaas—sida aannu og nahay—mid wax walba u la diyaar ah in ay u hurto jacaylkeeda, xataa haddii waxaas la hurayo ay nafteeda tahay.

Waxaa innoo muuqda laba tusaale oo akhlaaqdoodu midba ta kale burinayso. Waxa aan aniguna carrabka ku adkaynayaa in ay isu dhigmaan. Sababta oo ah labadaas xaaladoodba xorriyaddu waxa ay u ahayd yool iyo bardhammaad. Aannu sawiranno labadaas mawqif maxsuulkooda; Maagi oo ka tanaasushay jacaylkeedii, oo u daysay ninka in uu haweenaydiisa la noolaado, iyo Saansafiriina oo intaasba is ka indhasaabtay, oo yoolkeeda

(1) Waa sheekafaneedda *The Mill on the Floss* ee ay qortay Marian Evans, oo ku caanbaxday magaca aan rasmiga ahayn George Eliote. [T]

(2) Waa sheekafaneedda *The Charterhouse of Parma*, oo uu qoray qoraaga reer Faransiis ee Stendhal. [T]

ka dhigatay in ay cokeraysiiso dareenkeeda iyo shahwadda galmo. Labadaas xaaladood si guud ayaa ay u shabbahaan labadii xaaladood ee ardayga. Se aad ayaa ay u ka la duwan yihiin mawqif ahaan. Xaaladda Saansfiriina xaalad ahaan waa ay la mid tahay xaaladda Maagi dhanka ah in ay labadooduba doonayaan ninka ay jecel yihiin.

Haddaba, waxaa innoo cad, in eedaynta labaad ee ka midka ah eedaymaha loo soo jeediyay Jiraalnimada, ay kol qaldan tahay, kolna saxan tahay. Wax kasta waa aannu dooran karnaa, kolk kasta oo ay xorriyad sal u tahay doorashadeenna.

Eedaynta saddexaad ee ahayd: “Ma waxa aad dadka fartaan ayaa haddana ka reebaysaan. Asalkaba qiyamkiinna ayaa aanba si waaqic ah u salaysnayn.”

Ishkaalkaas waa aan ka jawaabayaa aniga oo ka cadhaysan in sidaas oo dhan wax loo xumeeyay. Maaddaama oo aannu diidnay masdarka ay bulshadu u nisbayso in akhlaaqdu ka timaaddo, oo aannu si buuxda meesha u ga saarnay, waxaa lagamamaarmaan noqotay in la helo uummane isa gu samaysta qiyamkiisa. Haddii aan si kale u dhigo, cidda qiyamka doorata waa anna ga. Anna ga ayaa nolosha macnaha u samayna. Aqbala in aad noloshiinna noolaataan. Nolshan la’aantiin waxba ma aha. Adinka ayaa macnaha u yeeli kara, oo qiyamka idinku munaasibka ah u doori kara.

Haddii ay sidaas tahay, waxa aad aragtaa in Wajuudiyaddu ay unki karto bulsho insaaniyaddu ku weyn tahay.

Waxa ay i gu dhaleeceeyaan in aan Wajuudiyadda ku tilmaamay mad’hab insaannimo. Iyaga oo xujaysanaya in aan is ku burinayo sheekafaneedaydii Yalaalugo⁽¹⁾, oo aan ku sheegayo insaaniyadda in ay qaldan tahay, oo aan liidayo waxyaabo insaaniyadda ka mid ah. Maxaa aan iminka u gu baaqayaa insaaniyadda?

Dhab ahaantii, erayga “Insaaniyadda” waxaa muhiim ah in aannu fahanno in uu u taagan yahay firo ka dhigaysa insaanka mid qiimo leh.

(1) Nausea, waa mid ka mid ah sheekafaneedyada uu qoray Saartar, oo la faafiyay 1938-kii. [1]

Waa sida aannu ka dhadhansan karo Kokto⁽¹⁾ sheekafaneedyadiisa, gaar ahaan sida uu ku warinayo sheekafaneeddiisa “Ku soo wareegga Caalamka oo idil Siddeetan Saacood”⁽²⁾, oo mid ka mid ah shakhsiyaadka sheekadaas uu la dhacayo diyaaradda uu ku dulmarayo buuraha korkooda, dabeetana uu ku qaylinayo *“Insaanku wanaagsanaa, oo qaayo badanaa.”*

Waxa aan u la jeedaa, aniga oo aan samayn diyaarado ayaa aan ka faa’idaysan karaa ikhtiraacaas insaanku sameeyay. Sida oo kale, maaddaama oo aan ahay bashar, waxaa muhiim ah in aan mas’uuliyad is ka saaro waxa basharka kale ikhtiraacayo. Taasina waxa ay ka dhigan tahay, waxa insaanka badhkii ikhtiraaco, waxa uu ku qormayaa diiwaanka taariikheed ee insaanka.

Jaadkaas iyo u qeexista insaaniyadda sidaas iyo habkaas, goddooloollo ayaa ay lee dahay. Haddii ay sidaas tahay, eyga ama faraska, waa u suuragal haddii ay lahaan lahaayeen—in kasta oo aysan awoodinba—awood u saamaxaysa in ay xukmiyaan in insaanku wanaagsan yahay. Oo maangal ma aha in insaan uu u sheego insaan kale waxa la gudboon. Wujuudiyaddu, waa ay ka soohorjeeddaa in qofka Wujudiga ah uu yoolkiisa ka dhigto insaan kale. Sababta oo ah yoolka jiraaleed ee insaanku weligii waxa uu ahaanayaa mashruuc yoolkiisu gundhammaad lahayn. Ma na aha in aannu u qaadanno insaaniyadda sidii Ogost Koont,⁽³⁾ ee ahayd sidii diin la ga cibaadaysto. In la ga cibaadaysto insaaniyadda waa wadiiqo inna gu hagaajinaysa dhabbo awdan oo ah diinta Koontiyadda ee aannu u naqaanno faashisnimada. Waana nooc insaaniyeed oo aannaan aqbalin, Wujuudiyiin ahaan.

Se waxaa jira macne kale oo la gu qeexo insaaniyadda, insaanku mar walba waa uu ka baxsan yahay is-ahaanshihiisa iyo naftiisa. Dibadwareeggaasi, waxa uu ka dhigan yahay jiritaankiisa. Si uu u jirona, waa in uu dabasocdaa yoolashiisa fogfog. Insaanku sidiisaba ayaa uu is la weyn yahay, oo uu dhaafsan yahay waxa uu yahay. Ma na jiraan wax aan ahayn waxa uu yahay insaanku. Waxaa jira uun caalamka is-ahaanshaha insaanka.

(1) Jean Cocteo, waa nin mihanado badan oo Faransiis ah oo noolaa intii u dhaxaysay 1889-1963. Waxa uu ahaa abwaan, qoraa masraxiyeed iyo soosaare filin.[T]

(2) Around the World in 80 HOURS, Jean Cocteo. [T]

(3) Auguste Comte, oo noolaa intii u dhaxaysay 1798-1857, waxa uu diraasayn jiray arrimaha ku saabsan akhlaaqda iyo diinta. Waxa uuna ku doodi jiray in la ga takhalluso dhammaan diimaha abkasogaadhka ah, oo la diimaysto diin waynaysa insaanka, illaa heer insaaniyadda la caabudo. [T]

Cilaaqadaas ka dhaxaysa islawaynaanta insaanka iyo is-ahaanshihiisa, waa waxa annu ku magacowno insaaniyadda Wujuudiyadda ah. Waana waxa annu ku magacowno Mad’habka Insaanka. Waayo? U la jeeddadu, waa si annu u xasuusinno insaanka in uu yahay waxa uu yahay, iyo mashruuca uu is ka dhigo. Sida oo kale, sababta annu u gu magacowno mad’habkan mid insaani ah, waa maaddaama oo aanu insaanku daahqaadi karin jiritaankiisa illaa uu is-ahaanshihiisa dhaafo. Hiigsiga yoolashiisa uu ka raadinayo bannaanka is-ahaanshihiisa, waa sida keliya ee uu ku xorayn karo is-ahaanshihiisa, oo uu ku xaqiijin karo jiritaankiisa insaan ahaan.

Is ku soo xoori oo, qodobka u gu dambeeya ee annu kahadalkiisa ku noqonayno waa Ilxaadka iyo Wujuudiyadda. Tuhunka ah in annu dadka rajadhiggooda u gu daraynno ilxaadnimo, waa tuhun aan sax ahayn. Wujuudiyaddu waxa ay iskudaydaa uun in bal ay hesho fahan ilxaadnimo oo maangal ah. Se ma aha in beegsigeedu yahay in ay insaanka ku hafiso rejadhig iyo baasaysi. Se haddii uu yahay micnaha saxda ah ee rajadhiggu—sida ay Masiixiyiintu u yaqaannaan—wax insaanka geyaysiia ilxaadnimo, haddaba rajadhigga Wujuudiyiintu micne kale ayaa uu lee yahay.

Wujuudiyaddu u ma diidayso si qayaxan jiritaan ilaah, ee waxa ay ogaysiinaysaa oo keliya jiritaanka ilaah iyo in uusan jirin, wax farqi ah ma samaynayso. Taasina muhiim innoo ma aha ee, waxaa anna ga innoo daran oo keliya in annu insaanka ku baraarujinno in uu is helo, oo uu jiritaankiisa xaqiijiyo. Wujuudiyaddu waxa ay insaanka u sheegaysaa, in aysan jirin meel uu ka ga baxsan karo naftiisa, oo ay tahay in uu ku qanciyo naftiisa in ay tahay in uu xaqiijiyo jiraalkiisa. Taasina waa xujo habboon, oo insaanka u hagi karta dhanka ilaahiisa.

Gebagabadii, sidaas ayaa uu ku yahay Mad’habka Jiraalnimadu mid ka fog baasaysiga iyo rejo-ka-xumaynta insaanka—sida ay ku doodaan Masiixiyiintu. Masiixiyinta halka seeggani waa in ay is ka ga qaldan tahay rejadhiggooda iyo sida annu u qeexno rejadhigga insaanka. Karaankoodu, waa eedayn oo keliya.

DOOD:

NAAFIL IYO SAARTAR

Naafil:

Ma garan karo, dooddaas aad mad’habkaaga ku difaacayso in ay wax bidhaaminayso ama mugdigii ku geedaannaa fikraddaada, ay iftiinkaba ka aweekdayso. Se waxa aan hubaa maqaalkii aad ku tafsii-raysay fahanka Falsafadda Jiraalnimada, ee la gu faafiyay majalladda Akshan,⁽¹⁾ in habsharraxaaddaadu ay wixiiba madmadow gelisay. Labada tibaaxbixinlood, ee “rijadhigga” iyo “moogganaanta” waa ay ka gundheer yihiin sida aad u tafsii-rtaan—kolka loo eego habka aad u gu adeegsataan suugaantiinna iyo sheekafaneedyadiinna. Taasina waxa ay i dareensiisaa in labadaas sifo ay idinka la weyn yihiin mas’uuliyadda aad qofka saartaan, ee ah ta caadiga ah ee insaankaba waajibka ku ah. Welwelka iyo rajadhigguba, waxa aad u adeegsataan sidii xaalad miyir oo insaaka go’aaminaysa kamadambaystiisa. Se mid waa aan ku gu raacsa nahay oo, insaanka isa ga ayaa ay ka go’daa doorashada jiraalkiisa. Se qodobka daarran welwelka iyo rajadhigga, caadi ahaan ma aha dareen si joogta ah uu u la kulmo insaanku, ma na aha xeerfulineed hortaagan qofka, si uu u go’aamiyo jiraalkiisa.

Saartar:

U la ma jeedo doorashadaas aad ka hadlayso ta dhacda kolka aan rabo in aan kaladoorto cunista shukalaato ama xalwad. Se waxa

(1) Action

aan u la jeedaa, doorashadu waxa ay fushaa kolka welwel jiro. Sidaas ayaa uu welwelku ku yahay xeerfulineed lagamamaarmaan ah. Maaddaama oo aan weligay wax kaladooranayo, doorashadaydu waa joogto. Haddii ay sidaas tahayna, welwelkaygu waa joogto. Sidaas daraaddeed, waxa aan ka fog ahay wax kasta oo cillad ku keeni kara doorashadayda, taas oo laali karta mas'uuliyadda i ga saaran doorashadayda. Mas'uul ayaa aan ka ahay doorashadayda, taas oo ka dhigan in aan mas'uul ka ahay doorashada insaanka oo dhan.

Naafil:

Ujeedaydu waxa ay ahayd in aan kaa la doodo maqaalkii aad ku faafisay majalladda Akshan, taas oo aan u arko in aragtidaadu aysan muc lahayn, oo ay itaalgab tahay.

Saartar:

La ga yaabee in habfaallayntaydu ay liidatay markaas. Taasna waxa aan u aanaynayaa labadii saxafi ee la ii soo diray si ay ii waraystaan oo heerkooda aqooneed aanu u saamaxayn sidii ay u tayayn lahaayeen weyddiimahooda ku aaddan Jiraalnimada. Waxaana i la gudboonayd laba mid uun: in aanba ka jawaabin weyddiintaas, ama, in aan wax u sharraxo si ay wada fahmi karaan dadka oo dhammi, sharraxaas oo aan sidaas u sii gundheerayn. Ta dambe ayaa i la habboonaatay. Sababta oo ah xeerka filasoofyada ayaa ah kolka ay jaamacadaha joogaan in ay si fudud oo la wada fahmi karo ay wax u sharraxaan. Waana sida aan yeelay. Sida oo kale, maaddaama oo aannu nahay duul dadka u gu yeedhaya falsafad xeerkeeda koowaad yahay dhaqangelinta mas'uuliyadda, waa in anna ga horta taas la inna ga helaa. Maaddaama oo Falsafadda Jiraalnimadu ku baaqdo in jiraalku ka horreeyay abuurka, waxaa inna gu waajib ah in aannu taas ka runsheegno. Taas oo aan u la jeedo wax walba waa in aannu u hurnaa waxa aannu ku baaqaynno. Waa in aannnaan ku eekaan waxa aannu qorayno iyo buugaagteenna. Sidaas daraaddeed, waa in aannu si kasta u sharraxnaa, anna ga oo taas ku dhisanayna in aannu wax u sharraxno sida ay u ka la duwan yihiin heerarka aqooneed ee bulshadu. Murankiinna waxaa sal u ah maaddaama oo aan u

64

adeegsaday falsafaddan erayga “insaannimo.” Sidaasna waxa aan u yeelay si aan u soo bandhigo mushkiladda. Ka ma dhaxayso in aan wax u sharraxo sida kolka aan wax qorayo, ama aan aqbalo in si walba oo suuragal ah, oo la wada fahmi karo, in aan wax u sharraxo aniga oo ka fogaanaya sharraxaas fudud in uu weeciyo fahanka la ga haysanayo falsafaddan.

Naafil

Inta doonaysa in ay idin fahmaan, waxba ka ma hortaagna. Se inta aan doonayn in ay idin fahmaan, waa doonistooda.

Saartar

Malaha, weli, waxa ay ku la tahay si falsafaddu u ga qaybqaadato horumar xaddaaradeed waa in ay dhammays noqoto. Fiilasoofyadii tegay iyo kuwa haddaba, waa ay isnaqdiyaan oo murmaan iyada oo aanu shacabku fahmayn. Shacabka qudhooduna ma ba daneeyaan waxa ay is ku haystaan. Se kuwa maanta, tallaabo ayaa ay hore u yar qaadeen, oo doodihii buugta uun ka dhex socon jiray, bannaanka iyo suuqyada guud ayaa la keenay. Xataa Maarkis waa uu ka fursan waayay in uu fududeeyo sharraaxaadda fikirkiisa.

Naafil

Maarkis sababta uu u gu qasbanaa sidaas, waa maaddaama oo uu waxqabadkiisu ahaa waxqabad kacaan.

Saartar

Horta ayo ayaa caddayn kara in Maarkis ahaa horraantii kacaanwade, ka dibna uu doortay in uu noqdo faylasuuf? Ama in uu markii hore ahaa faylasuuf, ka dib uu noqday kacaanwade? Anigu waxa aan u arkaa in uu hal mar wada ahaa faylasuuf iyo kacaanwade. Se adigu maxaa aad u la jeeddaa in uusan ahayn faylasuuf?

Naafil

Anigu waxa aan u arkaa, Baaqiisa Shuuci in uusan ahayn tacliin fudud. Hub dagaal ayaa uu ahaa. Ka ma na shakiqabo in uu gutay mas'uuliyad, sababta oo ah kolkii uu kacaanoogista ka soo jeestay wixii u gu horreeyay ee uu qabtay waxa uu ahaa qoraalka Baaqa Shuuciga, oo ahaa fikir is ku xidhaya siyaasadda Shuuciyadda ah ee Maarkiis iyo falsafaddiisa. Se adinku waxa aad dadka u gu baaqaysaan ee akhlaaqiyaad ah iyo falsafaddiinna—sida Maarkis—maxaa kulminaya?

Saartar

Akhlaaqiyaadka aannu ku baaqno, waa akhlaaq ka xor ah wax hore u jiray. Wax isburin ah oo u dhaxeeya falsafaddayada iyo jaadka akhlaaqeed ee aynnu ku baaqano, ma jiraan. Waa wax caadi ah, oo sidii la rabay ah, in ka la duwanaasho jirto, kolka loo eego barta iyo goorta.⁽²⁾ Baaqa Shuuciyeed ee Maarkis, goortii la joogay iyo bartii uu joogay kolka loo eego, waajib ayaa ay ku ahayd shaqada kacaanoognimada ah. Se hadda, ka mid noqoshada urur gaar ah, iyo jiritaanka ururro kale oo mid kasta ku baaqayo bilow kacaan, wax macne ah soo kordhin mayso aan ka ahayn in mid walba fahan gaar ah oo mudan in wax la ga beddalo uu soo bandhigo.

Naafile

Waxa aan jeclaan lahaa in aan ku weyddiiyo, aniga oo su'aashayda sal u ga dhigaya qodobbada aad sharraxday: Ma u aragtaan mad'habkiinna in mustaqbalka loo dhigi doono mad'hab soo noolaynaya Hantiwadaagga xagjirka ah? Haa, waa weyddiin la la yara yaabo. Se waa ay ka fursan wayday. Sababta aan sidaas u lee yahayna, kolka aad si qoddadheer u dhugto Fikirka Jiraalka, ma mooddid Falasafadda Jiraalnimada wax aan ahayn qayb Libraaliyadda ka mid ah. Falsafaddiinnu waxa ay dib u soo fagaysaa wixii Hantiwadaagga Xagjirka ah ku aasnaa. Kolka aannu u eegno wakhtiganna, waa waxa jaadgoonniga ka dhigay falsafaddiinna. Sida oo kale kolka loo eego xaaladda guud ee bulsho, caalamku waxa uu u baahan yahay fikir ka weyn mid dib u soo noolaynaya Libraaliyad

(2) Ama sida aannu u naqaanno samaanka iyo makaanka. [T]

hore, oo guun ah. Haddii aan suuqgaynayo arrimo noocaas ahna, waxa aan filayaa in ay marlayba jiraan xujooyin kaabaya. Si kasta oo aad u dhigto falsafaddan, waa aannu garanaynaa sullankeeda, iyo waxa ay ka tahay mad'habyada insaaniyeed. Falsafad sidaas oo kale xorriyadda u gu baaqaysana, waxaa muhiim ah in ay jiraan xeerar la dhaqangeliyo oo la joogteeyo. Joogtayntaasina, ma aha mid ay jaangoysay falsafaddaasi.

Sida oo kale, waxa aad weynaysaan karaamada insaanka, oo aad ku dartaan waxybaaha koowaad ee falsafaddiinnu u taagan tahay. Karaamayntaas shakhsiga ah iyo ta insaaniyadda, oo si guud ah, waa cunsurradii ay ka koobnayd Libraaliyaddii hore. Waxoogaa uun ayaa aad ka la soocdeen uun macnaha “Mad’hab Insaaniyeed” iyo “Xaaladda Insaanka.”⁽³⁾ Taas oo keliya ma aha, waxyabo badan ayaa leexiseen macnahoodii saxda ahaa, ee taariikhda dheer lahaa, taas oo aanay leexintoodu ahayn wax aan la ga warqabin oo la maandhaafsan yahay. Waxa aad u halabuurtay macnayaal kale oo badan, si aad u badbaadiso falsafaddaada iyo Libraaliyadda guunka ah. Miyaa aannu is ka daynaa weyddiimaha xidhiidhka la leh cilladda ay lee dahay falsafaddu oo aan ku koobnaadaa waxa aan hadda dhagaystay? Aan dulistaago qodob muhiim ah, oo ah: si kasta oo aad u gu dadaashay leexinta macnayaasha, weli waxa aad ku dheggaan tahay macnihii hore ee qadiimka ahaa. Insaanka, waxa aad u taqaanniin mashruuc sugaya in uu fulo. Taasina waa qodob waxkuool ah. Insaanku, wax kasta ka hor, waa uu jiraa. Jiraalkaas la gu ma qeexi karo jiraal ka horreeyay abuurka, ee waa mid loo tixgelinayo taagantiisa ku lugleh shakhsi ahaantiisa iyo jiraal ku xidhan xilli gaar ah. Se ta aan isweyddiinayo ayaa ah kolka jiraalka sidaas loo macneeyo miyaa aanu ku habboonayn fahanka dabiicadda insaanka? Miyaa aanu ahayn hab ku habboon sidaas haddii fahanka insaanku ku xidhan yahay arrimo taariikheed? Fahanka Falsafadda Jiraalnimadu bixinayso waxa ay shabbahdaa fahanka ay bixinayso dabiicadda insaanka—sida ay yidhaahdeen fiilasoofoyadii

(3) Kolka falsafadda la joogo, “Xaaladda Insaanka/Human Condition” waxaa la gu qeexaa waxyaabaha seeska u ah nolosha insaanka ee nuxurka u ah. Waa tacbiir, kolka falsafadda la joogo, la gu gorfeyo ujeedda nolosha, dhabnimada dabiicadda iyo iskudayada iyo khibradaha gaarka u ah nolosha insaanka. [T]

qarnigii siddeed iyo tobnaad. Waa fahanka aad diiddan tihiiin. Waa aannu soo heli karnaa diibacaddaa insaaniga ee aad macnihiisi dhalanrogteen, ee aad u adeegsataan falsafaddiina Jiraalnimada. Haddii aannu u qaadanno xaalad insaan “X”, xaaladdaas insaan oo aannu u ictibaarinno xaalad la gu noolaan karo, anna ga oo aannaan u eegin cawaaqibta deegaan ee ka dhalan karta, waxa aannu arki karnaa in aannu waajahayno dabiicad insaan oo ugub ah—dabcigaas insaannimo ee ugubka ahna waa mid ay adag tahay in tafsiiir sax ah oo dhan taariikheed ah, loo helo. Waa ra’yigayga kolka aan ka hadlayo. Dabiicadda insaannimo, maalmahan dambe waxaa la gu jaangooyaa dabaqadaha bulsho iyo isdhexgalka ummadeed. Sidaas daraaddeed suuragal ma aha in ay jirto dabiicad insaaniyeed oo hal jaad ah—sidii qarnigii siddeed iyo tobnaad loo dhigi jiray dabiicadda insaanka iyo goortii faylasuufyadu sidaas u dhigi jireen iyaga oo xujaysanaya fikradda horumarka joogtada ah. Se maanta waxa aannu helaynaa cid fikirkeedu baday in ay si liidata u ga hadasho dabiicadda insaanka, oo ay ku tilmaanto xaalad insaan. Waa sida aannu u aragno Falsafadda Jiraalnimada, ee wali ku dhegagan fikradda dabiicadda insaanka, weliba u dhigan si foolxun oo la ga cararo. Kolka uu Wujuudigu ka hadlayo falsafaddiisa, waxa uu u ga hadlaa si caddaynaysa in aysan weli dhammays ahayn oo aanay waajib ahayn kudhaqankeedu. Maaddaama oo uusan ahayn mashruuc dhammaystiran, waxaa cad in wuxu yahay wax la soo dheegtay. Wax la la yaabona ma aha in xaaladdaas insaannimo, ay jaangoyso sifo guud oo insaannimo. Kolka ay kawarramayaan dabiicadda insaannimo, ujeedkoodu waxa uu ahaa wax ka duwan waxa ay ku sheegayeen “xaalad” guud. Dabiicadda laftarkeeda ayaa ah wax kaladuwan oo wejiyo leh. Dabiicadda insaaniyeed, ma aha wax akhlaaqi ah. Yacni, xaaladda insaannimo, ayaa ah xaalad akhlaaqi ah. Sidaas daraaddeed ayaa aan u gu arkaa in adeegsiga dabciga insaaniga ah, uu ka mudan yahay adeegsiga mad’hab insaani ah. Sababta oo ah dabiicaddu waxa ay kulansanaysaa waxyaabo badan oo guud, halka mad’habka insaannimo wax cammimiddu ku yar tahay. Se haddii aannu ka hadlayno wax ku saabsan dabiicadda basharka, gorfaynteedu waxa ay u baahanaysaa gudaballaadhin oo ay keensanaysaa kahadalka fiiri taariikheed. Oo waaqica hore, waa

waaqic dabiici ah se ma aha waaqic insaani ah kolka la ga reebo qodobbadiisa ama cunsurrada uu ka kooban yahay. Taasina waxa ay inna gu khasbaysaa in aannu isu dhiibno xaqiiqada taariikheed. Se Wujuudigu, waa taas kasoo horjeedkeeda. Dhabnimadaas u ma eegayo taariikhda insaan iyo xataa dabiicaddiisa. Sidaas oo ay tahayna, taariikhda insaanka ayaa abuurta shakhsiga. Taariikhda shakhsiguna waxa ay bilaabanta jeerta uu dhasho. Waana waxa sababa in shakhsigu ka muuqdo caalamka uu naftiisa ku matalo. Caalam, si uu u jiro ay tahay in uu fuliyo shuruudaha horyaalla, si uu jiritaankiisa u xaqiijiyo. Waa si la mid ah sida hooyadu ku xaqiijiso jiritaanka ilmaheeda: shardi ah in ay iyadu foolato, ilmuhuna ku xaqiijiyo jiritaanka hooyadii shardiga ah in ay iyadu dhashay. Innoo ma na bannaana in aannu ka hadalno shuruudda xaqiijinaysa jiritaanka insaanka, illaa aannu sidaas iyo firadaas aasaasiga ah aannu u ga hadalno. Ama haddii aannu si kale u dhahno, xaqiiqada salka ahi waa mid dabiici ah ma aha mid insaani ah. Anigu waxa aan ka halcelinayaa fikradaha la gu yaqaan Wujuudiyiinta. Se waxa aad ka sheegtay Wujuudiyadda, ma aha wax ka halcelinaya naqdigii Falsafadda Jiraalnimada, ma na aha wax ka tiraya khaladaadka. Oo haddii aanay jirin dabiicad insaani ah oo siidaysan ama abuurku ka horreeyay, oo jiraalka insaanku gaar ka yahay, haddaba ma jiraan xaalado insaan oo guud ama shuruud guud oo go'aaminaysa jiritaanka insaanka xataa haddii aannu u qaadanno ama aannu u fasiranno shuruudahaas in ay yihiin wadar xaalado ah. Sababta oo ah xaaladahaas aad sheegtaan, asalkaba ma aha wax xidhiidh ka dhaxeeyo. Si kasta oo ay tahayna, Maarkisiyadda fikraddeedu, waa ay ka duwan tahay mowduuca Falsafadda Jiraalnimada. Maarkisiyadda fikraddeedu waxa ay ku salaysan tahay dabiicadda insaanka. Fikradda dabiicadda insaakuna, waa fikrad aan la gu qeexi karin fiir gaar ah. Yacni, insaanku xaalad kasta waxa uu ku la dhaqmaa xeerar ku habboon. Xeerarkaasina waa kuwo waafaqsan diibacadda insaanka. Waa sax in dabiicaddaasi aanay ahayn mid xasilloon, oo ay isbeddelog tahay, se la mid ma aha kasmashaacsaneedda in yar mooyaane. Waxaas yar ee garooqa ah, waa inta wax la gu muujinayo si tijaabo ah ama dareenwadareed guud; ama si kale haddii aannu dhigno waxa uu noqonayaa waxa tijaabadiisa la gu muujiyo shanta dareen, sida filasoofiyadu dhahaan. Macnahaasina waxa uu inna gu

hagaajinayaa in fahanka guud uu ka dhaxeeyo dabiicadda insaanka—sida ay xaqiijiyeen mufakiriintii qarnigii siddeed iyo tobnaad—iyo fikirka Maarkis. Taas oo ah xaalad insaan oo ka madhan aragtida kasmashaacsaneedda ee khaaska u ah insaan gaar ah.

Runtii, maanta aniga oo ka xun, madaahibta insaannimada waxaa loo macneeyay ama loo sameeyay macnayaal dhawr ah. Dhammaanteen waxa annu wada nahay dad wada haysta mad’habka insaannimada. Maarkisiyiinta u haysta in ay yihiin caqlaaniyiin guun ah, qudhoodu mad’hab insaani ah oo si u dhadhan daran, ayaa ay haystaan, oo ay ka soo dheegtaan Libraaliyaddooda dhacday qarnigii hore. Haddii, haddaba, ay Maarkisiyiintu awoodeen in ay ku baaqaan mad’hab insaannimo, markaa diimaha ka la duwan ee ay ka midka yihiin Hinduuska, Masiixiyadda iyo kuwa kale ee ciiddaas ah, iyaguna waxa ay sheegtaan in ay ku baaqayaan madaahib insaannimo. Sidaas si le’eg ayaa ay Wujuudiyadduna u gu baaqdaa mad’hab insaannimo, oo waxa ay la mid tahay dhammaan tayaarradaas falsafadeed ee ka la duwan. Hadda iyo xilliganna, fiirayinka siyaasadeed ee ka la duwan, iyaguna waxa ay ku baaqaan mad’hab insaannimo. Waxaasi oo dhammina, waa iskuday biyadhaciisu yahay sheegasho aan dhab ahayn iyo insaaneyad male’awaal ah. Hadda oo kale, kolka ay Masiixiyaddu sheegaynayso mad’hab insaannimo iyo in ay tahay caqiido insaannimo ku baaqaysa, micnaheedu waa in ay diiddan tahay waajibnimada insaannimada. Sababta oo ah suuragal u ma aha in ay dhaqangaliso wax horumar keenaya, maaddaama oo ay ku salaysan tahay wax guun ah oo dhasaystay. Waxaa taas la mid ah kuwa sheegta Libraaliyiinta ama Maarkisiyiinta, oo sheega in xuquuqda shakhsiga ah iyo xuquuqda guudba ay muhiim tahay iyada oo afka baarkiisa uun ay ka tahay. Wujuudiyiintuna waa dhigga Libraaliyiintaas. Waxa ay insaanka u dhigaan sidii in aanu awood u lahayn in uu gudo waxa dhacdooyinku iyo xaaladuhu ku waajibayaan, iyo in mowqifka Maarkisigu uu ku habboon yahay xaaladaha horumarka, oo Maarkisiyadu ay dhaqangeli karto goor walba iyo xilli walba. Sax ma aha in insaanku lahaado xorriyad doorasho. Sababta oo ah doorashadaasi waxa ay shiiqinaysaa halkarnimada insaanka. Sida oo kalena ma aha wax maangal ah in la is ka yidhaahdo waxaa loo halgamayaa xorriyad, iyada oo

aanba fikir la ga haysan jaadka ay tahay xorriyaddaasi. Haddi aanu fursad siinno dadkaas, oo ay wax ka ogaadaan waxa loo halgamayo, waxa ay waajib isa ga dhigayaan u halganka qaddiyaddaas. Ka ma na dhigna halgankaasi in uu yahay mid aan ujeeddo lahayn, ee waxa uu isu beddelayaa mid fig leh, oo meel leh. Se haddii wuxu ujeeddo ka madhan yahay, weyddiintu waxa ay noqonay: “Maxaa ii ga kidhiish ah waxan?” Wujuudiyiintu, doorashada sida ay u dhigeen waa sidaas oo kale. Xorriyad aan ujeeddo lahayn. Se sida ay u sifeeyeen xaaladda insaanka, xorriyadda iyo waxa is ku sidkaya waa uun nafcidoon. Yacni, waxa aad sawiraysaan caalam ka kooban waxyaalo kalatagsan oo aan xidhiidh, sabab iyo ujeeddo loo hayaamo toonna aan lahayn—kolka la ga reebo sababta keliya ee liidata ee ah nafcidoonka. Sidaas daraaddeed, insaanka wujuudiga ah waxa uu doonaa oo keliya caalamka walxaha iyo caqabadaha, isa ga oo ka baadhaya hadaf ah kafa’adaysi anaanimo ah. Waana fiir liidata, oo ay ka baqaan qirashadeeda cid kasta oo Wujuudiyadda sheegata, firadaasna waxaa la gu tilmaama Falsafadda Dibadwareegga.⁽⁴⁾ Shakina ku ma jirto in ay firadaas is ka fogeeyaan, firadaas u sawiraysa wax kasta wax baahi loo adeegsado.

Haddaba, caalamkaasi halkee ayaa uu ka bilowdaa kuna dhammaadaa, caalamkaas qeexiddiisu aanay fadhin, ee aan la jaanqaadi karin waxa uu faryo cilmiga cusub ee casriga ah? Anna ga ahaan, caalamkaasi, barbilow iyo bardhammaad toonna ma leh. Sababta oo ah ka la qaadista iyo ka la irdhaynta uu Wujuudigu ka la qaadayo caalamka iyo dabiicadda, waa ka la qaadis aan dhab ahayn. Sida aanu dhammaanteen u aragno, ma jiro caalam aan ahayn ka aynnu naqaanno, ee ay joogaan dadka iyo walaxdu. Sida oo kale waxaa runta ka fog, waxa aad ka sheegtaan xorriyadda iyo dhammaystirnaanta. Waa sax in aad u qirtaan jiraalka si madaxabannaan, se waxa aad u dhigtaan jiraalka si tabban oo cadaawadi ka muuqato. U ma haysataan caalamka fiisigiska iyo bayloojiga wax masdar u ah xaaladaha siidaysan ama wax u ah masdar xaaladaha insaanka. Se waxaas oo dhan waxa aad u dhigtaan

(4) Externilsam ama Falsafadda Dibadwareegga, ku doodda muhiimadda ay lee dahay kawarqabka waxyaabaha dibadda ka ah is-ahaanshaheenna ee saamaynta inna gu leh. [T]

ama ku tilmaamtaan “cillad”. Sababtaas iyo sababo kale oo badan ayaa ay falsafaddiinnu u tahay falaad aad u gu yeedhaan “go’aanka xorta ah.” Xataa waxa ceebaynaysaan taariikhda Maarkis, kolka aad ku sheegtaan falsafaddiisa mid xilligiisi munaasib ku ahayd. Maarkis aragtiyihiisa iyo fikirkiisa falsafadeed waxa uu qiimo yeeshay kolkii uu tijaabooyin maray, oo la ga ga gudbay caqabado adag. Waana sida ay qirayaan faylasuufyadu. Micnaheeduna ma aha haddii uu Kaant ka fogaaday kaqaybqaadashada arrin siyaasadeed, in aysan falsafaddiisu kaqaybqaadan door siyaasadeed. Oo waa tii uu Hayn⁽⁵⁾ lahaa: *Kaanta waa Robisbaayarka*⁽⁶⁾ *Jarmalka*. Sida oo kale, falsafadihii Diikaart horraantii ku ma aysan luglahayn doorarkii siyaasadeed ee waqtigiisi, se waxa ay ka qaybqaateen falsafadihiisu siyaasadahii qarnigii sagaalaad. Se ka ma yeelaynno Wujuudiyiinta in ay dhahaan falsafaddu ka ma qaybqaadan karto arrin siyaasadeed, oo taasi waa wixii ay ka caanadhamiwaayeen Hantiwadaaggii xagjirka ahaa. Waajibkuna waxa uu ku qasbayaa Wujuudiyiinta, in ay bal horta iyagu is naqdiyaan. Waa arrin u horseedi kara maxsuul wanaagsan oo dhan bulsheed iyo dhan maangalnimoba taabanaya. Waana wax ka hortagi kara Wujuudiyiinta qaar in ay ka feejignaadaan waxyaabaha cambaaraynaya falsafaddooda. Taasna waxaa tusaale u ah, mid Wujuudiyiinta ka mid ah ayaa waxa uu qoray maqaal uu ka ga hadlayo kasmashaacsaneedda, oo uu ku lee yahay waxa ay gacansiinaysaa Burjuwaasiyiinta oo ay aakhirka noqon kartaa falsafad dhalisa kacaan dawladeed. Kun qiso oo taas la mid ah waa aan iidin ka warrami karaa, aniga oo u ga dan leh in Wujuudiyiintu soo xabaaltoosinayaan Hantiwadaag xagjir ah oo ku qafacan wax u eg Libraaliyad cusub. Taasina waa ifafaalle khatartiisa leh. Waxa inna la gudbooni waa hal arrin uun oo ah in aannu ka feejignaano afkaartaas gurraacan. Ma aha wax hal mar isa ga oo dhammaytiran soobaxa e, waxa uu u bilowdaa tallaabo-tallaabo. Ka dib waxa uu noqdaa falsafad dhan, oo mad’hab oo kale ah. Waxaasba ka kaalay oo, in aannu ka ba hadalno falsafad noocaas oo kale ah casrigan,

(5) Christian Johann Heinrich Heine waxa uu ahaa abwaan, qoraa iyo gorfeyye suugaaneed oo Jarmalka u dhashay. [T]

(6) Maximilien Robespierre, waxa uu gadhwadeen ka ahaa Kacaankii Faransiiska. Waxa uuna xubin firfricoon ka ahaa xisbiga Jacobin Political Party. [T]

ayaa ba ah fashil.

Haddaba, haddii ay ku socoto Falsafadda Jiraalnimadu waddada uu u xadhay Saartar, waa in ay ku socotaa habraaca uu siiyay. Waxa ay ahayd in ay go'aamiso Wujuudiyaddu cidda ay garabka u tahay 1945^{-ka} hadda la joogo ee ay ku biirayso ma xibiga Dimuqraadiga Hantiwadaagga ah, Xisbiga Shuuciga, Xisbiga Hantiwadaagga Xagjirka ah mise Xisbiyada Burjuwaasiyiinta ah?

Saartar:

Waa ay i gu yar adag tahay in aan ka wada jawaabo weyddiimaha tirada badan ee aad i weyddiisay. Se waxa aan ka jawaabi doonaa inta u gu muhiimsan ee aan qortay.

Horraantii, waxa aad ku tilmaantay Wujuudiyadda falsafad dibudhac ah, oo ku dhisan aragti hore oo ay Maarkisyaddu ku dhisnaan jirtay. Ma rabo iminka in aan kaa la doodo arrinkaas, se waxa aan rabaa in aan ku weyddiiyo xaggee ka keentay waxaas, oo aad ku caddaynaysaa? Ka ma dhigna in wax kasta oo aad naqdidaa ay si aan dibueegis lahayn ay ku saxan yihiin. Haddii waxaasi sax yihiin, aaway xujadaadii? Sida oo kale waxa aad sheegtay, adiga oo ku afgobaadsanaya karaamada insaanka, in insaanku kasoo horjeedo in loo la dhaqmo sidii walax. Taasina waa khalad. Arrinkuna ma aha wax ku saabsan karaamada insaanka, ee waa wax ku saabsan arrin falsafadeed oo maangal ah. Waxaa muhiim ah, in aannu horta is la fahanno in aragti kasta ha ahaato mid falsafadeed ama saynis e, in ay tahay aragti kumeelgaadh ah. Waxaana daliil u ah taas, kolka hore xuluusha cilmiyeed ama taariikheed, horraanta waxaa loo dhigaa si weyddiin oo kale ah, oo kol walba la xallin karo. Haddii aannu sidaas ku ekaanno iyo aragtiyahaas kumeelgaadhka ah, xaqiiqooyinkii ayaa baaba'ya oo qarsoomaya. Kolkaa waxaa imanaysa goor la isweyddiiyo aaway runtii? Haddii ay taasi timaaddona, halka waddo ee innoo bannaan waa in aannu is-ahaanshaheenna ku dibnoqonno, si aannu u soo helno xaqiiqooyin. Waddadaasina waxa ay innoo oggolaanaysaa in aannu kalahufno aragtiyaheenna, oo aannu kordhinno kalsoonida aannu ku qabi karno tacliinteenna. Waana kalsoonidii aad u soo bandhigtay si madmadow leh, oo aan la fahmi

karin. Oo haddii aadan garanayn xaqiiqada, sidee ku awoodday in aad u dhigto aragtida Maarkis mad'hab marna qarsooma marna soo daahira, oo isbeddel iyo waxkabaddalis ku socodo mar walba, oo aan qiimo kale lahayn, kolka la ga reebo qiimaha ay lee dahay aragti? Sidee u oogi karnaa muran taariikheed haddii aannaan dhigan xeerar? Weligeen, Wuuudiyyiin ahaan, ma aannaan ka hadal ama ma aannaan gorfayn wax ku saabsan in insaan uu u ahaado insaan kale, walax. Se waxa aannu ka hadalnay jiritaanka is-ahaansho insaan, oo la ga dheegto is-ahaanshooyinka insaannada kale.

Waxa kale oo aad ka hadashay xaaladda insaanka, ee aad ku sheegaysay mararka qaar, mashruuca xaaladeed oo hore u jiray. Waa sax in aannu wax ka soo dheegannay Maarkisyadda waxyaabo badan. Se ma aha in aad ii naqdidan sidii oo aan jiro qarnigii siddeed iyo tobnaad, oo aan waxba kalasocon waxyaabaha jira hadda. Waxa aad innoo sheegteenna, waa wax aannu ogayn muddooyin ka hor. Oo mushkilad aan ahayn ta u qeexda xaaladaha si guud, ma jirto. Maaddaama aanay jirin dabiicad insaan oo guud, sidee ayaa aannu u xasilin karnaa isbeddelka joogtada ah, aan ahayn in aannu ta'wiilno dhacdooyinka taariikheed ee insaanka, sida, tusaale ahaan, sooifbixii Isbaartakos⁽⁷⁾, oo la ga haysto fahan ka hooseeya ka jira casriga la joogo. In dabiicad guud oo insaan aanay jirin, oo insaan walba uu la dabci yahay casriga uu joogo, waa aanu is ku waafaqsan nahay.

Naafil:

Kolka aad sharraxaad ka bixinaysaan xaalad taariikheed, oo dhacday casri gaar ah, waxa aad tidhaahdaan arrinkaasi waxa aannu u ictibaarinaynaa xaalad gaar ah. Se Maarkisiyiin ahaan, waxa aannu baadhnaa meelaha dhacdadaasi ay ka duwanaan karto ama ka

(7) Sooifbixii Isbaartakoos, waa dhacdo u laabanaysa qarnigii koowaad ee dhalashada ciise ka hor. Isbaartakos waxa uu ahaa addoon xilligii Boqortooyadii Roomaanka. Sida la sheego, waxa uu ka soo jeeday Taraaqyaa, oo Bulgaariya ku taal. Waxa uu astaan halgamaa u ahaa, addoontii ku hoos dulmanayd Boqortooyadii Roomaanka. Isa ga iyo addoon baxsad ah, waxa ay unkeen cudud ciidan oo xooggan, oo guulo isdabayaal ah ka soo hoysay la dirirkoodii Boqortooyadii Roomaanka. Se kamadambaystii, waa la ga itaalroonaaday, oo dilaankiisi la gu guulaystay. [I]

shabbahi karto xaaladdan ama casriga hadda la joogo. Aannu ka soo qaadno, laba kun oo sanno ka dib, qof ayaa waxa uu doonay in uu taxliiliyo dhawr weyddiimood oo ku saabsan xaaladda insaan, si guud. Ma na helin wax aan ka ahayn dhawr qodob oo ku saabsan waxa aannu ka aamminsanaayn xaaladda insaaniyeed ee casrigeennan. Maxaa la gudboon qofkaas oo kale si uu arrinkaas u xalliyo? Sida cadna, waa waxba. Waxba ka ma qaban karayno.

Saartar:

Weligayageen shaki ma aannaan gelin muhiimadda taxliilinta xaaladda insaanka ama taxliilinta mashaariicda shakhsiga ah. Waxa aannu ku magacowno “xaaladda insaan” waa wadaraynta duruufaha soo hoosgalaya xaaladda casri, ee casri kasta.

Naafil

U ma malaynayo in ay iswaafaqsan yihiin qoraalladaadu iyo hadaljeedintaadu. Se sida aad u qeexaysid “xaaladda insaan” waa ay ka duwan tahay sida ay u qeexayso Maarkisiyaddu. Sida cadna, qeexiddaadu waxa ay laalaysaa Mad’habka Sababaynta⁽⁸⁾. Qeexistaaduna ma ah mid qodobka doodda taabanaysa, oo waxa aad mooddaa in aad u ga baxsanayso qodobka doodda si farsamaysan. Xaaladda insaankuna, waa wax u taagan sida dhisme, oo hab taxane ah isu daahqaadda.

Saartar:

Si aan wax micne lahayn, ayaa aad ii ga la hadlaysaa Mad’habka Sababaynta. Si qodobbaysan oo cad ma ii ga warrami kartaa waxa aad ka aamminsana tahay Mad’habkaas Sababaynta? Waa aad i gu og tahay in aan aammino Maarkisyada sababayntooda, kolka aan arko Maarkisi arrinkaas ka hadlaya. Haddii aan kaa la hadlo xorriyadda, ma danaynaysid ka hadalka sababaynta. Sababayntaas idiin gaarka

(8) Mad’habka Sababayntu, waa xidhiidhka ka dhaxeeya sababta iyo saamaynta. Waana aragtiyaha inta badan ay ku dhisan yihiin ama ay ku salaysan yihiin aragtiyaha cilmiga ah ama sayniska ah. kahadalka aragtidaasna waxaa caan ku ahaa Faylasuuf Dayfid Huyuum(David Hume.) [1]

75

ahna wax macne ah idin ku ma fadhido, marka la ga reebo Haygal. Ma garan kartaan micnaha sababaynta, se waxaa idin wada haya ismoodsiiis idiin sawiraya jiritaan sabab.

Naafil:

Ma aammisan tihiiin jiritaanka xaqiiqo cilmiiyeed? Waa suuragal in uu jiro gole aan keensanayn wax xaqiiqo cilmi ah. Se waa uu jiri karaa caalam ka hadla cilmiga walxaha, caalamkaas oo ku sal leh caalamka cilmiga. Se kolka adiga aragtidaada la gu eego, waa caalam aan xaqiiqada gaadhsiisnayn, oo ka kooban aragtiyo kumeelgaadh ah. Caalamkaagaasi, ma rumaysna xaqiiqda siidaysan ee cilmigu gaadhi karo. Haddaba, ma aqbalaysaan in cilmigu qeexis u yahay sababaynta?

Saartar:

Maya! Ha ka yaabin taas. Cilmigu, waa wax siidaysan, oo baadha isbeddelka kedsoonka ah. Isbeddelkaas oo isna siidaysan. Se inna ma baraan sababaynta runta ah. Se adinka, Maarkisiyiin ahaan, waxa keliya ee aad danaysaan waa hal wax oo ah in aad baadhaan sababta, se ma aha sabab cilmiiyaysan.

Naafil:

Waxaa jiray tusaale aad ku dheeraatay oo ku saabsanaa arday kuu soo doontay talo.

Saartar:

Arrinkaasi miyaa aanu khusayn xorriyadda?

Naafil:

Maaddaama oo uu adiga ku weyddiiyay, malaha waxaa habboonayd in adigu aad u ga jawaabto. Haddii aan adiga ku ahaan lahaa, waxa aan iskudayi lahaa in aan wax ka ogaado karaankiisa falcelineed, da'diisa, xaaladdiisa dhaqaale iyo xidhiidhka uu la lee yahay hooyadii. Xaaladda noocan oo kale ah, waxaa i la habboonaan lahayd in aan la golaimaaddo ra'yi suuragal ah, oo dhan kasta wax ka eegaya. Waana

macquul in waxyaabaha qaar ii beensheegaan, se u gu yaraan wax uun ayaa aan samayn lahaa.

Saartar

Haddii ujeeddadaadu tahay in uu i weyddiistay talo, dhab ahaantii waxa aan hubaa in uu jawaabtayda ka dhex helay wixii uu goobayay. Run ahaantii waa aan karay in aan wax uun u gu talabixiyo, se ma aan samayn. Waxa aan ka doorbiday in uu isa gu qaraarkiisa gaadho, sababta oo ah waxa uu raadinayay waa xorriyad. Sida oo kalena waa aan ogaa waxa uu samayn doono. Sidii aan filayayna, waa uu falay.

— END —

Jean-Paul Sartre [1905-1980] waxa uu ahaa faylasuuf Faransiis ah, suugaanyahan iyo xubin siyaasadeed aragtifog. Sooyaalkiisa akaadami waxa uu ka soo bilaabay barenimo, oo waagii Dagaalka Labaad socday waxa uu barafaseer ka ahaa jaamacad ku taallay Jarmalka. Waxqabaddadiisa u gu waaweyn ee uu ka tegay waxaa ka mid ah: *Being and Nothingness* (L'Être et le Néant, 1943) iyo saddexlayda Dhabbada Xorriyadda iyo buuggan, oo hadaljeedin loo rogay qoraal oo uu Saartar dib u tifaftiray ah. Waa hadaljeedin ka qabsoontay Baariis, 29-kii Aktoobar, 1945-kii. Waxaa agaasimay, sida oo kalena codsaday hadaljeedintan ururka Mintonmon ee ay aasaaseen xilligii loo halgamayay xornimadoonka Jaak Kaalmi iyo Maark Bikbaardar, si loo dardargeliyo suugaanta iyo fikirka. Qoraalkaas asalkiisu ahaa hadaljeedinta, sannadkii ay qabsoontay, sannadkii xigayba waxa uu ka mid ahaa waxsoosaarradii ay faafisay Nagaal .

About the Publisher

Visionary Press is dedicated to transforming traditional hard papers into modern, accessible eBooks. We specialize in converting manuscripts, research papers, and classical texts into digital formats that are easy to read and distribute. Our mission is to preserve valuable content and make it widely available to readers worldwide. At Visionary Press, we combine precision and care in our formatting process, ensuring that every eBook we produce maintains the integrity and quality of the original work. Join us in bridging the gap between traditional and digital media, making knowledge more accessible for everyone.

